

18. Dinî Yayınlar ve Kültür Fuarı

Yine Muhteşemdi.

Türkiye Diyanet Vakfı

Depremzedelerin Yanında

MUSA CARULLAH BİĞİYEV

Ölümünün 50. Yılında Anıldı

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Münasebetiyle

"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kültür Mirası"

konulu bir Sempozyum düzenlendi

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

HABER BÜLTENİ
Ocak 2000
SAYI : 65

Sahibi

Türkiye Diyanet Vakfı Adına
Mehmet KERVANCI
Genel Müdür

Yayın Koordinatörü

Süreyya BALKIŞ
Genel Müdür Yardımcısı

Yazı İşleri Müdürü

Yusuf ERDOĞDU
Basın - Yayın ve Halkla İlişkiler
Müdürü

Yayına Hazırlayan

Mehmet Şükrü EROĞLU
Yüksel SEZGİN

Grafik & Tasarım

Hasan ÇALIŞKAN

Dağıtım Sorumlusu

Fehmi YILMAZ

Adres

Dr. Mediha Eldem Sokak No: 72/B
06640 Kocatepe - Ankara
Tel: (0312) 417 12 35 • Fax : 417 12 45

Baskı

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK ve TİC. İŞL.

BAYINDIR SOKAK NO: 55 • KIZILAY / ANKARA
TEL : (0312) 425 27 75 • Fax : 417 00 09

Renk Ayrımı

Çağdaş - 230 65 59 - Ankara

İÇİNDEKİLER

Başyazı 1

18. DİNİ YAYINLAR ve KÜLTÜR FUARI

Yine Muhteşemdi 2

Türkiye Diyanet Vakfı'nın

RAMAZAN FAALİYETLERİ 6

Türkiye Diyanet Vakfı

DEPREMZEDELERİN YANINDA 8

MUSA CARULLAH BİGİYEY

Ölümünün 50. Yılında Anıldı 10

MAKALE - Kemal Güran

Musa Carullah Bigi Sempozyumları Üzerine 18

ÇİN Heyetinin Vakfımızı Ziyareti..... 24

XVII. Vakıf Haftası'nda Vakfımızın Faaliyetleri 25

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Münasebetiyle

Vakfımız tarafından "OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E

KÜLTÜR MİRASI" Konulu Bir Sempozyum Düzenlendi 26

Hz. Osman (Osman-ı Zinnureyn) 46

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları'nca Düzenlenen PANEL-

DEPREM ve BENZERİ TABİAT OLAYLARININ

DİNÎ ve SOSYAL YORUMLARI 48

ŞUBE FAALİYETLERİ 54

MAKALE - Hüseyin Arslan

700. YILIN ARDINDAN 56

Başyazı

Milenyum diye ünlenen 2000 yılına girmiş bulunuyoruz. Bu itibarla 2000 yılının insanlık âlemi için hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Görünüşte 1999 yılıyla 2000 yılı arasında fark yoktur. Akşam yattığınızda 1999; sabah kalktığınızda da 2000'dir. Görünüşte böyle olan bu durum, esasta hiç de öyle değildir. Çünkü girilen yeni bin yıl insanların, milletlerin, devletlerin kendini yenilemesi, geçmişini muhasebe etmesi ve geleceğini planlaması için bir dönüm noktasıdır. Yeni bir döneme giren insanlar, dolayısıyla milletler bir atılım içine girerler.

Dönüp geriye baktığımızda hep bunu görürüz. Bir vesileyle, bir olayla yeni bir çağ başlamış olur ve bu çağda aklınıza gelebilecek pek çok şey değişir. Bu değişikliğe hazır olan, kendilerini ve kurumlarını yeni çağın icaplarına göre tanzim eden milletler, o çağın efendisi, çağın değiştiğinin farkında olamayan, kendini yenileyemeyen milletler ise kölesi olurlar.

Bu zaviyeden baktığımızda, bilinen akibete uğramamak için yeni bin yıla karşı duyarlı olmamız, dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmemiz, kendimize yeniden çekidüzen vermemiz gerekmektedir. Bunu yaparken de öncelikle kendimizi bilgi yönünden donatmamız elzemdir. Çünkü yeni bin yılın bir yönüyle bilgi çağı olacağı artık tartışılmamaktadır. Hatta bu çağda şirketler için en önemli ekonomik girdinin sermaye değil, bilgi olduğu söylenmektedir.

Yine tarih boyunca değişmeyen ve değişmeyecek olan bir gerçek vardır; o da güzelliklerin de, çirkinliklerin de failinin insan olmasıdır. Kısaca söylemek gerekirse yaşadığımız dünyayı güzelleştiren de, çirkinleştiren de insandır. İnsanın fitraten güzelliklere meftun olmasına rağmen, çirkinliğin de faili olması, onun fitratından uzaklaştığını göstermektedir. O halde yapılması gereken insana gereken önemi vermek

Mehmet Kervancı • Genel Müdür

ve onu fitratına uygun olarak yetiştirmek birinci vazifemizdir.

Tabii bütün bunları yapabilmek de azim, gayret ve çalışmakla olacaktır. İnsan hak ve vazifelerini yerine getirmek için çalışmak durumundadır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda bizler için ikaz vardır: **"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."** (Necm Sûresi, 39)

Mehmet Akif Merhum da bu konuyu şöyle dile getirmektedir:

"Dünya koşuyor" söz mü? Beraber koşacaktın; Heyhât, bütün azmi sen arkanda bıraktın! Madem ki uyandın o medîd uykularından, Bir parçacık olsun, hadi, hiç yoksa, kımıldan.

Hakikaten de fitraten bozulmamış çalışkan fertlerden oluşan toplumlar daima yükselmiş ve ileriye gitmiştir. Bu, aileden tutun da, millete kadar hep böyledir. Çalışkan fertlere sahip milletler hep güzellikleri yakalamışlardır.

Milenyum diye tabir edilen 2000 yılında güzellikleri yakalamak, çağdaşlık düzeyini en üst seviyede temsil etmek ve gelecek nesillerimiz için güzel günler hazırlamak için hepimiz çok çalışmalıyız. Çok çalışmak bizler için bir vazifeden öte kaçınılmazı mümkün olmayan bir sorumluluktur.

Daha güzel ve mutlu yarınlara ulaşmak ümidiyle hepinize saygılar sunarım.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın bir kuruluşu olan Vakıf Fuarcılık Ltd.Şti. tarafından **18.** düzenlenen **Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı** her yıl olduğu gibi bu yıl da muhteşemdi. Ankara'da Kocatepe Camii, İstanbul'da da Sultanahmet Camii avlusunda açılan dini yayınlar kültür fuarına vatandaşlarımızın ilgisinin geçen yıllara göre daha fazla olduğu gözlemlendi.

18. Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı'nın açılışı 17 Aralık 1999 Cuma günü Kocatepe Camii avlusunda düzenlenen bir törenle yapıldı. Törene Milli Savunma Bakanı **Sabahattin Çakmakoglu**, Vakfımız Genel Müdür Vekili ve Genel Müdür Yardımcısı **Recep Yıldırım**, Genel Müdür Yardımcısı **Süreyya Balkış** ve kalabalık bir topluluk katıldı.

18. Dini Yayınla Yine Muhteşemdi

Tören münasebetiyle bir konuşma yapan Milli Savunma Bakanı Sebahattin Çakmakoglu, Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı'nın açılışında bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirdi.

Dini Yayınlar Fuarı ve geleneksel Türk İslam Sanatları Sergisi'ne katılan yayinevleri, sanatkarlar ve vatandaşlara teşekkür ederek konuşmasına başlayan Milli Savunma Bakanı Sebahattin Çakmakoglu, kitapların ciddi özelliklerinin olduğunu vurgulayarak, kitapların devletlerin, milletlerin geleceğe uzanan, geçmişten günümüze inti-

Sebahattin Çakmakoglu
Milli Savunma Bakanı

kal eden değerlerini ifade ettiğini söyledi.

Kitapları bir miras hazinesi olarak niteleyen Çakmakoglu, "**Kitaplar bir miras hazinesi, bir miras zenginliğidir. Yaşadığımız bilgi çağında; iletişim araçlarının yükselen teknoloji içerisindeki görüntülerine rağmen, internete, bilgisayara rağmen kitap, zevki, estetiği, görüntüsü ile ayrı bir yer almaya devam edecektir.**" dedi.

Bu tür fuarlarda, yayıncılıkta öne çıkmış bulunan firmaların ve kişile-

ve Kültür Fuarı

rin emeklerinin şükranla karşılanması gerektiğini belirten Çakmak-koğlu, emeklerin sergilendiği fuarların önemli olduğunu dile getire- rek, "Fuarlar belirli bir mekanda ve zaman içerisinde yoğunlaştırılmış bir konu ile ilgili faaliyetleri içermektedir. Bu fuarda her dükkanda, her kitapevinde satılan kitapları burada bir arada bulma, inceleme ve zamandan tasarruf etme imkanına sahip oluyorsunuz." dedi.

İnsanların manevi yapısını oluşturmada dinlerin ve dinle ilgili bilgilerin öneminin inkar edilemeyeceğini belirten Çakmak-koğlu, "Bizim yüce dinimiz İslam ile ilgili bilgileri doğru kaynaklardan ve doğru ellerden, kontrol edilerek yayınlanan eserlerden almamız gerekir, bunu firmalar yapıyor. İşte Türkiye Diyanet Vakfımız bunu yapıyor.

Burada satışa sunulan kitapları, insanlarımız manevi dünyalarını zenginleştirmek, bilmediklerini öğrenmek, eksikliklerini tamamlamak, yanlışlarını düzeltmek için alıyorlar. Bu kitapları burada halkımızın istifadesine sunanlara teşekkür ediyorum." dedi.

Dini Yayınlar Fuarı'nda Türk-İslam sanatları ile ilgili bir serginin açılmasının da çok anlamlı olduğunu vurgulayan Milli Savunma Bakanı Sebahattin Çakmak-koğlu "Sergide yer alan eserler ve sanat bizim geçmişimizdir, kimliğimizdir. Geleceğe olan uzantılarımız, gelecekle ilgili istikametlerimizi yönlendirmesini bize i-şaret eden bir sergidir. Atalarımız

ne yapmış? Bize neleri bu günle- re kadar taşımışlar, biz bundan sonra gelişen dünya şartları içe- risinde neleri nasıl yapacağımızı, ana motifleri, çizgileri değiştir- meden, kişilikleri devam ettire- rek, özelliklerimizi koruyarak neler yapabiliriz? Bunun da uf- kunu çizme bakımından bu me- kanda açılmış olmasını ayrıca memnuniyetle kaydediyorum" dedi.

Her ülkenin kültür şahsiyetinin

olduğunu, bunun içinde sanat kişiliğinin de bulunduğunu belirten Çakmak-koğlu, sanatın ülkenin mevcut kişiliğini taşıması gerektiğini vurgulayarak, "Türklük ve Müslümanlıkla ilgili olan kültürümüzün öne çıkması yanında, geleceğe dair de bize işaretler vermelidir ki milli kültürümüz, sanatımız bu çerçevede içerisinde gelişsin." dedi.

Milli Savunma Bakanı Sebahattin Çakmak-koğlu konuşmasının sonunda Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı'nın hayırlı olması temennisinde bulundu.

Türkiye Diyanet Vakfı Genel Müdür Vekili ve Genel Müdür Yardımcısı Recep Yıldırım da yaptığı konuşmada, Türk toplumuna okuma alışkanlığı kazandırmanın herkesin ideali olduğunu belirterek, toplumumuzda kitabın değerini bilenlerin sayısının yeteri kadar olmadığını söyledi. Genellikle insana yapılan yatırımın hep ihmal edildiğini vurgulayan Yıldırım, "Oysa kitaba yatırım yapmak, insana yatırım yapmaktır. Netice itibarıyla kitaba yapılan yatırım, toplum ve fert hayatı bakımından son derece önemli ve kalıcı bir kültür yatırımdır." dedi.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın 18 yıldır Ankara ve İstanbul'da Dini Yayınlar Fuarını aralıksız sürdürdüğünü belirten Recep Yıldırım, "Türkiye Diyanet Vakfı olarak 18 yıldan beri Ankara'da ve İstanbul'da, Ramazan ayının manevi iklimi altında düzenlediğimiz Dini Yayınlar ve Kültür Fuarları ile insanlarımızı kitapla buluşturmanın, ilim, kitap, kültür sofrası kurmanın verdiği hazla bu güzel atmosferin oluşmasından dolayı gururluyuz, sevinçliyiz. Açılışını yapacağımız

bu fuarda ayrıca, 6.sı düzenlenecek olan Geleneksel Türk-İslâm Sanatları Sergisi'ni de açmanın mutluluğunu hep birlikte yaşayacağız." dedi.

Değerlerin gelecek kuşakları aktırılmasında kitabın etkili bir araç olduğuna işaret den Recep Yıldırım, "İnsanoğlunun varoluşundan bugüne kadar edindiği tüm sosyal, kültürel ve bilimsel değerleri sonraki kuşaklara ve günümüze kadar taşıyabilmesindeki en sağlıklı ve etkili araç kitaptır. Kitaba önem veren toplumlar geçmişten geleceğe uzanan bu köprüler vasıtasıyla daha büyük ve daha güçlü uygarlıklar oluşturmuşlardır." dedi.

Osmanlı medeniyetinin de ilim ve kitap sayesinde yüceldiğini ve kitaptan uzaklaşmak suretiyle de yıkılış sürecinin başladığını belirten Recep Yıldırım "Bu yıl 700. kuruluş yılını kutladığımız Osmanlı medeniyeti de ilme, kitaba verdiği önem sayesinde yücelmiş, bünyesinde kurduğu sistemle örnek bir model olmuştur. Ne zaman ki, kitaptan, ilimden uzak düşmüş, bilgiye sırtını dönmüş; işte o zaman toplumu ayakta tutan te-

mel dinamikler yavaş yavaş yıkılmaya ve bünyede büyük yaralar açılmaya başlamıştır. Neticede, ilimden, kitaptan mahrum yetişen nesiller saygıyı, sevgiyi, hoşgörüyü unutmaya, geleceğe karamsar bakmaya başlamıştır." dedi.

İslam dininin de okumaya ve ilme büyük önem verdiğini vurgulayan Recep Yıldırım ilimin kadın ve erkek her müslümana farz kıldığını ifade ederek, "Yüce dinimiz İslam okumaya, yazmaya, ilim öğrenmeye büyük önem vermektedir. İlim, kadın-erkek her müslümana farz kılınmıştır. Bilenler bilmeyenlerden, alimler cahillerden üstün sayılmıştır. Dinimizde kitabın değeri her zaman namütenahidir. Feza çağına ulaşmamıza, baş döndürücü teknolojik ilerlemelere rağmen kitap, bilgi edinme sahasında baş köşeyi hâlâ korumaktadır. Kitap, dün olduğu gibi bugün de en önemli bilgi kaynağıdır. Kitaplar, kültür ve medeniyetlerin oluşmasında ve korunmasında temel niteliktedir." dedi.

Konuşmaları müteakip Milli Savunma Bakanı Sebahattin Çakmaköğlu tarafından fuar ve serginin açılışı yapıldı. Stantları bir bir gezen Çakmaköğlu yayıncıları da kutladı.

İstanbul

Ankara'da düzenlenen Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı'nın bir ayağını da İstanbul Sultanahmet Camii avlusunda gerçekleştiren fuar oluşturdu. Toplam 122 yayıncının iştirak ettiği ve yayınevlerinin satışlarda önemli oranda indirim yaptığı fuara, İstanbullular yoğun ilgi gösterdi.

Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı 18 Aralık 1999 Cumartesi günü düzenlenen bir törenle açıldı. Törene İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı **Ali Müfit Gürtuna**, İstanbul Müftüsü **Necati Tayyar Taş**, İSAM Başkanı Doç.Dr. **Şit Tufan Buzpınar**, Eminönü Belediye Başkanı **Lütfi Kibiroğlu**, Basın Yayın Birliği Başkanı **Ahmet Vural** ve çok sayıda vatandaş iştirak etti.

Tören mü-nasebetiyle bir konuşma yapan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı **Ali Müfit Gürtuna** kitabın insan hayatında

Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı

önemli bir yeri olduğuna, toplumumuzda kitaba büyük değer verildiğine ve kitabın kalıcı olduğuna işaret ederek, *"İnsan bilgiye kelimelerle ulaşır, insana bu derinliği kazandıran kitaptır"* dedi. Gürtuna günlük neşriyatın insanlara gerekli bilgiyi verdiğini ama gerçek anlamda ilme kitapla ulaşıldığını belirterek, kitaba yeteri kadar önem vermeyen toplumların başarılı olmayacağını söyledi.

İstanbul Müftüsü **Necati Tayyar Taş** da yaptığı ko-

nuşmada Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetinin "Oku" olduğunu hatırlatarak, *"Üç kitap vardır; insan, kainat ve Kur'an-ı Kerim. İnsan önce kendisini okuyacak, böylelikle Allah'ın birliğini idrak edecek, sonra kainatı inceleyecektir."* dedi.

Okumanın önemi üzerinde duran Necati Tayyar Taş Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in "Dünyayı isteyen okusun, ahireti isteyen okusun, hem dünyayı, hem ahireti isteyen okusun" hadisini naklederek, kitap okumanın önemini vurguladı.

Daha sonra bir konuşma yapan

Necati Tayyar Taş
İstanbul Müftüsü

İSAM Başkanı **Doç.Dr. Şit Tufan Buzpınar** da

günümüzde kitapların yerini CD Rom'ların alması gibi bir tehlikenin oluştuğuna dikkat çekti ve bundan kitapseverlerin etkilenmeyeceğini belirterek, *"Gerçek kitap tutkunları bu olaydan etkilenmeyecektir. Çünkü kitap okurken satırların altını çizmek, not almak gibi keyiflerin yerini*

Doç.Dr. Şit Tufan
Buzpınar

CD'lerin dolduramayacağına inanıyorum." dedi.

Eminönü Belediye Başkanı Lütfi Kibiroğlu ve Basın Yayın Birliği Başkanı **Ahmet Vural** da yaptıkları konuşmada kitap okumanın önemine değinerek, bu tür fuarların insanlık için faydalı olacağına işaret ettiler.

Tören konuşmalarını müteakip İstanbul Dini Yayınlar ve Kültür Fuarı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı **Ali Müfit Gürtuna** tarafından açıldı. Ali Müfit Gürtuna standları tek tek gezerek yayıncıları da kutladı.

Türkiye Diya RAMAZAN

Mü'minler için af, mağfi-
ret, rahmet, bereket, sosyal
dayanışma ve yardımlaşma
ayı olan Ramazan münase-
betiyle Vakfımız tarafından
Kocatepe Camii avlusuna
kurulan iftar çadırında Ra-
mazan boyunca iftar yemeği
verildi.

Türkiye Diyanet Vakfı
dinî ve millî şuurun
kuvvetlendiği, insan-
ların birbirlerine daha müsa-
mahalı yaklaştığı, kardeşlik,
sevgi ve hoşgörü duyguları-
nın doruk noktaya çıktığı
Ramazan ayını her zaman-
kinden daha büyük sevgi ve
heyecan ortamı içerisinde
idrak etmenin gerekliliğine
inanmaktadır.

Dinî ve kültürel haya-
tımızda Ramazan
ayının çok müstes-
na bir yeri ve önemi vardır.
Ramazan ayı ferdî ve içtimai
hayatımıza yeni bir aksiyon,
yeni bir dinamizm ve müs-
tesna bir ruh hali kazandır-
maktadır. Bu ayın kazandır-
dığı manevi disiplin sebebiyle,
sosyal hayatımızda dü-
zenli bir huzur ortamı yaşan-
makta, vatandaşlarımız ade-
ta iyilik ve hayır yapmada
bir yarış içerisine girmektedir.

Eski geleneklerimizi yaşat-
mak, köklü bir ananenin de-
vamı olarak, birlikte oruç
açmayı ve bu hazzı toplu-
mumuzun değişik kesimle-
riyle, çeşitli meslek mensup-
larıyla paylaşmayı bir gele-
nek haline getiren Vakfımız
bu yıl Kocatepe Camii avlu-
sunda kurduğu çadırda her
gün 1000'in üzerinde va-
tandaşımıza, Sakarya'da
oluşturulan çadırkentte barı-
nan ve civarda bulunan 500
depremzeye her gün iftar
yemeği verdi. Aydınlik evler

net Vakfı'nın FAALİYETLERİ

Körler Okulu'nda öğrenim gören görme özürlü öğrenciler için de Ramazan boyunca iftar yemeği çıkaran Vakfımız ayrıca Ankara'daki çeşitli üniversitelerde okuyan kız ve erkek öğrenciler için de iftar yemeği verdi.

mızın adlarına iftar yemeği verdi.

Biz bu hayırsever vatandaşlarımızın verdiği iftar yemeğinin Allah katında makbul olmasını temenni ediyor, kendilerine Cenab-ı Hak'tan hayırlı ve uzun ömür diliyoruz.

Her gün üç öğün yemek ve tatlının ikram edildiği iftar çadırlarına vatandaşlarımızın yoğun ilgi gösterdiği ve uzun kuyrukların olduğu gözlemlendi.

Her yıl Ramazan ayında fakir ve yarımuhtaç vatandaşlarımıza maddi yardımla bulunarak onların sıkıntılarını bir nebze olsun gidermeye çalışan Vakfımız bu yıl da fakir ailelere iki milyar TL. yardım dağıttı.

Vakfımızın Ankara Kocatepe Camii avlusunda kurduğu iftar çadırında yemek vermek isteyen vatandaşlarımız da oldu. Bu vatandaşlarımıza kolaylık sağlayan Vakfımız yemek bedelini kendilerinden tahsil ederek, bu hayırsever vatandaşları-

Vakıf bunun yanı sıra Türkiye Diyanet Vakfı'na bağışta bulunup ahirete intikal eden hayırseverler için de Kocatepe Camii'nde bir mevlid okuttu.

sinden duyulacak kadar büyüktü. Böyle büyük bir felakate hazırlıksız olan insanlar şaşkınlık içerisinde ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Doğa güzellikleriyle, sanayisiyle, güzel insanlarıyla yurdumuzun gurur kaynağı olan bölgeye, feryatlar, göz yaşları, büyük enkazlar, ağır yanık kokusu hakim olmuştu. Sokaklarında çocukların oynadığı, caddelerinde gençlerin gezdiği şehre şimdi ölüm kokusu hakimdi.

Bu ortamda her şeyini kaybeden vatandaşlarımız çaresizlik içerisinde gelecek yardımları bekliyordu. Bir an önce enkaz altında kalan canlarının çıkırılması ümidi onları ayakta tutuyordu. Beklenen yardımlar yavaş yavaş bölgeye gelmeye, enkaz altında kalan ümitler birer birer çıkarılmaya başlandı. Kimi canlı çıkan yakınına kavuşmanın verdiği sevinçle mutlu olurken, kimi yakınlarının cesetlerini bulmanın burukluğunu taşıyordu. Kurtarma ekipleri bir kuyumcu hassaslığıyla enkazların üzerinde uykusuz ve yorğun bir şekilde çalış-

Türkiye Diyanet Vakfı DEPREMZEDELERİN YANINDA

Depremi ilk gününden itibaren bütün imkanlarını bölgeye seferber eden Türkiye Diyanet Vakfı, bünyesinde oluşturduğu afet ekibiyle bölgeye intikal ederek, ambulanslarıyla, gönderdiği acil ihtiyaç malzemeleriyle önemli hizmetler sunmaya başladı. Sakarya Serdivan'a kurduğu 200 Civarında depremzedenin barındığı Sakarya Serdivan Çadırkenti'nde ve diğer bölgelerden gelen depremzedelere Ramazan boyunca yemek verdi.

17 Ağustos sabahı Marmara bölgesinde meydana gelen deprem felakati ülkemizi büyük bir yasa boğdu. Bölgede yaşayan vatandaşlarımız yakınlarını, canlarını mallarını kaybetmenin verdiği acıyla ızdırıp çekerken, yürekleri parçalayan bu acı ülkemizin tamamına sirayet etti. Marmara'dan yükselen feryat yurdun her köşe-

şırken, derinden gelen her hayat belirtisi onları heyecanlandırıyor, enkaz altındaki canı kurtarmak için uğraşıyor, uğraşıyorlardı. Her çıkan can, onlara kurtarılacak yeni canların olduğunun haberciliğini yapıyordu. Enkaz altından uzanan bir el, duyulan bir ses ağır sorumluluklar yüklüyordu bu fedakar insanlara. Anadolu'nun her bir köşesinden gelen ekipler bu sorumluluğu seve seve paylaşmaya can atıyordu. Kurtarılan canlar güç veriyordu onlara. Bu hareketlilik bir kaç hafta devam etti.

Nihayet ümitler tükendi, can pazarında yapılabilecek pek bir şey kalmadı. Günler geçtikçe zaruri ihtiyaçlar da günyüzüne çıkmaya başladı. Canlarını kurtaran depremzedeler hayatın gerçeğiyle yüz yüze gelmeye başladılar. Her şeylerini de kaybetmeler hayat devam

yardımları organizeli bir şekilde bölgeye ulaştırmaya başladılar.

Bu gönüllü kuruluşlardan birisi de hiç şüphesiz ki Türkiye Diyanet Vakfı'ydı. Deprem'in ilk gününden itibaren bütün imkanlarını bölgeye seferber eden Türkiye Diyanet Vakfı, bünyesinde oluşturduğu afet ekibiyle bölgeye intikal ederek, ambulanslarıyla, gönderdiği acil ihtiyaç malzemeleriyle önemli hizmetler sunmaya başladı.

Vakfımızın bu hizmetlerinin başında Sakarya Serdivan'a kurduğu çadırkent gelmektedir. 200 civarında depremzedenin barındığı Vakfımıza ait çadırkent, bu insanların kış mevsimini rahat ve soğuktan etkilenmeyecekleri şekilde di-

zayn edildi. Kalorifer tesisatının çekildiği 25 m²'lik çadırlar şeklinde kış şartlarına dayanıklı olarak yapıldı. Her gün üç öğün sıcak yemeğin verildiği çadırkentte, seyyar

ediyordu. Hayatlarını devam ettirebilmek için geleceğe dönük yapılacak gündemlerine oturmuştu. Nasıl yaşayacaklardı, ihtiyaçları nasıl karşılanacaktı? Bu sorular ağırlık kazanmaya başlamıştı.

İşte bu insanların ihtiyaçlarını karşılamak için Anadolu ayaklanmıştı. Yurdun her köşesinden yardımlar yağıyordu. Anadolu insanı her zaman olduğu gibi ekmeğini paylaşmaya hazırdı. Devletimiz, belediyelerimiz, gönüllü kuruluşlarımız bu

mutfak, banyo, tuvalet gibi zaruri ihtiyaçları karşılayacak mekanlar da hazır hale getirildi.

Vakfımız çadırkentinde Ramazan boyunca çadırkent ve civarda yaşayan depremzedeler için her gün 500 kişilik iftar yemeği çıkarıldı. Serdivan Karşıyaka Camii altında kurulan modern yemekhanede iftarlarını açan depremzedeler, Karşıyaka camiinde teravihlerini kılıp, bir daha böyle felaketle karşılaşmak için dua ettiler.

Kur'an, hadis, fıkıh, akıl, hür düşünce vb. çeşitli branşlarda 120 kadar eser veren, İslâm dünyasındaki hemen bütün kültür merkezlerinde araştırmalar yapan, ömrü seyahat ve ilmi araştırmalarla geçen bir Türk - İslâm bilgini'nin hür fikir ve düşüncelerinin gündemde tutulması, eserlerinin günümüze ve geleceğimize ışık tutması amacıyla, **Türkiye Diyanet Vakfı, Ahmet Yesevi Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi** işbirliğiyle; meşhur Türk alimi Musa Carullah Bigiyev'in ölümünün 50. yılı münasebetiyle Ankara Kocatepe Camii konferans salonunda iki gün süren "**I. Uluslararası Musa Carullah Bigiyev Sempozyumu**" düzenlendi.

Üç oturum halinde düzenlenen sempozyumda; Türk İslâm dünyasının yetiştirdiği çok yönlü bir düşünce ve aksiyon adamı olan Musa Carullah Bigiyev'in, hayatı boyunca çok çeşitli buhranlarla karşı karşıya bulunan Türk-İslâm dünyasının uyandırılması, içine düştüğü buhranlardan kurtarılması için iyi niyetli çabalar

Musa Carullah Bigiyev

Ölümünün 50. Yılında Anıldı

sarf ettiği, orijinal fikirler ürettiği, hayatı süresince İslâm ülkelerinde inceleme, araştırma ve öğrenim amaçlı geziler yaparak, fikirlerini, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, dinler tarihi, siyaset ve sosyal hayat konularında kaleme aldığı 100'den fazla eser ve sayısız makalelerle ortaya koyduğu anlatıldı.

Hem kendi toplumunun, hem de dünya Müslümanlarının bitmez tükenmez dinî ve siyasî problemlerine çareler üretmeye çalışan Musa Carullah Bigiyev'in eserleri, öne sürdüğü fikirleri sempozyumda birer tebliğ konusu oldu. Tebliğcilerin uzun bir araştırma sonucunda ortaya koydukları görüşleri dinlenmeye değer nitelikteydi. Yaşam şartlarının zor olduğu o yıllarda Musa Carullah'ın, bitmez tükenmez bir enerjiyle Müslümanlar adına, insanlık adına birşeyler yapabilmek için devamlı çalışması, orijinal fikirler ortaya sürmesi ve bunların günümüze ulaşması, hiç şüphesiz ki bizler için bir ilham kaynağı, belki de gelecek için önümüzü aydınlatan bir ışık olacaktır.

Her yönüyle dolu dolu geçen sempozyumun I. oturumuna sabah erken saatlerde başlamasına

rağmen ilginin bir hayli fazla olması memnuniyet vericiydi.

İstiklal Marşı ve Kur'an-ı Kerim okunmasıyla başlanan sempozyumun açış konuşmasını Musa Carullah Bigiyev'i anma komitesi adına, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınlar Genel Müdürü **Hamdi Mert** yaptı. Mert Carullah Bigiyev'in düşüncelerinin günümüze ışık tutacağını belirterek "Bugün ve yarın, iki gün sürecek olan toplantılarımızın özgün fikir ve teklifleriyle geçmişte kalmış ve unutulmaya bırakılmış bir Türk-İslâm düşünce adamının, vahiy ve onun içinde saydığı sünneti seniye, sünnet ya da onun içinde varsaydığı vahiy konusundaki farklı yorumlarının ve akıl - vahiy ilişkisi hususundaki düşüncelerinin, çoğu ilahiyatçı, uzman ve bilim adamlarınca ortaya konulmasının günümüze de ışık tutacağını ümit ediyoruz." dedi.

Musa Carullah'ı anmaktaki asıl amacın, O'nun fikir ve düşüncelerinin gündemde tutulması olduğunu belirten Hamdi Mert "Emsalinden farklı, geçmişi reddetmeyen ama sorgulamaktan da çekinmeyen, Kur'an, hadis, fıkıh, akıl, hür düşünce, çeşitli branşlarda 120 kadar eser veren, İslâm dünyasındaki hemen bütün kültür merkezlerinde araştırmalar yapan, ömrü seyahat ve ilmi araştırmalarla geçen bir Türk-İslâm bilgininin, özgün fikir ve düşüncelerinin gündemde tutulması amaçlanmıştır." dedi.

Hamdi MERT
Ahmet Yesevi Üniversitesi
Yayınlar Genel Müdürü

şüncelerinin gündemde tutulması amaçlanmıştır." dedi.

Namık Kemal ZEYBEK

Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanı

Sempozyumun açılış bölümünde bir konuşma yapan **Namık Kemal Zeybek**, sözlerine Musa Carullah'a Allah'tan rahmet dileyerek başladı. Musa Carullah gibi fikir adamlarının düşüncelerinin günümüze aksettirilmesinin önemli olduğunu vurgulayan Zeybek, günümüzde de onun fikirlerinden faydalanılması gerektiğini belirtti.

Namık Kemal Zeybek, Musa Carullah'ın yaşadığı dönemde geleneksel İslâm anlayışının hakim olduğunu ve Carullah'ın bunları yıkmak, içinde bulunduğu topluma gerçek İslâm anlayışını oturtmak için çalıştığını belirterek Carullah'ın tam bir yenilikçi olduğunu söyledi. Musa Carullah'ın mücadeleci bir kişiliğe sahip olduğunu da vurgulayan Namık Kemal Zeybek "Ceditçi deniliyor ona, yani yenilikçi. Gelenekçiliğe karşı bir ceditçilik bu. Bu gelenekçilik ne? Biz, o dönemde yaşamadık, bilmiyoruz. Gelenekçiliğin ne olduğunu ancak kitaplardan öğrenebiliriz; ama, gelenekçilik geldi geriye, onu arz etmek istiyorum. Türk-İslâm coğrafyasında, bugün, geleneklik İslâm diriliyor. İslâm da diriliyor; Maya hâlâ, o Musa Carullah'ın mücadele ettiği maya, o yeşermiş. Mesela, benim Cuma namazına başım açık gitmemi o kadar yanlış, o kadar aykırı bir şey görüyorlar ki, gelmesem daha iyi. Yani, takke, Cuma namazından daha önemli. Gelenek Müslümanlığının ne olduğunu anlatmak için bunu söylüyorum. Türkistan coğrafyasında, Asya Müslümanlığında, Sovyetler Birliği'nden kalan yerlerde Müslümanlığa dönüş çok hızlı; ama, bilgi zayıf ve bilgilenmek için de gidip yine o gelenek anlayışı ortaya çıkıyor ve o otlar yeşermeye başlıyor. Musa Carullah'ın önemi de o zaman kendisini ortaya koyuyor ve "niye Musa Carullah?" sorusunun da cevabı gündeme gelmiş oluyor." dedi.

Prof.Dr.

Mustafa Said YAZICIOĞLU

Ankara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dekanı

1552 yılında Kazan Hanlığı'nın Ruslar tarafından yıkılmasıyla Rus hakimiyetine giren İdil - Ural Türkleri'nin, 19 uncu yüzyılın başlarına kadar Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma başta olmak üzere çeşitli siyasî, dinî ve ekonomik baskılara göğüs gererek, var olma mücadelesi verdiklerini belirterek sözlerine başlayan Mustafa Sait Yazıcıoğlu 19. asrın başlarından itibaren ilmî ve ekonomik bakımdan Tatar ceditçiliği veya Tatar uyanışı denilen bir hareketin başladığını söyledi. Bu tür hareketlerin taklitçiliğe karşı gelerek gerçek İslamın yaşanması hususunda geliştiğini belirten Mustafa Sait Yazıcıoğlu "Bu hareketin üzerinde durduğu en önemli noktalar, taklidin terk edilmesi, geçmişte İslâm toplumlarının dinamizmini oluşturan içtihat kurumuna tekrar işlerlik kazandırılarak, İslâm hukukunun kodifike edilmesi, İslâm kelimasına yeniden hayatîyet kazandırılmasıdır." dedi.

Bu hareketin, 20 nci asırdaki en önemli temsilcilerinden birisinin de Musa Carullah olduğunu söyleyen Prof.Dr. Mustafa Sait Yazıcıoğlu, Musa Carullah'ın 74 yıllık ömrünün önemli bir bölümünü İslâm'ı öğrenmek ve öğretmekle geçirdiğini, geleneksel medrese eğitiminin yanında, Batı tarzı eğitim kurumlarında da öğrencilik yaptığını ve klasik kaynaklara vukufiyetle dikkat çektiğini belirtti.

Musa Carullah'ın üzerinde durulması gereken en önemli görüşlerinden birisinin, Kur'an'ın kendi bütünlüğü içerisinde, kendi kavramlarıyla anlaşılması hususundaki ısrarı olduğunu ifade eden Yazıcıoğlu,

oğlu, Carullah'ın dikkat çekici çalışmalarından bir kısmının da İslâm hukukuyla ilgili çalışmaları, kelâm ilmi konusundaki görüşleri ve getirdiği eleştirileri olduğunu söyledi.

Prof.Dr. Mustafa Sait Yazıcıoğlu Carullah'ın özellikle din ile ilmin birbiriyle uyuştuğunu ısrarla vurguladığını belirterek, "Carullah, dinin, hayatın bütün yönlerini kapsadığını, dinî ve dünyevi diye bir ayırımın söz konusu olamayacağını ifade eder. Bu din ve dünya ayırımı, günümüzde de suni olarak -dinin aslında ve özünde olmayan bu ayırımın, âdeta suni bir şekilde geliştiği de görülmektedir. Sanki dine yönelik bir kısım işler dinî, diğer

bir kısım işler de dünyevi olarak nitelendirilir olmuştur. Halbuki, dinin bütün hayatı kapsadığını, kucakladığını düşündüğümüz zaman, din ve dünya işi diye bir ayırım kesinlikle söz konusu değildir, bu suni bir ayırımdır. Dolayısıyla, bu yanlış anlayışa o zaman da dikkat çekilmesi, üzerinde durulmaya değer önemli bir husustur." dedi.

Musa Carullah'ın hayatını ilme ve içinde yaşadığı toplumu aydınlatmaya adanmış olduğunu belirten Yazıcıoğlu, "Hayatını ilme adayan bu müstesna insan, içinde yaşadığı toplumun sorunlarıyla da hemhal olmuştur. 1905 Rus meşrutiyetinden itibaren, halkının temel hak ve hürriyetlerini kazanma mücadelelerine bizzat katılmış ve söz konusu siyasî faaliyetlerin tarihî dokümanlarını yayınlamak suretiyle sonraki kuşaklara miras bırakmıştır. İslâm dünyasının kurtuluşunu, Anadolu Türkü'nün millî mücadelesinin başarıya ulaşmasında görerek onları hararetle desteklemiş, yazdığı kitapların bir kısmını, bu kutsal savaşın şehitlerine ve gazilerine ithaf etmiştir. Geleneğe yönelik şiddetli eleştirilerde bulunsa da, reddi miras kesinlikle yapmamış, ciddi bir ayıklamaya tabi tutmuştur. Musa Carullah, kısır çekişmeler ve dar kalıplardan kurtularak, İslâm'ın evrensel değerlerini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Çağını aşan bir âlim olan Carullah'ın, bu ve benzeri fikirlerinin, günümüz Müslümanlarının karşılaştıkları problemlerin çözümüne hâlâ belli ölçüde katkıda bulunabileceği düşüncesindeyiz. Bu açıdan, Carullah'ın bütün yönleriyle öğrenilmesinin, kültür ve düşünce dünyamıza yeni açılımlar ve yeni zenginlikler kazandıracağını ümit ediyoruz." dedi.

Mehmet Nuri YILMAZ • Diyanet İşleri Başkanı

Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz yurtdışında olması sebebiyle sempozyuma bir açılış mesajı gönderdi. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın mesajını Dini Yayınlar Dairesi Başkanı Harun Özdemirci okudu.

Mesajın başında Musa Carullah Bigiyev'in İslam kültürünü yeniden ihya etme yönünde çalışmalar yaptığına işaret edilerek, "Miladi 900 yıllarında, kendi arzularıyla İslâm'a giren Kazan Türkleri, bugün olduğu gibi, tarihte de Türk - İslâm ailesinin çok nadide bir topluluğunu teşkil etmişlerdir. Kazan Türkleri arasında, bilhassa, 18 ve 19 uncu Yüzyıllarda başlayan İslâm kültürünü yeniden ihya hareketi, her türlü takdirin üstündedir. Abdülnasır Kursevi, Şihabüddin Mercani, 1922, 1936 yıllarında İdil - Ural Bölgesinin büyük müftüsü sıfatıyla görev yapan Rızaeddin Fahrettin, Kayyum Nasiri ve Alimcan Varudi gibi şahsiyetler, bu hareketin ilk akla gelen simalarıdır. Bu hareketin, en son, büyük temsilcisi ise, bugün ilim adamlarımızın bir sempozyum çerçevesinde bize anlatacakları Musa Carullah Bigiyev'dir." sözleri yer aldı.

Mehmet Nuri Yılmaz mesajında Musa Carullah'ın Türk-İslam dünyasının yetiştirdiği çok yönlü bir düşünce adamı olduğunu belirterek, "Musa Carullah Bigiyev, Türk-İslâm dünyasının yetiştirdiği çok yönlü bir düşünce ve aksiyon adamıdır. O, hayatı boyunca çok çeşitli buhranlarla karşı karşıya bulunan Türk ve İslâm dünyasının uyandırılması, içine düştüğü buhranlardan kurtarılması için iyi niyetli çabalar sarf etmiş, orijinal fikirler üretmiş, hayatı süresince İslâm ülkelerinde inceleme, araştırma ve öğrenim amaçlı geziler yapmıştır. Fikirlerini, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, dinler tarihi, siyaset ve sosyal hayat konularında kaleme aldığı 100'den fazla eser ve sayısız makalelerle ortaya koymuştur.

Musa Carullah Bigiyev, dünyanın ve özellikle Türk - İslâm ülkelerinin çok sıkıntılarla geçen bir dönemine tesadüf eden, 19 uncu Asrın sonu ile 20 nci Asrın ilk yarısını kapsayan 74 yıllık hayatı boyunca, dolu dolu bir hayat yaşamış, bağımsızlığını kazanamamış bir Müslüman toplumun mensubu olduğu halde, hem kendi toplumunun ve hem de dünya Müslümanlarının bitmez tükenmez dinî ve siyasî problemlerine çareler üretmeye çalışmıştır.

O, yalnız Rusya Müslümanları arasında değil, hemen bütün İslâm ülkelerinde tanınmış, hür düşünceli bir ilim ve fikir adamıdır. Bildiklerini ve düşündüklerini, düşünce planında bırakmamış, eyleme dönüştürmek için de büyük çalışmalar yapmıştır." dedi.

Mehmet Nuri Yılmaz'ın mesajının diğer kısımlarında Musa Carullah Bigiyev'in düşünce hayatından bazı nirengi noktalarına kısaca temas edildi.

Açış konuşmalarını müteakip sempozyumun birinci oturumuna geçildi.

Prof.Dr. M. Sait Yazıcıoğlu'nun oturum başkanlığını, Dr. Seyfettin Erşahin'in de sekreterliğini yaptığı I. Oturuma konuşmacı olarak; Doç.Dr. Halis Albayrak, Doç.Dr. Ahmet Akbulut, Dr. İbrahim Maraş ve Doç.Dr. Şamil Dağcı katıldı. Değerli ilim adamları uzun çalışmalar neticesinde hazırladıkları tebliğlerini sundular. Bu oturumda Musa Carullah'ın "Kur'an'ın Anlaşılması", "Sünnet ve Hadis", "Akıl-Vahiy İlişkisi", "Fıkıh Anlayışı" ile "Tasavvuf Anlayışı ve Rahmet-i İlahiyenin Umumiliği Meselesi" konusundaki görüşleri anlatıldı.

Oturum başkanlığını Dr. Tayyar Altıkulaç'ın, sekreterliğini de Dr. Mehmet Görmez'in yaptığı öğleden sonraki II. oturuma konuşmacı olarak; Dr. Mehmet Görmez, Dr. Recai Doğan, Elif Temizyürek, Semra Ulaş ve Doç.Dr. Kazım Sarıkavak katıldılar. Bu oturumda da "İslam'da Tecdid Geleneği ve Musa Carullah", "Carullah'ın Maarif ve Usul-i Cedid Hakkındaki Görüşleri", "Carullah'ın Türkçenin Birliği Hakkındaki Görüşleri" "İslam'da Kadın Anlayışı ve Carullah'ın Hatun İsimli Kitabı" ve "Musa Carullah'ın Mantık Anlayışı" üzerinde tebliğler sunuldu.

Son oturum olan III. oturumun başkanlığını Prof.Dr. Bahaeddin Yediylıdız, sekreterliğini de Dr. İbrahim Maraş yaptı. Bu oturuma konuşmacı olarak Dr. İsmail Türkoğlu, Dr. Seyfettin Erşahin, Yrd.Doç.Dr. Ahmet Kanlıdere, Prof.Dr. Süleyman Hayri Bolay ve Süleyman Rahimov katıldı. Bu oturumda da Musa Carullah'ın **"Siyasi Faaliyetleri", "Rusya Müslümanlarının Dini İdaresi Konusundaki Görüşleri", "Bi-giyev'in Eserleri ve Ailesi Hakkında Yeni Bilgiler", "Bi-giyev'in Çağdaş Türk-İslam Düşüncesindeki Yeri ve Öne-mi" "Rusya'da Musa Carullah ile ilgili Çalışmalar ve Onun Mektupları"** konularında tebliğler sunuldu.

Sempozyumun sonunda Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, Prof.Dr. S.Hayri Bolay ile Namık Kemal Zeybek bir değerlendirme yaptılar.

Namık Kemal ZEYBEK

Namık Kemal Zeybek yaptığı değerlendirme konuşmasında, Musa Carullah'ın ölümünden 50 yıl sonra tekrar fikirleriyle, eserleriyle, verdiği mücadeleyle böyle bir sempozyumda anılmasının memnuniyet verici olduğunu belirterek, bu olayın Türk'ün yeniden doğuşunun ilk adımları olduğunu söyledi. Zeybek, Musa Carullah'ı an-

Namık Kemal ZEYBEK
Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanı

makla, ondan yeniden faydalanmakla bir büyük yitiğin yeniden kazanıldığını belirterek, "Türk dünyasının yitiklerini kazanmak, bilimde, kültürde, sanatta, geçmişte ve bugün yaşayanları, bütün Türklere yeniden anlatmak, işte Türk'ün yeniden doğuşunun yolu bu olacak. Bu, bunun adımlarından birisi" dedi.

Sempozyumda bilim adamlarının ciddi araştırmalarla bilimlik bakış açılarıyla meseleleri ortaya koyduklarını belirten Namık Kemal Zeybek bundan kıvanç duydu-

ğunu ve geleceğe ümitle baktığını ifade etti.

Sempozyumun sonunda güzel sonuçların ortaya çıktığını vurgulayan Namık Kemal Zeybek, "Konunun birkaç yönü var. Birisi Türk dünyasıyla ilgili yönü. Türk dünyasıyla ilgili yönü derken kastettiğim şu: Türkiye dışındaki Türk dünyasının liderinden, İdil – Ural Türklerinden... Ki, İdil – Ural bölgesi, bizim bilim hayatımız ve fikir hayatımız için çok verimli bir bölge. Bu bölge Yusuf Akçura'nın yetiştiği, Zeki Velidi Togan'ın yetiştiği ve Musa Carullah'ın, Sadri Maksudi Arsan'ın ve Türkiye'yi de derinden etkilemiş birçok bilim ve düşünce adamının yetiştiği verimli bir bölge. Demek ki, orada, böyle verimli bir ortam vardı ki, böyle insanlar ortaya çıktı.

Türk dünyasından bir bilginimiz geldi, yeniden Türkiye'ye hoşgeldi, sefa geldi. Türk dünyasından bir bilginin, Türkiye dışındaki Türk dünyasından büyük bir bilginin Türkiye'ye yeniden gelmesi, Türkiye'ye büyük zenginlik getirdi. Hemen o zenginlik ortaya çıktı. Burada, bu salonda bulunan bilim adamları ve bilim adamı adayları Musa Carullah'ı yeniden öğrendiler. Türk'ün yeniden doğuşunun adımları bunlar. Musa Carullah'ı alacağız, yitiğimizi kazanıyoruz, bir büyük yitiğimizi geri alıyoruz, kazanıyoruz. İşte, bizim muhtaç olduğumuz şey bu. Türk dünyasının yitiklerini kazanmak, bilimde, kültürde, sanatta. Geçmişte ve bugün yaşayanları, bütün Türklere yeniden anlatmak, işte Türk'ün yeniden doğuşunun yolu bu olacak. Bu, bunun adımlarından birisi." dedi.

İslâm anlayışımızı yeniden bir gözden geçirmemizin şart olduğunu ve bu konuda tartışmamız

gerektiğini vurgulayan Namık Kemal Zeybek, "Bilim İslam anlayışımızı boyutlu olarak, rahat, birbirimizi tekfir etmeden, telin etmeden, birbirimizi ajanlıkla bilmem neyle suçlamadan enine, boyuna rahat bir şekilde tartışmamız lazım. Dehr-i filozofa tanıdığımız söz hakkını birbirimizden esirgemememiz lazım. Onun için Musa Carullah'ın gündeme getirilmesi, bence güzel bir örnek olmuştur, iyi olmuştur, değerli olmuştur ve inşallah bir yol açar, bu vesileyle tartışmalar devam eder," dedi.

Kimseyi tabu haline getirmeden değerli ilim adamlarının düşüncelerini tartışmanın gün yüzüne çıkarmanın önemli olduğunu vurgulayan Namık Kemal Zeybek "Örneğin Gazali'yi de yeniden tartışmalıyız. Yani, kimseyi tabu haline getirmemeliyiz. Musa Carullah'ın beni en çok etkileyen sözlerinden birisi "tüm bilginlere hürmet ederim; ama, hiç birinin sözü kaziyeyi muhkeme değildir, hiç birinin sözü kesin delil değildir." Bir insanın kendi sözü bile kendisi için kesin delil olmamalıyken, bir başkasının sözünü kesin delil yapmak ne?! Ama, biz öyle bir hale geldik ki, bırakın bilginlerin sözünü, atasözlerini de kesin delil haline getiriyoruz. Bir şey konuşuyorsun mesela, atasözü söylüyor, ata böyle demiş, bitti... Gel, şu atasözünü bir sorgulayalım bakalım, atasözü doğru mu, değil mi. Teşbih yapıyor, teşbih delil olur mu? Ama, bizim toplumda teşbih delildir şu anda. Teşbih ancak anlatım kolaylığı sağlar; yani, anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Hayır, benzetme... Benzetmeyi yapıyor, bitti diyor. Tamam, ispat etmiş oluyor. Yani, bilimsel zihniyetimizde eksiklikler olduğunu ifade ediyorum ve bilimsel zihniyetin önünü açmazsak, bilim üretimi olmaz," dedi.

Namık Kemal ZEYBEK
Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanı

Prof.Dr. S.Hayri BOLAY

Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay da yaptığı değerlendirmede üç büyük kuruluşun böyle bir sempozyum düzenleyerek Musa Carullah'ı bugüne taşımalarının memnuniyet verici olduğunu belirterek, Türkiye'de yaşayan bilim adamlarının da Türk cumhuriyetlerinde tanıtılması amacıyla oralarda da bu tür sempozyumların düzenlenmesinin faydalı olacağını söyledi. Sempozyu-

of.Dr.

BOLAY

Prof.Dr. Süleyman Hayri BOLAY

mun, Musa Carullah Bigiyev'in yaşadığı dönemde gündeme getirdiği fikirlerinin tekrar canlanmasına vesile olduğunu vurgulayan Süleyman Hayri Bolay bundan büyük mutluluk duyduğunu ifade etti.

Kazan'daki ilim adamlarının Türkiye'deki ilim adamlarını zaman zaman yönlendirdiğini söyleyen Prof.Dr. Süleyman Hayri Bolay, "Kazan'da bir tefekkür damarı var. Bu damar, bilhassa geçen yüzyıldan beri çok işleyen bir damar. Bu, Şahabettin Mercani ve ondan önceki bazı mütefekkirlerin hazırladığı ortam içerisinde, bilhassa Musa Carullah ve benzerleri yetiştirmiştir. Musa Carullah Türkiye'ye gelmeden önce, 1903'te yanılmıyorsam Yusuf Akçura geliyor. Üç Tarzı Siyaset'i yayımlıyor. Üç Tarzı Siyaset, daha sonra Ziya Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" dediği şey. Yani, yönlendiriyorlar; Türkiye'deki Meşrutiyet mütefekkirlerini yönlendiriyorlar. Kazanlı ilim adamları Türkiye'deki fikir hareketlerine fiilen katılmışlar ve onları yönlendirmişlerdir. Musa Carullah Bigiyev'in o bakımdan ayrı bir ehemmiyeti var. Mesela, Hilmi Ziya Ülken gibi daha çok Batı felsefesinde çalışmış ve Batı felsefesini örnek alan, onun gibi düşünmeye çalışan bir insana bile, çok tesir etmiş. Çağdaş Türk düşünce tarihinde de çok önemli bir şahsiyettir, üzerinde önemle durulması lazımdır diye belli başlı fikirlerinde aktarmaya çalışmış. Ki, birtakım kimselere de onun kadar yer vermemiş. Bu bakımdan, bu damarın daha sonraki dönemlerde de ne şekilde işlediğinin de ortaya çıkarılması lazımdır. Öyle zannediyorum ki, Türk dünyasında ve İslâm dünyasında bir fikri hareketi bugün daha kuvvetli bir şekil-

de doğacaksa, öyle zannediyorum ki, bu çizdiğim çerçevedeki araştırmaların neticesinde ortaya çıkan fikirlerle bunlar canlanacak veya onların alacağı hızla bu imkânı bulacak.” dedi.

Musa Carullah Bigiyev’in bir aksiyon adamı olduğunu söyleyen Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay, Carullah’ın ürettiği fikri anında eyleme koyduğunu belirterek, “O ürettiği bilgiyi, düşündüğü şeyi, anında eyleme sokabilen bir adam ve onun için de, hem eskilerin amel anlayışını, ibadet anlayışını tenkit ediyor, hem de esas amelin nasıl olması lazım geldiğini gösteriyor. Amelden anladığı şey –bugünkü vaizlerimiz, hocalarımızın veya bizim anlayıp da yaptığımız şey değil– namaz kılmak, oruç tutmak ve saire her Müslümanın günlük yapması lazım gelen vazifelerdir, o amel değildir. Amel, ürettiğin ilmi, gerek kendi hayatında, gerek içtimai hayatta icraya koyacaksın ve insanların menfaatine bunu sunacaksın. Fayda vermeyen ilimden de o bakımdan bir şey elde etmek veya ummak doğru değildir.” dedi.

Prof.Dr. Süleyman Hayri Bolay Musa Carullah Bigiyev’in her şeyi sorguladığını, tartıştığını ve akla büyük önem verdiğini ifade ederek, “Türk tefekkürünün, ta Kutadgu Bilig’ten, hatta İslam öncesinden günümüze kadar gelen zincirlerinde, seyrinde, akla verilen önem ve akılcılık bence çok ön plandadır. Burada, ben, akla önem verilmesinin sebebi olarak, hem İslâmi geleneğin, hem de Türk kültür tarihindeki geleneğin devam ettirildiği düşünce-sindeyim. Yani, akla bu kadar önem verirken, kendi kendine bir tarihi geleneğin de, aynı zamanda muhakkibi, takipçisi durumunda olmuştur ve o bakım-

dan da, zannediyorum, tabiri caizse, günümüzün mutezilisi demek mümkündür. Çünkü, her şeyi tartışmaya açıyor, her şeyi sorguluyor. Bir de yıkmıyor; yani, çok ağır tenkit ediyor, yıkmıyor. Bir taraftan yapmaya çalışıyor; ama, sorgulamadan da hiçbir şeye ulaşmak mümkün değil.” dedi.

Prof.Dr. Mehmet S. AYDIN

Değerlendirme bölümünün başkanlığını yapan ve genel bir değerlendirme yapan Prof.Dr. Mehmet S.Aydın, Musa Carullah Bigiyev’in akla önem verdiğini, bu çerçevede her alanda önemli eleştiriler yaptığını ve fikirler öne sürdüğünü belirterek kendisinin de Allah’ın verdiği aklın hayali bir şekilde sınırsızca kullanılmasından yana olduğunu vurguladı.

Allah’ı idrak eden aklın gidebildiği yere kadar gitmesinden yana olduğunu söyleyen Mehmet S.Aydın, “Koştur akıl atını, nereye gidiyorsa git, edebiyetle, hayasıyla gidebiliyorsa eğer gitsin. Yani,

Prof.Dr. Mehmet S. AYDIN

evvela akıl Allah’ın verdiğidir, O’nun bir feyzi, O’nun bir nurudur. Allah’ın verdiği olduğunu idrak ettikten sonra, mutlak olmasının zararı yok. Belki de pek çok sıkıntımız bundan doğdu; yani, akli gidebileceği yere kadar götürmeyi hedefleyen bir eğitim öğretim sistemimiz olmadı. Bilgi bakımından noksan olmadık, medresenin verdiği bilgiler yekûn itibariyle hiç de az bilgiler değildi; ama, o bilgilere ulaşan insanlar, o bilgilere nasıl ulaştılar, o sonuçlara ulaşan insanlar, o sonuçlara nasıl ulaştılar sorusunu sormadığımız için, hap haline getirilmiş bilgileri verdiğimiz için, akli yeterince kullanamadık.” dedi.

Külli akıl meselesine de değinen Prof.Dr. Mehmet S.Aydın aklın; Türk aklı, Müslüman aklı, Hristiyan aklı, Ortaçağ aklı, doğmatik akıl, hatta ortak akıl gibi çoğul olarak, muhtelif yerlerde kullanıldığını işaret ederek, “Bunlara bir de millet aklını ekleyelim. İşte en büyük sıkıntımız, milletin aklını kullanmamamızdan kaynaklanıyor. Bana kalırsa, biz, bugün, milletin aklını kullanmıyoruz. Milletin içindeki sadece bir kesimin, bir kesitin aklını kullanıyoruz. İşte, o akıl da, milleti temsil etmediği için sıkıntılar oluyor. Bana kalırsa, biz evvela Müslüman kitleler olarak İslâm aklını kullanamadık. Çünkü, o Tatar için, Anadolu için, Arap için, Kuzey Afrikalı için ortak akıldı, onun içinde Mutezile vardı, Haricilik vardı, pek çok şey vardı. Evvela, o akli biçer biçer çok küçülttük, kalanı da bölük pörçük kullandığımız için zannediyorum, biraz bu asra, biraz bundan önceki asrın ortalarına büyük bir sıkıntıyla girdik.” dedi.

Musa Carullah Bigiyev ve onun gibi düşünürlerin Allah’ın verdiği akılla, sıkıntıya düşmüş insanlığın yolunu açmak için çaba sarfettiğini belirten Mehmet S.Aydın, “20 nci

Prof. Dr. Mehmet S. AYDIN

Yüzyılın belki en çok tekrar edilen ayeti, bir toplum, kendi gidişini değiştirmedikçe, Allah onun gidişini değiştirmez. İşte bu insanlar, o gidişi değiştirmeye çalışıyorlar, tarihten güç alarak, Allah'ın verdiği akılla, hür akılla, hür fikirle yeniden yolunu açmaya çalışıyorlar. Geleceğe böyle bakmak zorundalar. Yeis onların dünyasında yok, umutsuzluk yok. Bu şevk Musa Carullah Hazretlerinin önemle üzerinde durduğu imandan geliyor ve o iman, dil ile ikrar, kalp ile tasdikten ibaret iman değil, içtimai boyutlu bir imandır. Dolayısıyla, oraya yansımayan, yani tarih olmayan, zaman olmayan, mekân olmayan bir iman, ameli salihayla birlikte zikreden Kur'an'ın anlattığı iman değildir, olamaz. Onun için bu düşünürler faaller, onun için büyük bir aktivite var onlarda." dedi.

Musa Carullah'ın yaşadığı dönemde ve günümüzde insanların ıstıraplı olduğunu vurgulayan Mehmet S. Aydın, kurtuluşun İslam ile ayakta durmak olduğunu belirterek, "Ben, iki üç senedir, bu kurtuluşu, daha kolay anlaşıldığına inandığım için bir formülle ifade ediyorum. İslâm ile ayakta durmak, İslâm ile var olmak. Bu, sadece İslâm değil, milleti de olacak. Ama, İslâm ile ayakta durmak. İki gündür konuşmanın al-

tında giden derin akıntı İslâm ile var olmak çabasıdır. Örneğin Hatun Risalesi konusunda tebliğ okunduğu için söylüyorum, hanım; muasır hanım olacak ama, Müslüman muasır hanım olacak. Değerlerini varlığında yaşatan hanım olacak. Yani, sadece var olmayacak, o gün Batı'da gördüğü gibi, herhangi bir hanım gibi de var olmayacak, İslâm ile var olacak. Siyasetimiz olacak, Avrupa'nın siyaseti gibi olacak, etkin olacak, müessir olacak, ama İslâm ile İslamın değerleriyle olacak. Cemiyet terakki edecek, ilim olacak, sanat olacak ama, bunların hepsi İslâm ile olacak." dedi.

Musa Carullah ve onun gibi düşünenlerin geçmişten gelen miras ile Batı'nın güzelliklerini bir süzgeçten geçirerek, iyi bir tahlil yaparak ve bunları vahye dayandırarak ortaya koymaya çalıştıklarını belirten Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, "O dönemde geleceğe ait vizyonları olan insanlar, birdenbire Batı gerçeğiyle karşılaşmışlar. Batı'daki güzel şeyleri, asarı kamileyi yakalamak istiyor. Ama, kendinde olanı da tutmak istiyor. Bu, yeniden bir kültür ihyası değil, yeniden bir kültür inşası. Gelen bir miras var; bu mi-

ras korunacak. Mirasını korumayanların geleceği olmaz. Ama, bu mirastan atılacaklar var, tutulacaklar var. Peki, ölçünüz ne, neye göre hareket edeceksiniz? Akif merhumun deyimiyile, neyi gümrükten içeri geçirmeyecek; yani, aldıklarını ayrı bir süzgeçten geçirmek zorunda, kendi tarihini ayrı bir süzgeçten geçirmek zorunda ve bütün bunları da, asrın idrakine söyletmeyi düşündüğü bir kaynakla imtizaç etmek durumunda. Onun ışığında meşrulaştırmak durumunda. Yani, vahyin ışığında bütün bunları yapmak zorunda. Vahiysiz hayat, onun için memattır. Bu da açık. Carullah için de öyle, onun buradaki dostları, buradaki fikirdaşları için de öyle. Hakikaten, İslâm ruhu, terkip gücü bakımından, eşi ve benzeri olmayan bir kudrettir. Yani, müthiş bir terkip edici gücü var İslâm'ın. Onun için, İran'a gitmiş terkip etmiş, Orta Asya'ya gitmiş bu işi başarmış, Türk dünyasında başarmış, Afrika'da başarmış. Müthiş bir sentez gücü. İşte o sentez gücünün olabilmesi için, "Dönelim sadri İslâm'a" diyor ya Mehmet Akif, bunun için dönüyor. Ama, bu dönüşü de çok iyi çalışmamız lazım." dedi.

Musa Carullah Bigiyev hakkında hazırlanan pano çok ilgi gördü.

Musa Carullah Bigi Sempozyumları Üzerine...

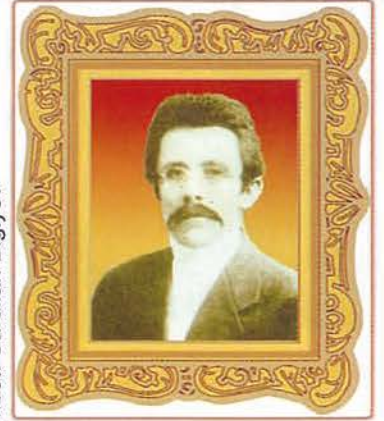
Kemal GÜRAN

Bugün Rusya federasyonuna bağlı otonom bir bölge olan Tataristan Bölgesi Müslümanlarının yetiştirdiği çok değerli bir din bilgini olan Musa Carullah Bigi'yi ölümünün 50.yılı vesilesiyle tanımak ve tanıtmak amacıyla geçtiğimiz aylarda ilki Ankara'da, ikincisi Tataristan'ın başkenti Kazan'da iki sempozyum düzenlendi. Türkiye Diyanet Vakfı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanlığı ile Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı tarafından ortaklaşa düzenlenen "I. Musa Carullah Bigi-yev Uluslararası Sempozyumu" yoğun ilgi ile karşılandı.

6-7 Kasım 1999 tarihlerinde Ankara'da TDV Kocatepe Konferans Salonunda yapılan ilk toplantı bir açılış ve dört oturum şeklinde

düzenlendi. Açılıшта; Kur'an-ı Kerim okundu. Tertip Heyeti adına yapılan takdim konuşmasından sonra sempozyumu düzenleyen kuruluşlar adına protokol konuşmaları yapıldı. Birinci, ikinci ve üçüncü oturumlarda; Musa Carullah'ın "Kur'an-ın Anlaşılmasındaki görüşleri", "Sünnet ve Hadis konusundaki Görüşü", "Vahy - Akıl ilişkisi konusundaki görüşü", "Tasavvuf anlayışı ve Rahmeti İlahiye'nin Umumiliği Meselesi", "Fıkıh anlayışı", "İslam'da Tecdid geleneği ve Musa Carullah", "Maarif ve Usulu Cedid hakkındaki görüşleri", "İslam'da kadın anlayışı ve Carullah'ın Hatun isimli kitabı", "Türkçe'nin Birliği Hakkındaki Görüşleri", "Mantık anlayışı", "Siyasi Faaliyetleri", "Rusya Müslümanlarının dini idaresi konusundaki görüşleri", "Eserleri ve Ailesi", "Çağdaş Türk İslam Düşündeki yeri ve önemi" ve "Mektupları" hakkında çeşitli bilim adamları tarafından özlü tebliğ-

Musa Carullah Bigiyev

ler sunuldu. Bu tebliğler oturumlara katılan bilim adamları tarafından geniş bir şekilde tartışıldı. Sempozyumun değerlendirmesini Dördüncü oturumda Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay ve Namık Kemal Zeybek birlikte yaptılar.

Sempozyumun ikinci toplantısı, Musa Carullah Bigi'nin kendi ülkesi Tataristan'ın başkenti Kazan'da 17-18 Aralık 1999 tarihlerinde yapıldı. Bu toplantı da Türkiye Diyanet Vakfı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanlığı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığına ilaveten Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü, Tataristan Cumhuriyeti Müslümanları Dini İdaresi Başkanlığı'nın katılımı ile gerçekleştirildi. Toplantı, iki gün süreli ve biri "Açılış ve protokol konuşmaları" olmak üzere dört oturumdan oluşuyordu. Toplantıya merhum Musa Carullah'ın hayatta bulunan kızı Fatma Bigiyeva da katıldı. Açılış toplantısında Kur'an-ı Kerim okundu. Tertip komitesi adına toplantıya Türkiye'den ve Tataristan'dan katılanların tanıtımından sonra Kazan sempozyumunu düzenleyen kuruluşlar adına protokol konuşmaları yapıldı. Merhum Bigi'nin kızı Fatma Bigiyeva da toplantıları düzenleyen kuruluşlara teşekkürlerini ifade etti. Babasının Mısır'ın baş-

kenti Kahire'de bulunan mezarının bakımsız bir halde bulunmasından aile olarak duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Bunun üzerine Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne Yardım Vakfı Mütevelli Heyeti yöneticileri Musa Carullah Bigiyev'in mezarının Vakıfları tarafından en uygun şekilde yapılacağını ifade ettiler. Bu husus, toplantıya katılanlar arasında sevinçle karşılandı.

Sempozyumun birinci, ikinci, üçüncü oturumlarında "Tatar Halkı Dini ortamının iyileştirilmesi", "Bir Türk Düşünürü olarak Musa Carullah Bigiyev", "Sultan Galiyev ve dini liderler olarak Musa Carullah Bigiyev, Rızaeddin Fahrettin, K.Tercumanov", "Musa Carullah Bigiyev ve Yirminci Yüzyıl başında Pan-İslamizm", "İçeriği ve tartışmaları doğrultusunda tatar Ceditçilik Hareketi Hakkında", "Musa Carullah'ın Rusya Müslümanları Dini İdaresi konusundaki Görüşleri", "İslam İdeoloğu olarak Musa Carullah Bigiyev", "Musa Carullah'ın görüşlerinin dini idarenin faaliyetlerine etkisi", "Tatar Ceditçilik Hareketi içinde Musa Carullah'ın yeri ve İlahi Rahmetin Umumiliği Meseleleri", "İmam olarak Musa Carullah", "Güvenlik kuruluşları Bilgilerinde Musa Carullah'ın yurtdışı fa-

aliyetleri dönemi", "Musa Carullah ve bir din adamı portresi", "Musa Carullah ve Tataristan'da günümüz din eğitimi problemleri", "Musa Carullah'ın Siyasi faaliyetleri", "Musa Carullah'a göre İslam'da kadın", "Musa Carullah'ın hayatı ve Faaliyetleri", "Musa Carullah'ın 'İslam'ın Elifbası' kitabında devrim ve milliyetçilik meselesi", "Tataristan arşivlerinde Musa Carullah Hakkında Bilgiler", "Musa Carullah ve Çevresi", "İttifakçı Olarak Musa Carullah Bigiyev", "Musa Carullah'ın Tutuklanması ve Sürgüne Gönderilmesi", "Musa Carullah'ın Sufilik Hakkındaki Görüşleri" konularında Türk ve Türk-Tatar bilim adamları tarafından tebliğler sunuldu. Tebliğler toplantıya katılanlar tarafından tartışıldı. Toplantılar bir değerlendirme toplantısından sonra aşağıda metni bulunan "Sonuç Bildirisi"nin okunması, müzakeresi ve kabulü ile sona erdi.

Sonuç

Türkiye'de ve Tataristan'da Musa Carullah Bigiyev'in vefatının 50. Yılı dolayısıyla yapılan toplantılar iki ülkenin kültürel yaklaşmasına; iki ülkenin tanıtımına; bi-

lim adamı ve uzmanlarının tanışmalarına vesile olmuştur.

Bu tür toplantıların ileride de gerçekleştirilmesinin iki ülkenin daha çok yakınlaşmasına vesile olacağı hususu teyid edilmiştir.

Musa Carullah Bigiyev'in 50.ölüm yıldönümü vesilesiyle düzenlenen toplantılarda sunulan tebliğler, müzakereler, değerlendirmeler ve sonuç bildirileri, Türkiye Diyanet Vakfı ve Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanlıklarınca Türkçe ve Tatarca olarak iki ayrı kitap halinde yayınlanacak ve ilgilenenlerin bilgisine sunulacaktır. Adına sempozyumlar düzenlenen bu değerli İslam bilgini hakkında bilgi edinmek isteyenler bu kitaplarla Musa Carullah'ı çeşitli yönleriyle tanıyacaklardır. Biz bu yazımızda Musa Carullah'ın hayatı, öğrenimi, mücadelesi, fikirleri ve eserleri hakkında özet bilgiler vermekle yetineceğiz.

Hayatı

Musa Carullah Bigiyev, 1875 yılında halen Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan Rostov-Nadon şehrinde doğdu. Uzun ve mücadelelerle dolu bir hayatı oldu. 28 Ekim 1949 tarihinde Kahire'de vefat etti.

Öğrenimi

İlk öğrenimini annesi Fatma hanımdan aldı. Daha sonra Rostov Rus Teknik Lisesini bitirdi. Yüksek öğrenimini Buhara medreselerinde yaptı. Buhara'da dini ilimler yanında felsefe, matematik, mantık, astronomi öğrendi. Daha sonra özellikle dini ilimler alanındaki öğrenimini İstanbul, Kahire, Mekke, Medine, Şam, Beyrut, Tahran ve Hindistan şehirlerinde sürdürdü.

Mücadelesi

Miladi 900 yıllarında kendi arzuları ile müslüman olan Kazan Türkleri, Türk-İslam ailesinin çok önemli bir bölümünü teşkil eder.

Rusya'da 1905 yılında meydana gelen ihtilal, Kazan Türklerinin hayatında bir dönüm noktası oldu. Bu ihtilalden sonra Rus halkı ile birlikte Rusya dahilindeki Türklerde de bazı siyasi-dini hakların verileceği ümidi doğdu. Bu ümitle Kazan Türkleri de bir takım aydınlarının öncülüğünde kapsamlı faaliyetlere giriştiler. Musa Carullah bu aydınlardan biri idi. O, çeşitli yayın organlarında yazılar yazdı, toplanan kurultaylara katıldı, bu kurultayların tutanaklarını yayınladı, kendi toplumunu yönlendiren çok aktif faaliyetlerde bulundu. Bu faaliyetler Rus çarlığını rahatsız etti. Kazan Türklerinin yayın organları kapatıldı, baskı dönemi tekrar başladı. O, baskı döneminde de boş durmadı. Çeşitli eserler yayınladı, Orenburg Hüseyini'ye Medresesinde Arapça ve dinler tarihi dersleri okuttu. Şura dergisinde makaleler yazdı. Finlandiya'ya gitti. Burada "Uzun Günlerde Oruç, Kuzey Kutbunda Namaz" konularını inceledi. 1913 yılında Petesburg'da Emanet matbaasını kurdu. 1914 de 4. 1917 de 5. Rusya Müslümanları Kongrelerine katıldı.

Musa Carullah, 1917 Bolşevik ihtilalinden sonra kendi toplumunun hürriyete kavuşacağına dair ümitler besliyordu. Fakat bu ümitleri de boşa çıktı. 1918 yılında Petesburg'da "El-minber" dergisini çıkardı. Ancak derginin yayınına kısa zamanda son verildi. 1920 de Ufa'da toplanan kongreye katıldı. Bu sırada "Türkiye Büyük Millet Meclisine Müracaat" adlı eserini hazırlayarak Türkiye ve dünya müslümanlarının kurtuluşu ile ilgili görüş ve tekliflerini Türkiye Büyük Millet Meclisine sundu. Musa Carullah aynı yıllarda "Hila-

fet Meseleleri", "İnsan Hakları", "Kadın Hakları", "Harb Hukuku" ve "Devletlerarası Sözleşmeler" konularını içeren ve Anayasa uslubunda yazılan "İslamiyetin Elifbası" isimli eserini hazırladı. Bu eser, 1923 yılında Berlin'de basıldı. Bu eser, O'nun hapse atılmasına sebep oldu. 3 yıl hapiste kaldıktan sonra serbest bırakıldı. 1925 yılında Kırım'a geçti. 1926 da Mekte'de toplanan "Bütün Dünya Müslümanları Kongresi"ne katıldı. Kongre tutanaklarını yayınladı. Dönüşte İstanbul ve Ankara'ya uğradı. Yeni Türk yöneticileri ile tanıştı, görüştü. Daha sonra Mısır'a gitti ve Kahire de toplanan "Hilafet Kongresi"ne katıldı. Tekrar Rusya'ya döndü. 1930 yılının son

aylarında Rusya'yı terketmek zorunda kaldı. Önce Afganistan'a oradan Bombay'a geçti, daha sonra Mısır'a gitti. 1932 yılında Finlandiya'ya gitmeye karar verdi. Finlandiya'ya giderken Ankara'ya uğradı. Ankara'da I.Türk Tarih kongresine katıldı ve Finlandiya'ya gitti. 1933 yılında Berlin'e geçti. Berlin'de bir matbaa kurarak tekrar yayın hayatına başladı. Bu matbaada bir kısım eserlerini yayınladı. 1934 yılında tekrar Finlandiya'ya döndü. Daha sonra İstanbul yolu ile Tahran'a geçti. Tahran, Meşhed ve Tebriz'de "Şia" Fıkhi üzerinde incelemeler yaptı. Oradan Bağdat'a geçti. Oradan Şam'a gitmek istedi ise de sınırda engellendi. Çileli bir kara

yolculuğundan sonra Mardin-Cizre ve Adana üzerinden İstanbul'a geldi. 1935 yılında tekrar Mısır'a gitti ve yeni bir yayın hayatına başladı.

1937 yılında Hindistan'a, oradan Japonya, Çin, Cava ve Sumatra'ya gitti. 1939 da Hindistan'a döndü. Oradan Afganistan'a geçti. Afganistan'da İngilizler tarafından iki yıl hapsedildi. Hapisten çıktıktan sonra iki yılda göz hapisinde tutuldu. 1946 da tekrar Hindistan'a döndü. 1947'de Kahire'ye döndü. Rusya'ya dönmek üzere İstanbul'a geldi. Rusya'ya gidemedi. Sağlığı iyice bozulmuştu. İstanbul Guraba hastanesinde bir süre tedavi gördükten sonra Ankara'ya geldi. Tekrar İstanbul'a döndü. 1947-1948 kışını İstanbul'da geçirdikten sonra Rusya'ya dönme ümidini kaybedince 1948 yılında tekrar Kahire'ye döndü ve 1949 yılında orada vefat etti.

Fikirleri

Kazan Türkleri arasında 18. Ve 19.yüzyıllarda başlayan İslam kültürünü yeniden ihya hareketi her türlü takdirin üstünde bir önemi haizdir. Abdunnasır Kursavi, Şihabüddin Mercani, Kayyım Nasiri, Rızaeddin Fahrettin ve Alimcan Barudi bu hareketin önemli isimlerindendir. Musa Carullah Bigiyev ise; bu hareketin son büyük temsilcisidir.

Musa Carullah Bigiyev, Türk-İslam dünyasının yetiştirdiği çok yönlü bir düşünce ve aksiyon adamıdır. O, hayatı boyunca çok çeşitli buhranlarla karşı karşıya bulunan Türk İslam dünyasının uyandırılması, içine düştüğü buhranlardan kurtarılması için iyi niyetli çabalar sarfetmiş, orijinal fikirler üretmiş, hayatı süresince İslam Ülkelerinde inceleme, araştırma ve öğrenim amaçlı geziler yapmış, fikirlerini tefsir, hadis, fıkıh, kelam,

dinler tarihi, siyaset ve sosyal hayat konularında kaleme aldığı yüzden fazla eser ve sayısız makalelerle ortaya koymuştur.

Musa Carullah Bigi, dünyanın ve özellikle Türk-İslam Ülkelerinin çok sıkıntılarla geçen bir dönemine tesadüf eden 19.asrın sonu ile 20.asrın ilk yarısını kapsayan 74 yıllık hayatı boyunca dopdolu bir hayat yaşamış, bağımsızlığını kazanamamış bir müslüman toplumun mensubu olduğu halde hem kendi toplumunun ve hem de dünya müslümanlarının bitmez tükenmez dini ve siyasi problemlerine çareler üretmeye çalışmıştır. O yalnız Rusya Müslümanları arasında değil, hemen bütün İslam Ülkelerinde tanınmış, hür düşünceli bir ilim ve fikir adamıdır. Bildiklerini ve düşündüklerini düşünce planında bırakmamış, eyleme dönüştürmek için de büyük çalışmalar yapmıştır.

Musa Carullah'ın düşünce hayatının temel taşı Kur'an-ı Kerim'dir. O'na göre Kur'an-ı Kerim, insanlığın geçmiş ve gelecek bütün ihtiyaçlarına cevap verecek genel ilkeleri içermektedir. İnsanlık kendi mutluluğu için gerekli ışığı Kur'an-ı Kerim'de aramalıdır. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ile kainatın ayetleri arasında bir bütünlük vardır. İnsanlığı mutluluğa, kurtuluşa ve doğru yola ancak bu bütünlük bilinci ulaştırabilir. Kur'an-ı Kerim, Hz.Peygamberin insanlığa getirdiği en büyük mesajdır, bıraktığı en değerli mirastır.

Musa Carullah'ın düşüncelerinde Hz.Muhammed (S.A.V.)'in sünnetinin ikinci derecede, hatta bazan birinci derecede önemi vardır. Hz.Peygamberin sünneti, Muhammed (S.A.V.) in din olarak getirdiği her şeydir. Ancak O, sünnetin çok dikkatli bir tenkide tabi tutulması, sahih hadislerin uydurma hadislerden Kur'an-ı Kerim'in getirdiği genel prensiplerin ışığında, ayıklanması ve akıl süzgecinden

geçirilmesi gerektiği inancındadır. O'na göre; akıl her gerçeğin ölçüsüdür. Akıl terazisi ile ölçülemeyen nakil doğru olamaz. Ancak bu akıl, sıradan insanın akli değildir. Çünkü; Vehimlerin ve çeşitli etkilerin tesiri altında kalan sıradan insanların akli "akıl" niteliği ile vasıflandırılmaz. Gerçeği bulacak aklın her şeyden önce "Hür akıl" olması gerekir. Halbu ki, insan akli nefis, kibir, hırs, şehvet, düşmanlık ve benzeri perdelerle örtülmüştür. Bu illetlerle mal'ul olan insan akli, bazan en açık gerçekleri bile kavrayamaz. Hatta bazan aklının gösterdiğinin tersi sonuçlara hükmeder.

Musa Carullah, İslam dünyasının içinde bulunduğu sıkıntıların kaynağını din ve iman zayıflığında, din anlayışındaki yanlışlıklarda görür. Din ve iman zayıflığının temelinde gördüğü en büyük kusur ise; körü körüne taklit hastalığı ve yüce Allah'ın insanlara bahsettiği akıl nimetinin yeterli ve doğru şekilde kullanılmamasıdır. Akılla desteklenmeyen, kalbi amellerle beslenmeyen bir din ve iman anlayışı, kişi ve toplumları istenen ve özlenen bir manevi ve ahlaki düzeye ulaştıramayacağını savunur. Din ve iman hayatını sadece azab korkusu ve sevap ümidi ile düzenleyen kimselere dinin kazandıracağı çok bir şey olmadığını söyler. Ona göre; iman, kişinin dini-dünyevi alanlardaki davranışlarında olumlu yansımalara sebep olmuyorsa, iman ameli salihle bütünleşmiyorsa, böyle bir imanın pratik hayattaki önemli bir değeri yoktur.

Musa Carullah dini İslamın en büyük amacının medeni ve sağlıklı bir toplum meydana getirmek olduğu inancındadır. Medeni ve sağlıklı bir toplumun meydana getirilmesi için gerekli ilkelerin en sağlam temelleri ise; Medine'de Hz.Muhammed (S.A.V.) tarafından atılmıştır. Bunun en güzel belgesi, medeniyet ve bilimden yok-

sun, ilkel bir toplumun İslamın ruhu ile eğitilmesinden kısa bir süre sonra dünyaya ışık saçan medeni bir toplum haline gelivermiş olmasıdır.

Musa Carullah'a göre; İslamiyetin en önemli özelliklerinden birisi de medde-ruh dengesini iyi kurmuş olmasıdır. Günümüz bilim ve teknolojisinin ruhtan ve manevi değerlerden yoksun olduğu, madde planından öte geçemediği inancındadır. Halbuki ; insanın ruh yönü beden yönüne, maddi yönüne oranla daha ağırlıklıdır. İnsanın bu özelliği dikkate alınmadan insanlara sunulacak toplum projelerinin olumlu sonuçlara ulaşması düşünülemez.

Musa Carullah Bigiyev, İslam dünyasının içinde bulunduğu buhranlardan kurtuluşu için yegane çare olarak yaklaşık 8 asır müslümanlığı savunmuş ve korumuş olan Türk Milletini görmektedir. Bu nedenle O, Çanakkale zaferini alkışlar ve "Türkiye tek başına en büyük devletlerin büyük donanımlarına karşı koydu. İslam'ın gayet açık bir mucizesi, imanın büyük bir gücü olmak üzere, bütün dünya güçlerini yendi, kovdu. Yeryüzünde, insanlık tarihinde böyle bir savaş, bu kadar şaşırtıcı büyük bir galibiyet bulunmasa gerek.

Bu galibiyet, imanlı Türk askerine büyük bir şandır. Türkiye tarihine ebedi bir şereftir, sonsuzadek varlıklarını sürdüreceklerine dair kesin bir müddedir. Çanakkale şehitlerinin isimleri ve şanlı Bedir şehitlerinin defterine İslam kalemiyle elbette yazılmıştır. İslam minberlerinde, Türk askerleri övgüyle ebediyyen anılacaktır." Der.

Musa Carullah Bigiyev, Türk İstiklal Savaşını da yakından izlemekte, desteklemekte ve canı gönülden alkışlamaktadır. İslam dünyasının kurtuluşunu Türk Milletinin başarısında görmektedir. "İslamın

Elifbası" kitabını ... kendi benliğini kaybetmemiş Şanlı Türk, askeri şerefine siyasi kurtuluş, kültürel inkılap konularında bütün Müslümanların rehberi olacak soylu Türk milletinin hürmetine yazdığını belirtiyor ve şöyle diyor :

"İslam dünyasında kurtuluş şafağı Türk kuvvetleriyle attı. İstiklal günü yakınladı. Bu günkü inkılabın tufanları, dalgaları arasında tamamen tahrip edilmiş medeniyet yıkıntıları içinde versay ve sevr antlaşmalarının yok edici sihiri ile zehirlenip, cinnet getirmiş medeni devletlerin hareketlerinde, şaşkınlıklarında, özünü kaybetmemiş soylu müslüman Türk Milletinin sebatında gördük, kurtuluş mücdelerini işittik.

Türkiye, İslam Ülkelerinin her birine örnek olur, önder olur."

Musa Carullah Bigiyev'in insan nevinin yarısını oluşturan kadın konusunda da ciddi görüşler getirdiğini ifade etmek gerekiyor. Musa Carullah bu önemli konuda raporlar hazırlamış Rusya Müslümanları

kongrelerine "İslam'ın Elifbası" kitabının 145-159.maddelerini "Hatunların Hürmetine ve Haklarına" tahsis etmiştir.

O'na göre; toplum için kadınların önemi büyüktür. Buna rağmen tarih boyunca hiçbir millet kadınların aile ve toplum hayatındaki önemini gerekli şekilde anlayamamıştır. Bu durum her asırda, her devlette toplumsal ahlakın çöküşüne ve fuhuşun yayılmasına sebep olmuştur.

İslam Dini kadına saygıya ve onların haklarına her türlü takdirin üstünde önem vermiştir. Buna rağmen İslam ülkelerinde kadın, İslamın kadına verdiği önemle orantılı bir sosyal statüye kavuşurulamamıştır. Gelenek ve göreneklerin etkisi ile en vazgeçilmez hakları ellerinden alınmıştır. Bu kusur dinlere ve özellikle İslam dinine mal edilemez.

Musa Carullah'a göre; insan olmak sıfatı ile kadınla erkek eşittir. Bu eşitlik hukuk açısından da geçerlidir. Ancak bu, kadınları erkek-

Sonuç bildirisi

Türk-İslam fikir ve aksiyon adamı, araştırmacı, yazar Musa Carullah Bigiyev'in, vefatının 50'nci yılı dolayısıyla kadim kültür merkezi Kazan'da uluslararası bir toplantı ile anılması, Bigiyev'in şahsında, bu toprakların yetiştirdiği Tatar-Türk büyüklerine bir vefa ve saygı ifadesi olmakla beraber, Türk kültürünün bütünleşmesine ve Türk topluluklarının birbirlerini daha yakından tanımasını vesile olacağı hususları değerlendirilmiştir.

Nitekim, Türkiye ve Tataristan'dan sempozyuma katılan bilim adamı, uzman ve konuşmacılar, bu arzu ve tesbitlerini belirtmişler, bu amaca hizmet etmek üzere, aşağıdaki konularda ittifak etmişlerdir.

6-7 Kasım 1999 tarihlerinde Ankara'da, 17-18 Aralık 1999 tarihlerinde Kazan'da bu amaçla yapılan uluslar arası toplantılarda sunulan tebliğler ve bu tebliğlerin müzakeresi dolayısıyla yapılan katkı ve değerlendirme konuşmaları, hem Türkiye, hem Tataristan Türkçesiyle (ve imkanlar ölçüsünde diğer Türk lehçelerinde) ayrı kitaplar halinde bastırılmalıdır.

Tataristan (ve Kazan) da yetişen Abdurrahim Otuz İmeni, Abdünnasır Kursavi, Şehabettin Mercani, Kayyum Nasiri, Abdürreşid İbrahim, Rızaeddin Fahrettin, Yusuf Akçura, Fatih Kerimi, Alimcan Barudi, Halim Sabit Sibgay, Ziya Kemali gibi din, fikir adamı ve aydınlar da çeşitli vesilelerle anılmalıdır. Bu anma toplantılarının milli, mahalli ve uluslar arası düzeyde sık sık yapılmasına özen gösterilmelidir.

Musa Carullah Bigiyev başta olmak üzere, bu toprakların yetiştirdiği ilim, fikir adamı ve aydınların isimlerinin, Kazan kentinin ve tataristan Cumhuriyeti'nin diğer kentlerinin ve Türkiye'de uygun bulunacak diğer kentlerin cadde, sokak ve kültür merkezlerine verilmesi, her iki ülke mahalli ve merkezi idarelerine teklif ve arz edilmelidir.

İki ülkenin kültür müşterekleri ve kültür zenginlikleri üzerine hazırlanacak ilmi ve edebi eserlerin Türkiye Türkçesi ile basımına özen gösterilmelidir.

Tataristan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti üniversite ve kentleri arasında kardeş şehir (kardeş üniversite) tarzında yakınlıklar kurulması zaman içerisinde düşünülmelidir.

Musa Carullah Efendi'nin Kahire'de bulunan kabrinin yaptırılması, Ahmet Yesevi Üniversitesine Yardım Vakfı'nca diplomatik yollardan yapılacak temaslar sonucu, gerçekleştirilecektir.

Müteakip toplantının yukarıda sayılan Kazan aydınları başta olmak üzere, Tataristan'ın yetiştirdiği aydın ve düşünürlerin herbiri ayrı tebliğ konusu yapılarak anılmaları yararlı olacak ve ilerde yapılacak toplantılara temel oluşturacaktır.

Ankara'da ve Kazan'da bu sempozyumu tertip eden kurumlar ve temsilcilerinden oluşan tertip heyetinin, müteakip toplantıların da düzenlenmesinde görev almak üzere sürekli hale getirilmesi ilgili kurumların yönetimlerine sunulmak üzere kararlaştırılmıştır.

lere rakip yapmak gibi bir sonuç doğurmamalıdır. Böyle bir rekabet ne kadının, ne erkeğin ve ne de toplumun yararına değildir.

Musa Carullah, felsefe, kelam, mantık, astronomi, matematik, İslam aleminin içinde bulunduğu problemler konularında da yazdığı kitap ve makalelerle orijinal fikirler üretmiştir.

Eserleri

Musa Carullah Bigi'nin Tefsir ve Kur'an ilimleri, Fıkıh ve Fıkıh Usulü, Hadis, Dinler Tarihi, İslam düşüncesi, siyasi ve ictimai meseleler, Arap, Fars ve Türk dili Edebiyatı ile Takvim ve Vakit İlmine dair yüzden fazla eseri bulunduğundan söz edilmekte, yayınlanmış veya yayınlanmamış bu eserlerinin listeleri verilmektedir. Dr.Mehmet Görmez Türkiye Diyanet Vakfı yayınları arasında yer alan eserinde Musa Carullah'ın çeşitli konularda yazılmış 119 eserinin ismini vermektedir. Aynı yazar, Musa Carullah'ın çeşitli yayın organlarında yayınlanmış makalelerinden de söz temektedir.

Bu büyük İslam bilgininin çok değerli eserlerinin zaman içinde dilimize kazandırılmasını ve Türk okuyucusunun istifadesine sunulmasını ümit ediyoruz.

Çin Heyetinin Vakfımızı Ziyareti

Çeşitli inceleme ve temaslarda bulunmak üzere ülkemize gelen, aralarında Politbüro üyesi Mr. Li Tjeying'in de bulunduğu 13 kişilik Çin heyeti Vakfımızı ziyaret ederek, Vakfımız faaliyetleri ile bazı dinî konularda bilgi alış verişinde bulundular.

Heyet onuruna bir yemek veren Vakfımız yetkilileri, yemeği müteakip bir toplantı düzenlediler. Toplantıya Vakfımızı temsilen Genel Müdür Mehmet Kervancı, Genel Müdür Yardımcıları Süreyya Balkış ile Recep Yıldırım, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı temsilen Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Vahdi Boydaş katıldılar.

özellikle Türk cumhuriyetlerinde dini ve eğitim alanında önemli hizmetlerin gerçekleştirildiğini söyledi.

Vakfımız faaliyetlerini büyük bir hayranlıkla dinleyen Çin heyeti, bu faaliyetlerin takdire şayan olduğunu ifade ederek, Vakfımızın faaliyetlerini nasıl gerçekleştirdiğini ve kimlere yönelik hizmetler sunduğunu sordular.

Vakfımız Genel Müdürü Mehmet Kervancı, Türkiye Diyanet Vakfı'nın faaliyetlerinin tamamen millet ve devlet menfaati doğrultusunda ve vatandaşlarımızın tamamına yönelik olduğunu, hizmetlerin gerçekleştiril-

mesindeki asıl amacın devletimizin yükünü hafifletmek yönünde olduğunu vurguladı.

Çin heyetinin talebi üzerine, ülkemizdeki dinî hayat ve özellikle İslâmın evrensel prensiplerinin başında yer alan insan hak ve hürriyetleri konusunda da açıklamalar yapıldı.

Toplantıdan sonra Vakfımız Genel Müdürü Mehmet Kervancı tarafından Çin heyeti Kocatepe Camii'ne götürülerek gezdirildi. Büyük bir hayranlıkla camiyi ziyaret eden heyete Mehmet Kervancı tarafından cami hakkında teknik bilgi verildi.

Vakfımızın yurtiçinde ve yurtdışında gerçekleştirdiği faaliyetler hakkında heyete bilgi veren Mehmet Kervancı, Türkiye Diyanet Vakfı'nın 1975 yılında kurulduğunu ve 25 yıl gibi bir süre içerisinde bugünkü seviyesine ulaştığını belirterek, dinî, sosyal, kültürel, ilmi ve eğitime yönelik pek çok alanda önemli hizmetler verildiğini ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın bu hizmetlerinin kamuoyunda takdirle karşılandığını ifade etti.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın yurtdışında da önemli hizmetlerinin bulunduğunu anlatan Mehmet Kervancı,

XVII. Vakıf Haftası'nda

Vakfımızın Faaliyetleri

17 yıldır Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aralık ayının ilk haftasında, yurt genelinde sosyal ve kültürel faaliyetlerle kutlanan Vakıf Haftası münasebetiyle Vakfımız tarafından da bir dizi etkinlikler düzenlendi.

Türkiye Diyanet Vakfı, Türk vakıf geleneğini bünyesinde yaşatan ve Türk milletinin feragat, fedakarlık ve yardımlaşma gibi hasletlerine tercüman olan, gücünü bu gelenekten alan bir kuruluştur. 1975 yılında kurulan Türkiye Diyanet Vakfı bugüne kadar gerçekleştirdiği büyük hizmetlerle milletimizle aynileşmiş, güçlü bir teşkilat olmuştur. Türkiye Diyanet Vakfı bu gücünü milletimizin canlı bir şekilde yaşattığı vakıf geleneğinden, halkımızın duyduğu güven ve destekten almaktadır.

Sembolik bir sermaye ile kurulmuş olan Vakfımızın, kısa bir zaman içerisinde, halkımızın bu denli itimatına ve iltifatına mazhar olması ve bu ölçüde gelişebilmesi, Vakfımızın millet ve devlet menfaatine hizmet eden bir müessese oluşundandır.

Türkiye Diyanet Vakfı bu güven ve destek sayesinde büyük projele-

rin altına imza atan, büyük organizasyonları gerçekleştiren bir Vakıf haline gelmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı'nın icra ettiği faaliyetler, halkımızın fedakarlığını, yardımlaşma hislerini organize ve hedefine ulaştırma doğrultusundadır.

Bu güne kadar gerçekleştirdiği faaliyetlerle kamuoyunun takdir ve güvenini kazanan Türkiye Diyanet Vakfı daima millet ve devlet menfaatini gözönünde bulundurmuş, devletimizin yüce değerlerinin canlı tutulması yönünde gayret sarfetmiştir. Gerek yurtiçinde ve gerekse yurtdışında gerçekleştirdiği faaliyetler bunun bir göstergesidir.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın her yıl kutlanan Vakıf Haftasında gerçekleştirdiği faaliyetler buna güzel bir

örnek teşkil etmektedir.

Vakfımız, vakıf ruhunun güçlülüğünün sembolize edildiği Vakıf Haftası'nda faaliyetlerinin bir parçasını oluşturan, fakir ve yardıma muhtaç vatandaşlarımıza maddi ve manevi destek sağlayarak bu haftayı idrak etmeye çalışmıştır.

Vakfımız hafta münasebetiyle ülkemizde meydana gelen deprem felaketi sonrası Ankara'da çeşitli hastanelerde tedavileri devam eden 50 depremzede aileye 50.000.000.'ar TL. yardım yaparken, Ankara'da bulunan güç-

süzler, bedensel engelliler ve yetiştirme yurtlarını ziyaret ederek uygun hediyeler ile Vakfımız yayınlarından dağıttı.

Vakfımızın bugünkü seviyeye gelmesinde büyük katkıları bulunup ahirete irtihal edenlerin ruhuna ithafen Kocatepe Camii'nde bir mevlid okutulup, cemaate de Vakfımız yayınlarından bazı kitaplar dağıtıldı.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın buna benzer faaliyetleri şubeleri tarafından da hafta içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Münasebetiyle Vakfımız tarafından **OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E KÜLTÜR MİRASI** konulu bir Sempozyum düzenlendi.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 700. yılı münasebetiyle Vakfımız tarafından "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kültür Mirası" konulu bir sempozyum düzenlendi. Sempozyumda; Osmanlı devletinin altı ısır gibi bir süre dünyanın üçte birine hükmetmesi ve bu büyük bünyede huzur ortamının sağlanmasını temin eden bütün unsurlar bir bir ele alınarak, uzman kişiler tarafından anlatıldı.

İki gün süren sempozyum toplam beş oturum halinde yapıldı. Sempozyumun I. oturumunda **Millletin Temel Unsurları**, II. oturumunda **Düşünce ve Bilim**, III. oturumda **Sanat ve Edebiyat**, IV. ve V. oturumda da **kurumlar** konusu işlendi. Bu oturumlarda sunulan tebliğler özet olarak aşağıda sunulmuştur.

I. OTURUM

MİLLETİN TEMEL UNSURLARI

Milliyetin Temel Unsurları'nın ele alındığı I. Oturumun başkanlığını Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, başkan yardımcılığını da Yrd. Doç. Dr. Ömer Turan yaptı. Oturuma konuşmacı olarak Prof. Dr. Tuncer Baykara, Prof. Dr. Bahaddin Yediyıldız, Prof. Dr. Leyla Karahan ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akgül katıldı.

Prof.Dr. Yusuf HALAÇOĞLU

Sempozyumun açılışında bir konuşma yapan Prof.Dr. Yusuf Halaçoğlu, Osmanlının, insanları Allah'ın bir emaneti olarak gördüğünü bu sebeple de Osmanlı Devlet sistemine bakıldığında, devletin en önemli yapısı içerisinde yer alan hususun adalet olduğunu söyledi.

Bir devletin sadece hukuk devleti olmasının yeterli olamayacağını be-

lirten Halaçoğlu, hukukun geçerli olması için adil olmanın şart olduğunu vurguladı.

Bu açılardan bakıldığında Osmanlı devlet sisteminin, teokratik bir devlet sisteminden öte bir sisteme sahip olduğuna işaret eden Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Devlet sisteminde şunu görüyoruz: Teokratik bir devlet sisteminin ötesinde, yasama ve yürütmenin yer aldığı, yargının bağımsız olduğu bir yapı; Yani, ferman padişahındır; ama, fermanı yapan padişah mıdır; buna bakmak gerekir. Divanı Hümayun defterlerine baktığımız zaman, mühimme defterlerine, ahkâm defterlerine, şikâyet defterlerine baktığımız zaman, aslında, yasamanın ve yürütmenin Divan üzerinde toplandığı görülmektedir; çünkü, kanun yapıcı Divandır. İşte, demin sözünü ettiğim mühimme ve ahkâm defterleri, o fermanların birer suretleridir. Dolayısıyla, ilk alınan karar Divandır. Padişahın onayıyla ferman hükmüne girmiştir. Çeşitli vilayetlerden, taşradan gelen şikâyetler ise, yine Divanda görüşülmek suretiyle, çeşitli emirler, yine çeşitli eyaletlere gönderilmiştir. Bunlar da şikâyet defterlerinde yer almıştır. Ayrıca, tahrir dediğimiz defterlerde, nasıl eyaletlerde bir yürütme olması gerektiği, yine her sancak kanunname-iyle o bölgede nasıl bir işlem görülmesi gerektiği, yine Divan ta-

Prof.Dr. Yusuf Halaçoğlu

rafından belirlenmiştir.

Dolayısıyla, Osmanlı Devlet sistemi, öyle sanıldığı gibi hükümdarın her ağzından çıkanın kanun haline geldiği bir devlet değildir. Zaten, öyle olsaydı, yine 600 sene devlet ayakta kalmazdı." dedi.

Osmanlı yargı sisteminin şeffaf olduğunu ifade eden Halaçoğlu, "Osmanlı yargı sistemine baktığımız zaman, burada da bir açıklık görüyorsunuz. Her mahkemede, şuhud-ül hal denilen, aslında o mahkemenin bulunduğu yerin birtakım önemli sayılan, halkın güvendiği kişilerin bilirkişi veya gözlemci olarak katıldığı bir sistem görülmektedir. Bunlar, hemen her mahkemede gözlemci olarak bulunurlar, alınan kararlara şahitlik ederler. Normal mahkeme şahitlerinin dışında bir işlevleri vardır. Tıpkı, jüri gibi olmasa da, ona benzer bir

sistemdir. Alınan kararlar, sicil defterlerine kaydedilir, bugünkü mahkeme ilamları tarzında. Dolayısıyla, alınan karardaki herhangi bir şüphede, bu sicil defterlerine bakılabilir. Yine şüphesi olanlar veya alınan kararı kabul etmek istemeyenler, bir üst mahkeme olarak Divana doğrudan doğruya başvurma hakkına sahiptirler. Dolayısıyla, Osmanlı yargı sisteminde, kadılar bağımsız hareket ederler, herhangi bir belgede hükümdarın mahkemelere müdahale ettiği görülmemiştir." dedi.

Osmanlı Devletini büyük devlet yapan önemli bir özelliğin de liyakate verdiği önem olduğunu söyleyen Halaçoğlu, "Osmanlı Devleti'nin büyük bir devlet olmasında önemli olan bir hususu daha sizlere arz etmek istiyorum. Bu da, liyakate verilen önem. Bu konu, bugün Türkiye Cumhuriyetinin en büyük sıkıntılarından birini teşkil etmektedir. Ehil olan insanların, ehil oldukları yerde isdihdamı meselesi. Bu, sadece içerisinde yaşadığımız çağın değil, gelecek çağların da belki en önemli problemi olacaktır. Osmanlı Devletinin, liyakat sahibi insanlara değer verdiğini ortaya koyan, çok önemli yabancı elçilerin raporları bulunmaktadır." dedi.

Osmanlı Devletinin, özellikle kuruluş döneminde liyakat meselesine son derece büyük önem verdiğine işaret eden Halaçoğlu, "Bu önem sayesinde ki, Osmanlı Devleti, çok geniş bir coğrafyada, farklı dinden, farklı kültürden, farklı dilden insanları bir arada yaşatabilmesini bilmiştir. Tabii, liyakat sahibi olmanın bir meziyeti vardır ki, o da kendisini başkalarından küçük görüp veya kendinde aşağılık duyguları hissedip, başkalarını ezmeye kalkışmamaktır. Dolayısıyla, adaletin temelinde de liyakat aranmalıdır." dedi.

Türkiye Cumhuriyetinin Osmanlı'dan Devraldığı

Ülke

Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

Devletin temel unsurlarından birisinin "ülke" veya başka bir ifadeyle "toprak" olduğunu belirterek tebliğine başlayan Baykara, Türkiye Cumhuriyeti'nin toprak unsurunu Osmanlı Devletinin üzerinden devam ettirdiğini söyledi.

"Türk ülkesi, aslında bin yıla yaklaşan bir yeni yurt tutmanın bir gereğidir" diyen Baykara, bunun kısmen romantik özelliklere bürünen şekillerinin bilindiğini, kendisinin meseleyi doğrudan kendi öz boyutlarıyla ele alacağını belirtti ve üzerinde halen de yaşadığımız bu ülkenin uzak zamanlardaki durumuna değindi.

"Rum", "Diyar-ı Rum" ve "Anadolu" gibi kelime ve kavramları üzerinde ayrıntılı olarak duran Prof. Dr. Tuncer Baykara, Türklerin büyük kitleler halinde kopup geldikleri Asya içlerindeki yurtları ile yeni geldikleri ülkenin coğrafya olarak büyük benzerlikler gösterdiğini söyledi.

Osmanlı'dan bize ne kaldı? diye bir soru sorulduğunda bunun en önemli cevabının "Türk ülkesi kaldı" olacağını söyleyen Baykara "Osmanlı'dan bize ne kaldı?" diye

sorulduğunda, en önemli cevap "Türk ülkesi kaldı" olabilir. Ülke ve üzerindeki insan unsuru, teşkilatı vs de kaldı ama, en önemlisi ve belirginini ülkedir.

Hepsinden önemlisi yine şunu görüyoruz. Selçuklu ülkesindeki topraklar arasında Diyar-ı Rum'da devam eden Türk varlığı gibi, Osmanlıların sahip ve hakim oldukları çok geniş alanları içerisinde de, tıpkı Selçuklu çağında olduğu gibi, Anadolu sahasında Türk varlığı devam etmiştir. Bu ikili gerçeğin dayandığı en önemli sebep, bu ülkenin Asya'daki eski Türk ülkelerine olan büyük yakınlığı, adeta onun bir mikro, yani küçük bir örneği olmasıdır. Belki bunun için Romalılar buraya Küçük Asya demişlerdi. Ama onların "Asia Minor'u, Türk'ün Anadolusu'ndan daha küçük bir alanı içermektedir. Ama Anadolu ve Doğu Trakya dahil olarak Türkiye, şimdiki adıyla müsemma özellikler içermektedir." dedi.

Millet (Toplum)

**Prof. Dr.
Bahaeddin YEDİYILDIZ**

Herhangi bir toplumun oluşmasının, insanların düşünce, tasarım ve eylemlerinden kaynaklandığını ifade eden Yediyıldız, bu düşünce ve

davranışlar neticesinde farklı farklı toplum biçimlerinin ortaya çıktığını söyledi.

Toplumsuz bir devlet düşünülemeyeceğini belirten Yediyıldız, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vücut veren toplumu izah ederek, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vücut veren toplum hangi toplumdur; Bu devleti kuran insanlar kimdir; Bunların Osmanlı Devletiyle alakası nedir? diye bir soru sorulduğunda, bu soruya verilecek en açık cevabın: Bu toplum, Osmanlı Devleti'nin Türkiye Selçuklu Devletinden ve Anadolu'daki diğer Türk beyliklerinden devraldığı, binli yıllardan günümüze kadar Türkistan'dan gelen göçlerle zenginleşen ve Balkanlar'a, Doğu Avrupa'ya doğru yayılan, ancak 19. yüzyıl ve sonrasında büyük bölümü itibarıyla buralardan da geri çekilmek zorunda kalan Türk Toplumudur." dedi.

Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyeti'ne kalan en önemle mirasın Türk toplumu olduğunu belirten Yediyıldız, "Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine kalan en büyük miras, işte tarihin yapıcısı olan, bu bağlamda yönetimi altında bulundukları Osmanlı Devleti çözülüp dağılırken, Türkiye Cumhuriyeti Devletini kuran bu insanlardır ve bunların oluşturduğu Türk toplumdur. Eğer Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki nüfusu, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin milli sınırlarını kapsayan coğrafi bölgesi üzerindeki nüfusu ile Cumhuriyet Türkiyesinin ilk yıllarındaki nüfusu tesbit edilerek bunlar arasındaki bağlantı kurulursa, diğer bir ifade ile, Cumhuriyet dönemi nüfusunun arka planı incelenirse, Cumhuriyet Türkiyesinin Osmanlı Devleti'nden tevarüs ettiği toplum belirlenmiş olur." dedi.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kültür Mirası

Dil

Prof.Dr.Leyla KARAHAN

13. yüzyılın siyasî tarihimiz açısından olduğu kadar, dil tarihimiz açısından da önemli bir yüzyıl olduğunu ifade eden Prof.Dr.Leyla Karahan, bunun dil tarihimiz açısından önemini Anadolu'da Oğuz Türkçesine dayalı yeni bir yazı dilinin teşekkül tarihi olmasından kaynaklandığını belirtti.

13. yüzyıldan itibaren önce Anadolu'da, daha sonra da Osmanlı'nın hükmettiği çok geniş bir coğrafyada Türk yazı dilinin kullanıldığını belirten Karahan, "Bugün ilmî literatürde 'Türkiye Türkçesi' diye isimlendirilen bu dil, tarihte de genellikle Türkî, Türkî dil, Türk Dili, Türkçe, Lisan-ı Türkî, Türk lisanı gibi millî isimlerle anıldı. Bazen de Osmanlı lisanı, Lisan-ı Osmanî, Lehçe-i Osmanî gibi devletin siyasî yapısına, ideolojisine uygun isimler taşıdı. İsim ne olursa olsun kastedilen dün Osmanlı'nın ulaştığı topraklarda, bugün de Osmanlı yadigarı Anadolu'da, Balkanlarda, Kıbrıs'ta, Irak'ta kullanılan Türk yazı dilidir, Türkçedir." dedi.

Prof.Dr.Leyla Karahan yazı dilimizin dünden bugüne, bir taraftan tabii değişim süreci yaşadığını ve yeni kavramlarla zenginleşip geliştiğini, diğer taraftan da doğu ve batı dilleriyle, doğulu ve batılı dil unsurlarıyla her alanda mücadele etmek zorunda kaldığını ifade etti.

Türkçenin pek çok yabancı dille tanıştığını ve bu dillerle aralarında etkileşim olduğunu belirten Karahan, "Türkçe Anadolu'da birbirinden farklı sebeplerle birden çok yabancı dille tanıştı, bu dil-

leri etkiledi ve bu dillerden etkilendi. Rumcada, Ermenicede, Balkan dillerinde çok sayıda Türkçe kelime bulunması, Türkçeye de bu dillerden kelime girmesi, imparatorluk sınırları içindeki ortak yaşayışın tabii bir sonucuydu. İmparatorluğun ticari münasebetleri, Batı dillerinden meselâ İtalyancadan Türkçeye kelime girmesine sebep oldu. Bu kelimeler yazı diline de yerleşmekle beraber, edebî dili etkilemedi." dedi.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişme, Yaşama Pratiği, Kültür ve Din İlişkisi

Din

Yrd.Doç.Dr.Mehmet AKGÜL

Bütün insanlık tarihinin, insanın anlam arayışının tarihi olduğunu söyleyerek tebliğine başlayan Akgül, insanlık tarihi boyunca insanın anlam arayışına en çok katkı sağlayan, yön ve anlam bildirimi noktasında yegane belirleyici olan dinlerin yerinin ve öneminin tartışılmaz bir konum işgal ettiğini ifade etti.

Tebliğini; Değişim Süreçleri ve Din, Osmanlıdan Cumhuriyete Değişim Süreci ve Din, İmparatorluktan Ulus-Devlet'e Geçiş Sürecinde Din, Günümüzde Ulus-Devlet ve Din İlişkisi ve Ulusal Yaşama Pratiğimizin Açmazları başlıkları altında işleyen Yrd.Doç.Dr.Mehmet Akgül, tebliğinin sonuç bölümünde özetle şöyle dedi:

Geçen yüzyılın hakim paradigması iki öncüle dayanmaktaydı:

a) Din artık devrini tamamlamış bir sosyal müessesedir; modern toplumların esas vasfı dinlerin yerine rasyonel-bilimsel düşünceyi (pozitivizm) hakim kılmasıdır.

b) Modern toplumların ahlaki ve genel değerler dünyası dine değil, bilime dayanacaktır.

İnsanlığın yaşadığı tecrübeler ise dünden bugüne- şunu göstermektedir:

a) Din sosyal kurumların en köklü ve üniversal olanıdır.

b) Dinde cevabı aranan sorular veya tatmini istenen ihtiyaçlar o kadar üniverseldir ki, biz bu ihtiyaçları değil, belki onların tatmin vasıtalarını ya da yorumunu değiştirebiliriz.

Tarihsel tecrübe göstermektedir ki, toplumlar bir dinden ayrılıp başka bir sisteme geçmiyorlar, bir dinden başka bir dine geçiyorlar. Din duygusu hiç bir zaman ölmüyor. Çünkü insanların kendilerine sordukları ve dış dünyada cevaplarını aradıkları varoluşsal sorulara sahip-

tir. Mevcut dinlerin yerine geçmek üzere teklif edilen her sistem yine bir dini sistem olmaktadır...

Sonuç olarak Türk toplumunun inanç dünyasını analiz ederken, ele alırken yarı bilimsel ideolojiler

yerine, asırlar boyu inana geldiği İslâm dinini göz önüne almak zorundayız.

I. Oturumun sonunda tebliğler tartışıldı ve tebliğciler dinleyicilerin sorularını cevaplandırıdılar.

II. OTURUM

DÜŞÜNCE ve BİLİM

Öğleden sonra başlayan Sempozyumun II. Oturumunda ise "Düşünce ve Bilim" konusu ele alındı. II. Oturumun Başkanlığı Prof.Dr. Bahaeddin Yediyıldız, başkan yardımcılığını da Doç.Dr. Mehmet Öz yaptı. Oturuma konuşmacı olarak Prof.Dr. Süleyman Hayri Bolay, Prof.Dr. Esin Kahya ve Prof.Dr. Dursun Yıldırım katıldı.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kültür Mirası

Zihniyet

Prof.Dr.Süleyman Hayri BOLAY

Zihniyetin tanımıyla konuşmasına başlayan Bolay, zihniyetin sözlüklerde; zihnin bir hali, bir düşünüş şekli, olaylara karşı takındığı tavır diye tarif edildiğini söyledi. Zihnin ko-

laylıkla hemen teşekkül edivermeyeceğini söyleyen Bolay, Osmanlı gibi 600 sene yaşamış olan bir cihan devletinde zihniyetin kolay teşekkül edemeyeceği gibi, kolaylıkla da değişemeyeceğini belirtti.

Zihniyetin değişmesi için bazı şartların gerekliliği üzerinde duran Bolay, "Zihniyetin değişmesinin bazı şartları var: Birisi, toplumda değişme ihtiyacının bir baskı haline gelecek şekilde ilerlemiş olması veya kuvvetlenmiş olması. Bir de, fikir üretmek, problemleri çözmek için fikir üretmek, bu fikirleri serbestçe ifade edebilmek, tartışabilmek için hür bir ortamın bulunabilmesi. Bir de toplumun çeşitli ihtiyaçlarına cevap verecek, onları yeterli şekilde değerlendirebilecek ülkedeki veya dünyadaki sosyo kültürel gelişmelerden haberdar olmak gibi bazı genel şartlar da vardır." dedi.

Osmanlı Devletinin kuruluşundaki, yükseliş dönemindeki veya daha sonraki dönemlerdeki zihniyetleri ile 18. ve 19.yüzyıldaki veya Tanzimattan ve Meşrutiyetten sonraki zihniyetlerinin farklı olduğunu, bu değişimin zihniyetin değişme şartlarının oluşmasından kaynaklandığını belirten Bolay, "Dolayısıyla zihniyet değişimi, şartların zorlaması sebebiyle, Tanzimattan önce, Tanzimatta, İkinci Meşrutiyette ve Cumhuriyetin ilk yıllarıyla, Cumhuriyetin 1930'dan sonraki, 1940'dan sonraki yıllarında kademe kademe değişimler başlamış ve bugüne kadar da devam etmektedir." dedi.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Bilimsel Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi

Bilim

Prof.Dr.Esin KAHYA

Osmanlı Devletindeki yapılan bilimsel çalışmaları iki döneme ayırarak değerlendirmenin uygun olacağına işaret eden Esin Kahya, Bunun; birincisinin Batı etkisinin girişine kadar olan dönem ya da klasik bilginin hakim olduğu dönem, ikincisinin de Batı etkisiyle kaydedilen değişiklikler çerçevesinde atılan adımlar ve yapılan bilimsel çalışmalar; şeklinde olabileceğini belirtti.

Selçuklularda olduğu gibi Osmanlıların bilimsel faaliyetlerinin temelinde de, İslâm dünyasındaki bilimsel faaliyetlerin olduğuna dikkat çeken Kahya, "Osmanlılardaki ilk bilimsel çalışmalara baktığımız zaman, Selçuklularda da belirlendiği gibi, temelinde İslâm dünyasındaki çalışmaları görürüz. Örneğin evren anlayışı, astronomi sistemi ve gezegenlerle ilgili temel bilgiler, daha önceki yüzyıllarda İslâm dünyasında yaşamış belli başlı astronomlardan yararlanmak suretiyle şekillendirilmiştir." dedi.

Osmanlıların ilk iş olarak eğitim kurumları yapmaya başladıklarını ifade eden Kahya, bunlardan ilkinin Orhan Bey zamanında İznik'te yapılan medrese olduğunu, bunu Bursa'da yaptırılan medrese ve darüşşifanın izlediğini belirtti.

Osmanlı döneminin önemli bilim adamları ve eserleri hakkında da ayrıntılı bilgi veren Kahya, daha çok astronomi, matematik, coğrafya, simya ve tıp alanında meşhur olmuş ilim adamlarından ve bu konulardaki yapılan çalışmalardan bahsetti.

Prof.Dr.
Esin KAHYA

Onyedinci yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda açık ve seçik bir gerileme belirlendiğine işaret eden Esin Kahya, bu gerilemenin ilk farkına varanların düşünürler olduğunu ve batıdan bazı çeviriler yapmaya başladıklarını söyledi.

Türk Sözel Kültüründe Süreklilik

Folklor

Prof.Dr.Dursun YILDIRIM

Dünya üzerindeki toplumların tarih boyunca kendi medeniyetlerini; sözel ve yazılı ortam yaratıcılıkları düzeyinde kurdukları hayat tarzı, toplum düzeni yapıları ve bu yapılara dayalı oluşturdukları kurumlar ve ürünler ile inşa ettiklerini belirten Yıldırım, "Tarihi gelişim süreci açısından bakıldığında, medeniyet veya kültüre ait olan, toplumun her bağlamda edindiği ka-

Prof.Dr.
in YILDIRIM

zanımların toplamıdır. Bu süreç içinde, gelişme ilerlemeyi, ilerleme değişmeyi, değişme ise yeni terkipler ve yaratıcılıklar peşinde koşmayı yaratır. Bir toplum, hayatında akışkanlık, süreklilik yeteneğine sahipse, kurduğu medeniyet veya kültür de bir süreklilik gösterir." dedi.

Cumhuriyetin, bu sürekliliğin korunmasında, Türk toplumunun yüzyıllar boyu edindiği deneyimlerinden çıkardığı bir sonuç olduğuna işaret eden Yıldırım, "Bu sonuç, 20 nci Yüzyılda Türklüğün tarihi muhassalasını diye tanımladığım Mustafa Kemal Atatürk ile gerçeğe dönüşmüştür. Süreklilik korunmuş, toplum yönetimi ve kurumları önüne dünya medeniyetine öncülük edecek nitelikte bir yeni ve evrensel medeniyet kurma ülküsü konulmuştur. Ben bu ülkeye, yerelliğin evrenselleştirilmesi veya küreselleştirilmesi diyorum." dedi.

Sözel kültür tanımından; toplumun sözel ortam yaratıcılığı sırasında yazılı ortama geçmeden önce oluşturduğu bütün yapılar, kurumlar, üretimler, ilişkiler ve ilişkiler düzeni, çevreye ve kainata bakış tarzı, tüm iletişim ağları ve bunların içe, dışa doğru işleyişleri gibi toplam hayatın yürümesi için yapılan eylemlerin anlaşılması gerektiğini söyleyen Yıldırım, "Toplum düzeninin yazılı ortam içinde, sözel ortama nispetle yeni kurumlar kazanması, yeni yapılar oluşturması, yeni hayat tarzları geliştirmesi ilerlemenin ve yeni terkiplere erişme iştiağının bir sonucudur. Türk toplumunda olduğu gibi, tarihin içinden günümüze geçip gelen bütün toplumların hayatında bu süreklilik, bu ilerleme iştiağı vardır. Bu, hayatın olmazsa olmaz kuralıdır denilebilir." dedi.

II. Oturumun sonunda da sunulan tebliğlerin tartışması yapıldı ve dinleyicilerden gelen sorular tebliğciler tarafından cevaplandırıldı.

III. OTURUM

SANAT ve EDEBİYAT

Saat 16.00'da başlayan ve "Sanat ve Edebiyat"ın konu edinildiği Osmanlı'dan Cumhuriyet' Kültür Mirası Sempozyumu'nun III. Oturumunun Oturum Başkanlığını Prof.Dr. Süleyman Hayri Bolay, başkan yardımcılığını da Doç.Dr. Recep Kılıç yaptı. Oturuma konuşmacı olarak Prof. Dr. Nusret Çam, Dr. Nazmi Özalp, Doç.Dr. Can M.Hersek ve Prof.Dr. Cemal Kur-nak katıldı.

Osmanlı Sanatının Anlamı Üzerine

Güzel Sanatlar

Prof.Dr.Nusret ÇAM

Siyasî bakımdan Türk devletleri içerisinde en muhteşemi olan Osmanlı Devleti'nin, sanatta ve mimaride de en zirvede olduğunu vurgulayarak tebliğine başlayan Nusret Çam, tebliğinde Osmanlı sanatını böylesine önemli kılan, alt yapısını oluşturan, sosyal zeminini hazırlayan hususları çok geniş şekilde anlattı.

Tebliğini iki ana başlık altında sunan Çam, ilk olarak sanata ve estetiğe olan isteklilik ve düşkünlük üzerinde durdu. İnsanı insan yapan değerlerin başında güzellik duygusu, sevgi, hakkaniyet (adalet) ve inancın geldiğini belirten Nusret Çam, başta ilim olmak üzere, insanın diğer kabiliyetlerinin ve becerilerinin ancak bunlarla bir anlam ifade edebileceğini, bunlar olma-

dan insanın diğer kabiliyetlerinin yıkıcı olmaktan öteye gidemeyeceğini söyledi.

İlmin ancak sevgiyle, estetikle birleşince bir anlam ifade edeceğine işaret eden Çam, "İlim ancak sevgiyle, estetikle birleşince medeniyet haline gelir ve hakkaniyetle, inançla birleşen bir ilim ancak bir anlam ifade edebilir, saygı uyandırabilir. Aslına bakılırsa sevgisiz ve estetiksiz bir inanç çok kuru bir inanç olduğu gibi, zaman zaman çok yıkıcı da olabilir." dedi.

Osmanlıların daha ilk zamanlardan itibaren sanat ve estetiği, ferdi ve sosyal faaliyetlerinin hemen hemen bütün alanlarına yansıtmak arzusunda olduğunu ifade eden Çam, "Sanatın ve estetiğin hayatın böylesine bütün safhalarında yaşamak istenilmesi, Türklerin kendi ferdi arzularından, tabiatlarından ve yönelişlerinden ileri geldiği kadar, devlet açısından da, devletin prestijinin korunması ve yüceltilmesi bakımından bir zaruretti." dedi.

Osmanlıların "Allah güzeldir ve güzeli sever" vb. hadislere dayanan dini telakkilerinin de güzelliklerle iç içe olmalarını gerektirdiğini belirten Çam, sanatçılara ve bunların yaptıkları ince ve değerli sanat eserlerine gösterilen teveccühün de Osmanlı sanatını yükselten sebepler olduğunu söyledi.

Prof.Dr. Nusret Çam tebliğinin ikinci bölümünde ise Osmanlı sanatının karakteri ve arka planı hakkında bilgi verdi.

Nazm

Osmanlı Döneminde Musiki Hareketleri

Musiki

Dr.Nazmi ÖZALP

"Her ulusun kendine has bir sosyolojik yapısının bulunduğu, ulusal karakterlerle estetik özellikler kazandığı inkâr edilemez bir gerçektir" diyerek sözlerine başlayan Özalp, güzel sanatların en önemli dallarından biri olan edebiyat ve müsinin de toplumun birer temel taşı olduğunu söyledi.

İnsanlık tarihinin incelenmesi durumunda edebiyat ve musiki dalının yozlaştırılması sonucu ulusların istenmeyen yönde kimlik değiştirdiklerinin tesbit edilebileceğine işaret eden Özalp, "Güzel sanatların diğer dallarından üstün olan müsiği, bir ulusun tarihinin her çağında, o ulusun çocukları-

Prof.Dr. Nusret ÇAM

na sanatkarlarının duygularından bir şeyler geçirebilen bir sanattır.” dedi.

Türk müzikisinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde içinde önemli bir yeri olduğunu ifade eden Özalp, Osmanlıda, Türk güzel sanatlarına hizmet eden birkaç önemli kuruluşun varlığına işaret ederek bunların, Enderûn, Mehterhaneler, Dârülbeytî, ve Dârülmülhan ile özel meşkhâne ve müsikî cemiyetleri olduğunu söyledi.

Türk Müzikisinin, Osmanlı yüzyılları içinde Türk kültürünün bölünmez bir parçası olduğunu belirten Dr. Nazmi Özalp, “Türk musikisi Osmanlı döneminde çok yüceltilmiş, başta matematik olmak üzere bir çok müsbet ilimle ilişkisi ileri sürülmüş, tıpta bile ruh hastalıklarının tedavisinde kullanılmış, “İlm-i Şerif” olarak söz edilmiştir. Kendisi de bir müzikşinas ve sanatkâr olan Sultan İkinci Murad’ın gayreti ile başlatılan müzikimizin bilimsel yönü ile ilgili araştırmalar sonucu, bir çok eski “Edvâr” kitabı türkçeye çevrilmiş, bunlara yeni eserler eklenmiştir.” dedi.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e

Mimari

Doç.Dr.Can M. HERSEK

Osmanlı’lardaki mimari faaliyetlerin Cumhuriyet dönemine olan katkı ve yansımalarının ele alındığında, öncelikle bilinmesi gerekli olan konunun, her iki yönetim sürecinde de ülke mimarisini etkileyen mimari anlayış ve ekollerin zaman içinde değişim göstererek günümüze ulaşmış olduğunu ifade ederek tebliğine başlayan Can M. Hersek, bu durumun başlıca nedeninin, mimari yapıların ülke yönetimlerine ait politik güç ve düşüncelerin simgesi olarak kabul edilmesi olduğunu söyledi.

Osmanlı mimarisinin iki ayrı anlayış çerçevesinde gruplandırılacağına belirten Hersek, “Osmanlı dönemi mimarlığı çok genel anlamda Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi ve Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarisi (Osmanlı Barok, Rokoko üslupları gibi mimari ekollerini kapsayan) olmak üzere iki ayrı anlayış çerçevesinde gruplanmaktadır.” dedi.

İmparatorluğun sınırları içindeki hemen her türlü resmi yapım ve onarım işlerini yürüten kurum olan “Hassa Mimarlık Ocağı”, bu Ocağın lav edilmesinden sonra kurulan “Mühendishane-i Berri-yi Humayun”, “Sanay-i Nefise Mektebi-Âlisi” ve “Ebniye-i Hassa Müdürlüğü”nden ve bu kurumların ortaya koyduğu muhteşem eserlerden detaylı olarak bahseden Hersek, halkın kendi dünya görüşü çerçevesinde mahalli yapı ustaları ile birlikte oluşturduğu; Anadolu’dan Balkanlar’a kadar yayılmış, iklime ve yöresel şartlara uygun olarak yapılmış, gerçekçi, akılcı, içten, esnek ve yaşantının gereğine göre tasarlanmış olan yapılar diye nitelendiği “Türk Evi”ne ve özelliklerine değindi.

Doç.Dr.Can M. Hersek tebliğini şöyle bağladı: “Özet olarak günümüzde gerek tek yapı ve gerekse kent ölçeğindeki uygulamalarda; insan, yapılı çevre ve doğal çevre arasında sağlıklı bir uyumun ve estetik güzelliğin bulunması arzu edilmektedir. Aslında mirasçıları

Doç.Dr. Can M. Hersek

konumunda olduğumuz Osmanlı dönemindeki yapılaşma kültürü bu sentezi ait olduğu dönemin imkanları çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla bugün mimar ve kent plancılarımızın; tasarımları için başvurabilecekleri zengin bir birikim söz konusudur. Yeni bir yüzyıla girmeye hazırlandığımız bu günlerde önemli olan; mimari biçimleri kopyalamaya dayanan uygulamalardan uzaklaşarak kendi öz kültürümüzden kaynaklanan ve bugün için uygun olan yapılaşma prensiplerini temel alan daha sağlıklı yapılarla iyi bir kentsel çevre kurmaktır.”

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e

Edebiyat

Prof.Dr.Cemal KURNAZ

Konu Osmanlı dönemi Türk edebiyatı ile ilgili olduğu için panoramayı onunla, özellikle de şiirle sınırlı tutacağını söyleyen Cemal Kurnaz, Osmanlı şiirini örnekleriyle anlattı.

İslamiyetin kabulünden sonra, şairlerimizin daha önce bu çerçevede gelişmiş ve mükemmel örnekler ortaya koymuş olan İran şiirini aldıklarını, bir süre İranlı üstatların eserlerini meşk ederek onlara erişmeye çalıştıklarını ifade eden Kurnaz, XVI. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı şairlerinin kendi kendine yeter hale geldiklerini belirterek “Nihayet XVI. yy.da dilin zengin

Prof.Dr.
Cemal KURNAZ

imkanlarını yakaladılar. Artık üstatlarına erişmişlerdi.” dedi.

Şiirdeki bu gelişmenin okuyucunun gelişmesiyle birlikte olduğunu ve merkezden çevreye yayıldığını belirten Kurnaz, “Başta İstanbul olmak üzere önceleri belli şehirlerde yoğunlaşan kültür ve sanat faaliyetleri, zaman içinde, suya atılan taşın halkaları gibi merkezden çevreye genişleyerek safha safha halka intikal etti ve halkın kültür seviyesini de yükseltti. Öyle ki bu faaliyete her türlü meslekten (çiftçi, köylü, esnaf...) katılımlar oldu.” dedi.

Divan şiiriyle halk şiirinin tamamıyla birbirine zıt ve farklı olduğu gibi yanlış bir düşünce olduğuna dikkat çeken Kurnaz, “Osmanlı devrinde halk ile aydının müşterekleri günümüzdekinden kat kat fazla idi. Kültür dokusunu besleyen din ve tasavvuf, halkın da aydının da dünyasına hâkim idi. Mevlid, Mesnevî, Muhammedîye, Leylâ vü Mecnun gibi klâsik eserler tekkeler, kahveler ve köy odaları yanında, sarayda ve enderunda da okunuyordu. Böyle olunca meydana getirilen eserler müşterek bir kültür üzerine bina ediliyor, farklılık ancak eser sahibinin kültür birikimine bağlı olarak üslûpta ortaya çıkıyordu.” dedi.

Osmanlı edebiyatının zenginliklerinden bahseden ve bu zenginliklerden daha çok yararlanılması konusunu da dile getiren Kurnaz, “Osmanlı edebiyat mirasımızı keşfedip tanıma ve onu bugüne ve yarınlara taşıma gayretlerinin bundan sonra da devam edeceğine inanıyorum. Zira Türk insanı yeni bir terkinin peşinde. O terkiye ulaştığında hayatın ve sanatın her safhasında gelenekten mutlaka bir şeyler olacak ve yadırganmayacaktır.” dedi.

III. Oturumun sonunda da tebliğler müzakere edildi ve dinleyicilerin soruları cevaplandırıldı.

IV. OTURUM

KURUMLAR - I

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kültür Mirası Sempozyumu'nun IV. oturumun konusu ise “Kurumlar” idi. Bu oturumun başkanlığını Prof.Dr.Esin Kahya, başkan yardımcılığını da Doç.Dr.Mustafa Yılmaz yaptı. Oturuma konuşmacı olarak Nevzat Kösoğlu, Doç.Dr. Vecdi Akyüz, Prof.Dr. İlber Ortaylı, Prof.Dr. Abdulkadir Öcan ve Prof.Dr. Mehmet İpşirli katıldı.

Osmanlı Siyasi Yapısı ve Bunun Çözülmesi

Siyasi Kurumlar

Nevzat KÖSOĞLU

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren İslâm ilkelere bağlı olmakla birlikte, fiilen bir millî devlet olarak ortaya çıktığını belirten Kösoğlu, “Osmanlı Devleti, belirli bir ülke üzerinde, Osmanogullarının egemenliğinde, Türk beşer unsuruna dayalı olarak kurulmuş millî bir devlettir. Hayatın her alanında bir millî Türk devleti olarak doğan bu siyasi yapı, temel kuruluş ilkelerini Tanzimat yıllarına kadar korumuştur. Yüzyıllar içindeki muazzam yayılması, onun ülke ve beşer unsurunda büyük maddî değişmelere yol açmış, ancak, Devlet-i aliyye'nin

kuruluş ilkeleri değişmemiştir.” dedi.

Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren millî bir yapıya sahip olmakla birlikte, hukuki ilke olarak, müslüman vatandaşlar arasında hiç bir ayırım ve ayrıcalığı kabul etmeyen bir anlayışa sahip olduğunu belirten Nevzat Kösoğlu, bu ilkenin uygulamalarından da yüzyıllarca hiç bir rahatsızlık duyulmadığını söyledi.

Osmanlı devleti içinde bulunan gayrimüslimlerin ise durumlarının farklı olduğunu ve müslümanların sahip oldukları siyasi haklara sahip olmadıklarını ifade eden Kösoğlu, gayrimüslimlerin Osmanlı mülkü içindeki yerinin İslâm devletlerinde olduğu gibi zimmi statüsünde olduğunu, yani devletin kurucu unsuru olmadığını belirtti.

İslâm hukukunda, devletle gayrimüslimler arasında bir nevi antlaşma yapıldığının kabul edildiğini ve

zimmilerin can, mal ve inanç hürriyetlerini güvence altına almak kaydıyla baş vergisi de denilen "Cizye" alındığını söyleyen Kösoğlu, bu verginin yaşlılar, fakirler, rahipler ve esirler hariç yetişkin her erkek gayrimüslimden alındığını ifade etti.

Tanzimattan itibaren, Devlet-i aliyye'nin temel kurucu ilkelerinden sapılmaya ve devletin gayrimüslimleri de içeren yeni bir vatandaşlık anlayışı üzerine bina edilmeye çalışıldığını belirten Kösoğlu, Osmanlı fikir hayatına Osmanlılık olarak yansıyan ve Islahat Fermanı'yla netleşen bu anlayışın ehli İslâm ile Hristiyan tebaa arasında her hususta hiç bir fark bırakmadığını söyledi.

Islahat Fermanı'yla Devletin renginin değiştiğini ifade eden Kösoğlu, "Gerçekten de bu Ferman ile Devletin rengi değişiyordu. Tanzimat ricali bunun farkında idi; ama, devletin bütünlük ve istiklâlini Avrupalı devletlerin teminatı altına alabilmek için başka yol bulamıyorlardı." dedi.

Hukuki Kurumlar

Doç.Dr.Vecdi AKYÜZ

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kültür mirasının en önemli unsurlarından birini hukuk mirasının oluşturduğunu ifade eden Akyüz, millet olma gerçeğinin doğal bir yansıması olan bu durumun Cumhuriyet'in

ilk on yılına damgasını vurduğunu söyledi.

Lozan antlaşması ve başka etkenlerle Cumhuriyet'in ilk beş yılında hukuk alanında özellikle Kara Avrupa'sı hukuklarından geniş çaplı iktibasların yapılmasına yöneldiğine işaret eden Akyüz, Böylelikle Cumhuriyet'in hukuk düzeninde köklü bir değişim döneminin başladığını belirtti.

Tebliğinde Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne geçiş aşamasında ve özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında, temel hukuk düzenindeki ana gelişmeleri ele alan Doç.Dr.Vecdi Akyüz, bunları; Geçiş Dönemine Özgü Bazı Gelişmeler ve Kanunlaştırmalar, Anayasa Geleneği, Meclis ve Yasama, Yürütme ve Hükümet, Yüksek Yargı ve Mahkemeler başlıkları altında ele aldı.

Daha sonra sonuç bölümüne geçen Akyüz, "Cumhuriyet'in ilk yıllarında temel hukuk düzeni; Osmanlı Devleti'nin özellikle Tanzimat sonrası ve Cumhuriyet'in kuruluşuna yakın dönemde ortaya çıkan gelişmelere dayanmıştır. Bu gelişmeler, toplum ve devlet ilişkilerinde bir kopukluk yaratmamış, süreğenlik sağlamıştır. Tanzimat ve sonrasında Cumhuriyet'e etkileri, kimi alanlarda kısa süreli, kimi alanlarda ise uzun süreli, ama genellikle yönlendirici ve bir sonraki aşamaya yardımcı olmuştur." dedi.

İdari Kurumlar

Prof.Dr.İlber ORTAYLI

Osmanlı Devletinin ortadan kalkması diye bir mesele nin söz konusu olmadığını belirterek sözlerine başlayan Ortaylı, "Devletin ortadan kalkması diye bir mesele mevzubahis değildir. Bunu, her Türk bilmelidir. Devletimizin adı değişmiştir ve siyasi rejim değişmiştir. Bu çok

önemlidir. Bu, Türkiye tarihinin en önemli sarsıntılarının biridir." dedi.

İdarenin genel şemalarının hiçbir vakit değişmediğini iddia eden ve bunun dünyanın her yanında böyle olduğunu belirten Ortaylı, "Sovyetler Birliği eski dünyanın kurumlarını olduğu gibi almak zorundadır; adını değiştirir. Hiçbir zaman Sovyetler bakanlıkları ortadan kaldıramamıştır. Aynı şey Fransız İhtilali için de söz konusudur. Reformların hepsi eski projelerdir ve o yeni reformlar da, hepsi eski strüktürü bozmadan devam etmiştir; çünkü, idari yapının değişmesi de çok zordur, kolay değildir; âdeti, bütün işlerin çıkmaza gireceği bir yapısal kargaşa demektir." dedi.

Bu durumun Osmanlıda farklı olmadığını ve olamayacağını iddia eden Ortaylı, "İki köyün mera problemünde, hâlâ bu arazi ahkâmı yürürlüktedir. Yani, Cevdet Paşa ve komisyon azaları hayatımızdan elan çıkmamışlardır, onları da çıkaramayız.

Yani, 1275 Kanunname-i Arazi, temel hükümleriyle yürürlüktedir. Merkeziyetçi şema devam etmektedir ve bunda hiçbir değişim de beklenemez. Cumhuriyet ilan edildiği zaman kaldırılan sadece mutasarrıflıklardır, yani vilayet, sancak mutasarrıfı dediğimiz, altında kaza, onun altında nahiye... Nahiye pek sevilmezdi; Osmanlı İmparatorluk idaresi nahiye pek sevmediği gibi biz de sevmedik ve sonunda

nihayet hepsini uyuttuk; Bu hiç değişmedi. Sancakları kaldırıldı diyorlar, hayır, kaldırılmadı, sancakların adını vilayet yaptılar hepsi bu. Türkiye’de birkaç vilayet hariç -Konya, Sivas, Erzurum, Ankara gibi büyük vilayetlerdir bunlar- gerisi vilayetlerin hepsi eski sancaklar, yani mutasarrıfların yönettiği yerlerdir. Devletin başkentten yürütülen nezaretlere dayalı şeması, Cumhuriyet tarafından olduğu gibi alınmıştır. Başka bir seçenek de mevzubahis değildir zaten.” dedi.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e İntikal Eden

Askeri Kurumlar

Prof.Dr.Abdulkadir ÖZCAN

Sadece Osmanlıda değil, tarih boyunca kurulan Türk devletlerinin, özellikle devlet geleneği ve kurumlar bakımından birbirlerinin mirasçısı olduğunu belirterek tebliğine başlayan Özcan, Tebliğini; “Askeri Okullar” ve “Kuvvet Komutanlıkları” diye iki başlık altında işledi.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e intikal eden askeri kurumların da önceki müesseseler gibi yenileşme hareketleri içinde ele alınması gerektiğini söyleyen Özcan, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e intikal eden askeri kurumların serüvenini şu başlıklar altında işledi:

A) ASKERİ OKULLAR

1. Hendesehâne (Humbarahâne)’den Mühendishâne-i Berrî’ye ve Mekteb-i Harbiyye’den Kara Harp Okulu’na,

2. Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun’dan Mekteb-i Bahriyye’ye ve Deniz Harp Okulu’na,

3. Mekteb-i Tıbbiyye’den Gülhâne Askerî Tıp Akademisi (GA-TA)’ne

Prof.Dr. Abdulkadir Özcan

4. Erkân-ı Harbiyye Mektebi’nden Harp Akademileri’ne
5. Yeşilköy Uçuş Mektebi’nden Hava Harp Okulu’na
6. Askerî Baytar Mektebi’nden Mülkiye Baytar Mektebi’ne ve Veteriner Fakültesi’ne,
7. Jandarma Zabıt Mektebi’nden Jandarma Subay Tatbikat Okulu’na,
8. Mehter’den Muzika-i Hümayun’a ve Bando’ya,

B) KUVVET KOMUTANLIKLARI

1. Asakir-i Mansûre-i Muhammediyye’den Kara Kuvvetleri’ne,
2. Kaptanpaşalık’tan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na,
3. Umûr-ı Havâiye Şubesi’nden Hava Kuvvetleri Komutanlığı’na
4. Zabtiye Müşirliği’nden Jandarma Genel Komutanlığı’na,
5. Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Riyâseti’nden Genel Kurmay Başkanlığı’na,

Prof.Dr. Mehmet İPŞİRLİ

Prof.Dr.Abdulkadir Özcan sonuç olarak madde madde belirttiği bu okulların ve kuvvet komutanlıklarının köklerinin Osmanlı’ya uzandığını söyledi.

Dini Kurumlar

Prof.Dr.Mehmet İPŞİRLİ

Osmanlı Devleti’ndeki dini teşkilatların yapısının bilindiğini, bu sebeple kendisinin; Osmanlı dönemi uygulamasında fetva müessesesinin nasıl kullanıldığı, ne şekiller aldığı bazı örneklerle belirtmek ve buradan da sonuca varmak istediğini belirterek konuşmasına başlayan İpşirli, tebliğini özetle şöyle sürdürdü:

“Fetva kurumu, ta Asr-ı Saadet’ten başlayan, ilk müftü olarak Hazret-i Peygamber’in olduğunu bütün muteber kitaplar ifade ediyorlar. Daha sonra çeşitli müftüler tayin ediliyor, baş müftü ve eyalet müftüleri şeklinde. Emevi, Abbasi dönemlerinde ve bildiğimiz gibi, Emevi, Abbasi halifeleri de, önemli konularda, aynen Osmanlılarda olduğu gibi, müftülerden fetva almayı, hem bir dini zorunluluk, daha çok da icraatlarını teyit babında bir çözüm olarak görüyorlar.

Osmanlı Devletinde de, kuruluştan beri bu müessese çalışmıştır. Eski kurumun devamı niteliğinde çalışmış ve şeyhülislamlık müessesesinin 1425 – 1430’lu yıllar arasında kurulduğu bilinmektedir.

Bu kurumda, üç önemli unsur gözümüze çarpmaktadır. Bir nevi üçgen olarak düşünürsek, bunun tepesinde fetva, alt kenarında müftü ve diğer ucunda da müstefti dediğimiz fetva soran kimse bulunmaktadır.

Müftü, baş müftü şeyhülislamdır, İstanbul’da oturmaktadır ve bütün eyaletlerde, bütün birimlerde de onun bir temsilcisi vardır ve kendilerine sorulduğu zaman bu konuda fetvalar vermektedirler. Bu yazılı olabilir, sözlü olabilir.

Fetva kurumu, Osmanlı için yepyeni bir ufuk olmuştur. Daha önce bilinen bir müessesedir; ama, örfi sultanî hukuka önem veren, şeri hukuku hiçbir zaman ihmal etmeyen Osmanlı'nın, bu ikisi arasındaki yumuşak geçişi sağlamasında, fetva müessesesinin son derece önemli yeri vardır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Fetva müessesesinin, her ne kadar, zaman zaman, çeşitli zümreler tarafından, gerek idare tarafından, gerek asker tarafından, ge-

rekse birtakım taşra ümerası, kadılar tarafından yanlış yolda kullanıldığı olmuş ise de, bu müesseseyi, Osmanlı toplumunun önünü açan, Osmanlı idaresine yeni ufuklar kazandıran ve örfi sultanî hukuk ile şeri hukuk arasındaki bu uzlaşmayı sağlama konusunda çok önemli bir misyon üstlenmiş olan bir kurum olarak düşünüyorum.

IV. Oturumun sonunda da yine tebliğler müzakere edildi ve sorular cevaplandı.

Osmanlı Devletinin örgün ve yaygın eğitim alanlarında çok önemli ve kalıcı çalışmaları başarıyla uyguladığını ifade eden Ayhan, her seviyedeki eğitim kurumlarının, imparatorluğun yayıldığı çok geniş coğrafya üzerinde kurulduğunu belirtti.

Osmanlı eğitim kurumlarını, kurulduğu yıllarda zamanının her bakımından en başarılı eğitim kurumları olarak niteleyen Ayhan, "Osmanlı eğitim kurumları, Osmanlıların Anadolu Selçuklu ve Büyük Selçuklu devletlerinden miras alarak, kurup geliştirdikleri öğretim kurumlarıdır. Osmanlılar, Selçuklulardan aldıkları kültürel mirasa, bütün İslâm aleminin en önemli kültür merkezleri sayılan, Mısır, Irak, İran, Türkistan'dan gelen ilim adamlarının da katılmasıyla, ayrıca, topraklarına kattıkları Avrupa ülkelerinin kültür ve sanat mirasını da - özellikle sanat alanında- kullanarak, İslâm dünyasının eğitim ve kültürel hayatına büyük bir zenginlik ve dinamizm katmışlardır. Böylece İslâm bilim geleneği XVI. yüzyılda zirveye ulaşmış, bu yüzyıla "Türk Asrı" denilmiştir. İslâm kültür ve medeniyetinin tarih boyunca bilinen eski merkezlerinin yanına Bursa, Edirne, İstanbul, Üsküp, Saraybosna gibi eğitim merkezleri katılmıştır." dedi.

Klasik Osmanlı Dönemindeki Eğitim Kurumları başlığı altında; Sıbyan Mektepleri, Medreseler, Enderun Mektebi, Tekke ve Zaviyelerde sürdürülen yaygın eğitim çalışmaları ve Huzur dersleri konularını geniş şekilde izah eden Doç.Dr.Halis Ayhan, Yenileşme Sürecinde Osmanlı Eğitim Kurumları başlığı altında da; Askeri ve teknik okullar, Genel Öğretim kurumları, yüksek öğretim (Dârülfünûn) hakkında bilgi verdi.

V. OTURUM

KURUMLAR - II

Sempozyumun Pazar günü öğleden sonraki V. oturumunun başkanlığını Prof.Dr. İlber Ortaylı, başkan yardımcılığını da Yrd.Doç.Dr. Yusuf Sarıay yaptı. Oturuma konuşmacı olarak Doç.Dr. Halis Ayhan, Dr. Nazif Öztürk, Prof.Dr. Ali Haydar Bayat ve Prof.Dr. Beşir Atalay katıldı.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eğitim Kurumları

Doç.Dr.Halis AYHAN

Toplumları yönetenlerin tarih boyunca yönetim tarzının adı ne olursa olsun, kendi tasavvurlarına uygun bir toplum hayatı şekillendirmeyi siyasetlerinin en temel amacı olarak gördüklerini, bunun gerçekleşmesi

için de eğitim ve öğretim imkanlarını öncelikle kullandıklarını belirterek tebliğine başlayan Doç.Dr. Halis Ayhan, Osmanlı Devleti'nin de bu amaçla ilk dönemlerden itibaren eğitime büyük önem verdiğini söyledi.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

Sosyal
Yardımlaşma
Kurumları

Dr.Nazif ÖZTÜRK

Milletimizin çok eski ve köklü bir sosyal hizmet geleneğine sahip olduğunu belirten Nazif Öztürk, Ülkemizde uzun yıllardan bu tarafa, değişik isimler altında çok yönlü sosyal hizmetler verildiğini; özellikle de dinî ve insanî sebeplerle asırlardır vakıflar eliyle gerçekleştirilen karşılıksız yardımlaşma ve muhtacın korunması hizmetlerinin her türlü takdir üzerinde olduğunu söyledi.

Dr. Nazif Öztürk tebliğinde, Osmanlı döneminde kurulan ve Cumhuriyet dönemine intikal eden veya etmeyen kurumların neler olduğu, Cumhuriyet'e intikal eden sosyal hizmet kuruluşlarının günün değişen şartlarına göre istenilen seviyede geliştirilip geliştirilemediği, bu kuruluşlardan gereği gibi yararlanılıp yararlanılmadığı hususları üzerinde durdu.

Öncelikle Geleneksel yardım kuruluşu diye nitelediği vakıfları ele alan Öztürk, vakıfların, sivil insiyatiflerin oluşturduğu demokratik sivil toplum kuruluşları olduğunu belirterek, "Vakıflar, kamu yükünü azaltmak ve toplumun ihtiyaç içinde olan bütün kesimlerine; dil, din ve ırk farkı gözetmeden hizmet götüren bir sosyal hizmet sektörüdür." dedi.

Osmanlı ekonomisinin 17. yüzyılda %15.97'si, 18. yüzyılda %26.80'i, 19. yüzyılda ise %15.77'sinin vakıfların elinde bulunduğuna işaret eden Öztürk, Vakıfların sahip oldukları bu gelirlerin 17. yüzyılda %6.3'nü, 18. yüzyılda %10.15'ini, 19. yüzyılda ise %17.16'sını sosyal yardım faaliyetlerine harcadıklarını belirtti. Dr.

Dr. Nazif Öztürk

Nazif Öztürk yine Osmanlı Devleti'nin son döneminde, ülke hizmetlerinde istihdam edilen personelin %8.23'ünün, Cumhuriyet'in ilk yıllarında %12.68'inin, 1990'larda ise %0.76'sının vakıf sektöründe çalıştığını söyledi.

Osmanlı yönetim anlayışına göre devletin görevinin; adaleti sağlamak, tebaanın can ve mal emniyetini temin etmek ve insanlara dediği gibi inanma ve kendini geliştirme fırsatı vermekten ibaret olduğunu belirten Öztürk, bunların dışında kalan ve bir ülkenin gelişmişlik ve refah düzeyini gösteren eğitim, kültür, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerini yerine getirme görevinin sivil toplum kuruluşlarına bırakıldığını, sivil insiya-

tifler tarafından gerçekleştirilen mektep, medrese, dergah ve kütüphane gibi eğitim ve ilim müesseselerinin; cami, mescid, namazgah gibi dini müesseselerin; hastane, eramilthane, tabhane, misafirhane, imaret ve kabristan gibi sosyal ve beledi müesseselerin; yol, su, köprü, kaldırım, çeşme ve sebil gibi bayındırlık ve kültürel müesseselerin tarih boyunca vakıflar tarafından kurulduğunu ve idare edildiğini ifade etti.

Dr.Nazif Öztürk, yenileşme dönemi sosyal hizmet kuruluşları diye nitelediği Islahhaneler, Daru'l-Eytamlar, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Dârü's-şafaka, Dârü'l-aceze ve Kızılay gibi kuruluşların yapısı ve işlevleri hakkında da bilgi vererek, bunların çoğunun Osmanlıdan Cumhuriyet'e intikal eden sosyal yardım kuruluşları olduğunu söyledi.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

Sağlık Kurumları

Prof.Dr.Ali Haydar BAYAT

Osmanlı Devleti'nde sağlık problemleriyle ilgili üç kuruluş olduğunu ifade eden Bayat, bunların; hastaların belli bir mekanda tedavisini sağlayan Dârüşşifâ, hekim yetiştiren medreseler/mektepler ve devletin sağlık işlerinden sorumlu Hekimbaşılik olduğunu söyledi.

Daha sonra bu kurumlar hakkında ayrıntılı bilgi sunan Bayat, öncelikle Hekimbaşılik hakkında bilgi verdi ve devletin sağlık işlerinin Divân mensubu olmadığı halde Hekimbaşılar tarafından yürütüldüğünü söyledi.

Osmanlı sultanları ile hekimler arasındaki ilişkilerin XV. yüzyıldan itibaren takip edilebilmekte olduğunu ifade eden Ali Haydar Bayat, "Bir kurum olarak Hekimbaşıli-

Prof.Dr. Ali Haydar Bayat

ğa ait vesikalar II.Bâyezid döneminden itibaren tesbit edildiğinden hekimbaşılığın bu dönemde başladığını söyleyebiliriz.” dedi.

Bu meyanda hekimlerin isimleri, tayinleri, eserleri ve çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi veren Bayat, “Üç yüz elli yıllık bir zaman dilimi içinde âlimden, sanatçıya, cahilden megalomana değişik kimlik gösteren hekimbaşlıların müşterek özellikleri, ellerinde fırsat olduğu halde, hizmet ettiklerine ve devletine ihanet etmemiş olmalarıdır denebilir.” dedi.

Tedavi Kurumları konusunu ele alırken; Yıldırım Dârüşşifâsı, Fatih Dârüşşifâsı, Bâyezid Dârüşşifâsı, Hafsa Sultan Dârüşşifâsı, Haseki Dârüşşifâsı, Süleymaniye Dârüşşifâsı, Atik Valide Külliyesi Dârüşşifâsı ve Sultan Ahmed Dârüşşifâsı hakkında bilgi veren Bayat, “Ortaçağ İslâm dünyasının insanlık alemine bir hediyesi olan Dârüşşifâlar, ilk laik profesyonel tıp kurumları olarak usta/çırak ilişkisi içinde hekim yetiştirmenin yanında, ücretsiz tıbbî hizmet sunan sağlık kurumları idi. İslâm medeniyetinde Türklerin en çok benimsedikleri ve XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu coğrafyasında Selçukluların, Konya, Kayseri, Divriği, Çankırı, Tokat, Kastamonu ve Amasya’da inşa ettikleri dârüşşifâlar, kurucuları tarafından vakfedilerek çok zengin gelir kaynakları ile devlete yük olmadan hastalarına ücret-

siz bakım vermiş, usta çırak ilişkisi içinde hekim yetiştirmiş ve daha sonra yerlerine kaim olan Osmanlı devleti tarafından vakıfları ve işleyiş tarzı aynen benimsenerek devam ettirilmiştir.” dedi.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Sanayi Kurumları

Prof.Dr.Beşir ATALAY

Osmanlı İmparatorluğunda sanayileşme veya sanayi kurumlarını incelemenin zorluğuna değinerek tebliğine başlayan Atalay, bu zorluğun da bu alanda yapılan çalışmaların azlığından ve sanayileşme konusunun daha çok ekonomik yapı içinde yer almasından kaynaklandığını belirterek, “Genellikle, ekonomik yapı veya ekonomik sistemin özellikleri konusunda çalışmalar daha fazla yapılmıştır ve sanayileşme açısından değerlendirme veya dö-kümler de bu kaynaklarda bulunmaktadır. Dolayısıyla sanayileşme yönündeki tesbitler, ekonomik sistemle iç içe ele alınmalıdır.” dedi.

Daha sonra ekonomik yapının özelliklerinden bahseden Atalay, Klasik Osmanlı iktisadi sisteminde iktisadi faaliyetin amacının; ülke içinde mal ve hizmet arzının mümkün olduğu kadar bol, ucuz ve kaliteli olmasını sağlamaya yönelik olduğunu, bu sebeple malların ülke ve hatta bölge dışına ihracının ciddi şekilde sınırlandırıldığını, ihracatın zorlaştırıldığını, ithalatın kolaylaştırıldığını, özellikle tarım ürünleri ve hammaddeler, stratejik maddeler kabul edilerek ülke dışına satılmalarının önlendiğini söyledi.

Osmanlı Devletindeki toprak sistemi, narh uygulaması, meslek örgütlerinin ekonomik hayattaki rolü ve lonca örgütlenmelerini de geniş şekilde açıklayan Atalay, Devletin loncalar aracılığıyla mal ve ürünleri

denetlediğini dile getirdi.

Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerden itibaren güçlü bir ordusu olduğunu, İstanbul’un fethinden sonra da güçlü bir donanmaya sahip bulunduğunu, bu ordunun donanımının belli bir sanayiye bereberinde getirdiğini, ayrıca donanma sebebiyle gemi sanayininin geliştiğini, ayrıca 18. yüzyıla kadar güçlü bir silah sanayisi olduğunu belirten Atalay, 18. yüzyılda Avrupanın fabrikalaşması, makinalaşması yani bugünkü manada sanayileşmesinin Avrupalıyı iyice zeninleştirdiğini ve Osmanlının rekabetini bitirdiğini söyledi.

Prof.Dr.Beşir Atalay tebliğinin sonunda şunları söyledi: “Osmanlı sistemi ve Toplum Yapısı, nadide ve girift bir medeniyet dizaynıdır. Kendi bütünlüğü içinde, örneği bulunmayan bir denge ve uyum medeniyetidir. Bütün ve çerçeveli bir toplum modelidir. Huzurlu, doyumlulu, cemaatçi fertlerin bir harmonisidir. Klasik dönem Osmanlı sistemi, bütün kurumlarının birbirini dengelediği, boşluğun bulunmadığı, ahengin zirveye çıktığı bir sanat eseri gibidir. Bu yönü ile Osmanlı sistemi tarihin ortaya koyduğu en orijinal tiptedir.

Sistemin ekonomik ve buna bağlı sanayi boyutu aynı girift medeniyetin rengine boyanmıştır. Klasik dönemde her şey olması gerektiği gibidir; Dengeli, kendine yeterli, ileri ve denetimlidir. Fakat her medeniyetin akibeti olarak, Osmanlı sisteminin de zirveye ulaştığı noktada, kendine fazlaca özgüvenin getirdiği durgunluk; iç ve dış değişimleri yeterince görmemeyi, hatta küçümsemeyi getirmiştir. Çok küçük sayılabilecek yeni bir olgu bu büyük dengeyi sarsabilecek durumdaydı ve öyle de olmuştur. Fakat bize göre, önce içteki gayretsizlik, ferdiyetçilik, azınlıkların çabaları, cemaatçi atmosferin ferdiyetçi menfaatçiliği doğru meyletmesi, gurur ve atalet, hainlikler, yetersizlikler, kurumlar da bozulmalar esas gerileme sebepleridir.

Prof.Dr. Beşir Atalay

DEĞERLENDİRME

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Ercüment KURAN

"Osmanlı Devletinin yıkılmadığı veyahut da kültürün devam ettiği, bazı sahalarda en büyük Osmanlı fikir ve devlet adamları yetişmiş olmasıyla ispatlanıyor. Bir Cevdet Paşa 19 uncu Asırda yaşıyor; ama, değil Osmanlı tarihinin, İslâm tarihinin en büyük fikir adamlarından, hukukçularından biri. Mecelle, dünya tarihinde, Türk tarihinde en büyük bir abidedir. Hâlâ son yıllara kadar, İsrail'de ve Ürdün'de Mecelle tatbik edildi. Bütün bunları, Türk aydınlarının unutmaması lazım. Veyahut da Mehmet Akif, dünyanın en büyük şairleri arasında, bu devletin kurucuları arasında. Bütün şer kuvvetleri ve kozmopolitler İstiklâl Marşımızı değiştirmek için uğraşıyorlar; fakat, yine de başaramıyorlar, inşallah da başaramayacaklar. Türk - Müslüman olduğu müddetçe, Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı ve Çanakkale Şehitleri şiiri ebediyen yaşayacaktır. Osmanlıların, belki de dünya tarihinin en büyük asker-

V. Oturumun tartışmalarının ardından Değerlendirme oturumuna geçildi. Değerlendirme oturumunun oturum başkanlığını Prof. Dr. Ercüment Kuran, başkan yardımcılığını da Yrd.Doç.Dr. Yusuf Sarı yaptı. Sempozyumun değerlendirmesini de Nevzat Kösoğlu ile Prof.Dr. Mehmet İpşirli yaptı.

lerinden, devlet adamlarından biri, Mustafa Kemal Paşa, Atatürk, bir Osmanlı askeridir. Abdülhamit'in açtığı Manastır İdadisinden mezundur. Osmanlı Harbiyesinden mezundur. Bunlar, Osmanlı'nın nasıl bir potansiyel güce sahip olduğunu ve hâlâ cumhuriyet döneminde yaşadığını ve ilelebet yaşayacağını gösteren delillerdir."

Nevzat KÖSOĞLU

(Araştırmacı - Yazar)

Değerli dinleyicilerim, akşamın bu saatinde bir değerlendirme konuşması dinlemenin ne kadar zor olduğunu kendi nefsimden bildiğim için, ben, belki de bu yarım saati doldurmadan, çok güzel tebliğler içersinde dikkatimi çeken bazı noktaları, çok kısa notlar halinde sizlere sunacağım. Sonunda da birkaç cümlelik bir genel değerlendirme yapma imkanım belki olacak.

İlk günkü görüşmelerde, Prof. Dursun Yıldırım, halk kültürü üzerinde görüşürken, aşağı yukarı kültürün sürekliliği fikrine ilk defa dokunmuş oldu. Ondan son-

raki bütün konuşmalarda ifade edilsin veya edilmesin, Türk kültürünün sürekliliği, bir fon olarak yahut açık vurgularla söylenegelmisti; ki, doğrusu da budur. O konuşmada, Dursun Bey, medeniyet, kültür ayırımının doğru olmadığını, medeniyet ve kültürün aynı hayat olguları olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyledi; ki, şahsen, ben de aynı şeyi düşünüyorum. Zaten, günümüzde, sosyologlar filan da artık kültür, medeniyet diye birbirinden farklı şeyler düşünmemektedir. Kültür, bir toplumun maddesi ve üslubuyla yaşadığı hayatın bütünü olarak ele alındığı zaman, medeniyet kültür diye bir ayırım bu anlamda yok. Ama, burada ben şuna işaret etmek istiyorum: Bizde kültür medeniyet ayırımı, bilindiği gibi Ziya Gökalp merhumla başlar. Ama, Ziya Gökalp'in kültür medeniyet ayırımındaki hassasiyeti, ilmi olmaktan çok, dayandığı ilmi kaynaklar yahut muhakemeden daha çok, Batılılaşma süreci karşısında millî kimliği korumak hassasiyetinden doğuyordu. "Kültür millidir, medeniyet evrenseldir" ayırımını yaparak programını devam ettirirken, kültürü millî çizgiler içine alırken, Türk kimliğini koruma hassasiyeti temeli oluşturuyordu. O dönemimizin bütün aydınlarında -katı batıcıları bir yana bırakırsak, hepsinde -İslamcılarda, daha sonraki yıllarda, Peyami Safa'nın sentez fikrinde, Mümtaz Turhan Hocanın ilim zihniyetini alalım yeter fikrinde, hepsinde Müslüman - Türk kimliğini koruma hassasiyeti, ifade edilmeyen bir zemin, bir anafikir olarak devam edegelmiştir.

O günkü konuşmalar içerisinde, Sayın Bahaeddin Yediyıldız bir millet tarifi verdi. Bu millet tarifinde söylediği, her millet belli unsurları ortaklaşa yaşayan, yani kültür birliği anlamında bir topluluktur; ki, bizim milliyetçi-

lik düşüncesinde, başlangıcından itibaren -Atatürk de dahil- hakim olan fikir, milletin bir terbiye birliği, bir kültür birliği olduğu noktasındadır. Ancak, ben burada bir şeyi dikkatinize sunmak isterim. Sosyolojide millet tariflerini, milleti oluşturan unsurların nelerden ibaret olduğunun sayımlarını, her millette farklı farklı görüyoruz. İlimde hükümler ortakdır denilir; ama, sosyoloji belki henüz o ölçüde ilim olamadığından, temelinde her milletin, yani tarifi yapan sosyoloğun mensup olduğu milletin o günkü fiili durumu, istikbal hakkındaki beklentileri ve yapısı neyi gerektiriyorsa, milleti ona göre tarif etmiştir. Fransa ile Almanya arasındaki tarif farklılığını, birinde ırkın, birinde kültürün öne çıkmasını, bu bakımdan ikisinin Alsas Loren üzerindeki çekişmelerine bağlamak doğrudur. Yani, sosyolojide, tam anlamıyla kesinleşmiş hükümler yerine, her milletin kendi fiili durumunu çerçeveleyecek, onu meşrulaştıracak bir ilmi tarif konulmuştur. Bizim tarihi geleneğimizde de, bu kültür ve terbiye işi, esas unsur olmakta devam etmiştir ve doğrudur.

Son yıllarda bir şey çok konuşuluyor. Bahaeddin Beyin konuşmasında da, o üslupta değilse bile, geçti. Ulus - devlet. Cumhuriyette ulus devlete geçtik, tamam. Yani, devletin beşer unsurunu, millet dediğimiz o ortak kültüre sahip olan varlığa bina ettik. Ama, bundan sonra ilave bir şeyler söyleniyor. Cumhuriyet, bir uluslaşma süreci başlattı. Yani, amorf bir topluluk var ortada, o şekilsiz, biçimsiz, ortak noktalara henüz ulaşamamış olan toplumu uluslaştırmak için bir süreç başlattı; eğitim süreci ve rivayete göre de, pek de muvaffak olamamış, bugünkü sıkıntılar da oradan doğuyor imiş. Bu kesinlikle yanlıştır. Bir milletin millet olma

süreci, tarihi bir olaydır. Değişimler daima baki kalmak kaydıyla, milletleşme süreci tarihi bir olaydır. Siz, onun tarifini, tarih içerisinde öne çıkan yahut geriye çekilen unsurlarını farklı görebilirsiniz. Türk Milleti, bir millet olmuştur veya olmamıştır; ama, ne ise, bin yıldan beri devam eden bir sürecin mahsulüdür. Cumhuriyet döneminde amorf bir topluluğu millet yapma diye bir gayret yoktur. Ha, ne vardır, onun bir millet olduğu şuurunu, yetişen nesillere verme cehdi vardır. Başarılı veya başarısız. Onun, folklorik düzeydeki birtakım beraberliklerimizi, millî düzeye çıkarma ve millî kültürü zenginleştirme, geliştirme endişeleri ve gayretleri vardır; başarılı veya değil. Bunları da, dikkatinize sunmak istedim.

Leyla Hanım konuşmasında, bir manada çok güzel Oğuz Türkçesinin tarihçesini yaptı. Burada, benim de sarahatle bilmediğim bir soruyu, burada çok iyi bilen dostlarımız var, onlara soruyorum. İlim dili Arapçaydı medreselerde, bu çok söylenegelen bir şey. Ben şunu öğrenmek istiyorum: Medreselerde, astronomi dersi, Arapça mı veriliyordu? Eğer astronomi dersi de, felsefe dersi de Arapça veriliyor idiyse, doğrudur, bugün bazı üniversitelerimizde İngilizce olduğu gibi, o dönemde de medreselerde dil Arapça idi. Ama, ben öyle sanıyorum ki, astronomi dersi Arapça verilmiyordu. Sadece İslâmi bilimlerin ağırlığı dolayısıyla, çok ağırlıklı bir Arapça dil öğretimi devam edip gidiyordu. Bunu bir mütalaa olarak söyledim. Bu bilgiyi almak isterim.

Mehmet Akgül Beyin çok zengin, hem düşünce derinlikleri itibarıyla, hem de konuları itibarıyla zengin bir bildirisi oldu ve bütün problemlerimizin kökü Osmanlıdadır dedi. Onu iyi anlayıp çözümlemeden, bugünkü mesele-

lerimize de sağlıklı sonuçlara ulaşamayız dedi. Buna katılıyorum. Batıdaki gelişmelerin, dünya merkezli bir varlık anlayışına, bir algılama biçimine dayandığını, Batı medeniyetinin böyle bir bakış tarzına, metafiziğe dayandığını, Osmanlı'da ise, Tanrı merkezli bir dünya görüşünün var olduğunu, bu yüzden bu iki farklı mihver etrafında gelişmiş olan kültürlerin birbirini anlamalarının zor olduğunu ifade etti. Bu, aslında, çok geniş, zengin bir kapı açmaktadır bize. Bizim Batılılaşma hareketlerimizin değerlendirilmesinde de, niçin Batıyı kavrayamadık, niçin Batının taklitçisi seviyesinin ötesine geçemedik, meselelerinde de bir başlangıç noktasıdır. Aynı bir dünyadan, bir başka dünyayı değerlendirmek, o dünyanın işlevsel yapısını kavramak ve sonra kavradığı şeyi kendi kültürü içerisinde, kendi ihtiyaçlarına göre işlevsel yeni bir yapıya kavuşturmak çok zor bir iştir. Hele bunu, kültürümüzün canlı olduğu dönemlerde değil de, bir manada yaratıcılığın sönmekte olduğu dönemlerde yapıyorsanız, iyice zorlaşır. Bu bakımdan çok önemli bir noktaya işaret etmiş oldu değerli konuşmacı.

Yine, çok yaygın bir kanaat olarak, Mehmet Bey de konuşmasında, ilk mağlubiyetimizin yahut da ilk gerileme tezahürlerimizin savaş alanlarında doğduğunu ifade etti. Bendeniz, bu konu üzerinde bir kere daha düşünülmesi gerektiği zannındayım. Kültürde bir şeyler oluyordu, bir şeyler aksıyordu ki, savaş alanında mağlup olduk. Mağlubiyet bir neticedir ve ondan sonra gelen bütün bozulmalar, çağdaşlaşma meselelerinde tekrar edilen bütün bozulmalar bir neticedir. O neticeyi tevlit eden, toplumun iç dinamikliklerinde birtakım aksaklıklar vardır. Bunları bulmak gerekir. Osmanlı'yı yükselten, yük-

sek bir medeniyet seviyesine getiren, savaş alanlarında o başarıları sağlayan –dış faktörleri bir yana bırakıyoruz- iç dinamikler ne idiyse, yeniden onlara dönüp onlardaki bozulma, çözülme yahut zaafı bulmalıyız ki, savaş alanında da niçin mağlup olduğumuzun cevabını verebilelim. Bunu, bütün kültürel tezahürlere, yani hayatın her alanına yaymak lazım. Görülen bozulma, dışarıdaki tezahürdür, temel olgu değildir.

Dediğim gibi, Mehmet Beyin konuşması zengin bir konuşmaydı. İfade edilmek gereken belki başka noktalar da vardı; ama, zamanı fazla harcamak istemiyorum.

Osmanlı'nın meşruiyetini İslâmiyet'ten aldığı fikrini beyan etti. Gerçi doğrudan konusu değildi; ama, Osmanlı Devleti'nin meşruiyetini İslâmiyet'ten aldığı doğru değildir. Bunu, büyük Osmanlı mütefekkir ve tarihçisi Cevdet Paşada, çok net olarak görürsünüz. Osmanlı aydınları, devletin menşei meselesinde, İbn-i Haldun'a son derece bağlıdır ve devletin kaynağını da, İbn-i Haldun gibi düşünürler. Meşruiyetini İslâm'dan almadı Osmanlı devleti; ama, din bütün varlığı kuşatan, temellendiren bir bakış açısı ve bir değerler sistemi kazandırdığı için, devletin de bu bakış açısı ve değerler içerisinde bir yeri vardır; fakat, bu, meşruiyetini İslâm'dan almak anlamında değildir. Meşruiyetini İslâm'dan almak noktasına fazla takıldığınız zaman, teokrasiye, teokratik bir anlayışa devleti götürür; ki, Osmanlı teokratik bir yapıya ve anlayışa sahip değildi.

Burada, din – devlet ilişkisi açısından belki dokunulması gereken bir başka nokta daha var ki, onu daha sonra ifade edeceğim.

Nusret Çam Beyin, Osmanlı sanata üzerine güzel açıklamaları oldu. Beni en ziyade çarpan, -gerçekten insan bazen bakar da bak-

tığını görmez, birisinin göstermesi lazımdır. Yahya Kemal'in tarih anlatışı gibidir bir anlamda. Hepimiz Yahya Kemal'in anlattığı tarihi hadiseleri, tarih olaylarını biliriz; ama, Yahya Kemal anlattığı zaman, onları sanki yeniden öğretiriz, yeniden farkına varırız.- Öyle bir şey geçti Nusret Çam Beyin konuşmasında da. Dedi ki "minyatürlerde Osmanlı hakanlarının hiç birisini, kılıçlı, silahlı, oklu falan bulamazsınız, elinde bir gül vardır." Hakikaten, bu çok güzel bir tespit ve hakikaten, Osmanlı'yı sadece kılıcıyla, kalkancıyla değil, gerçek derinliğiyle, insanî yönüyle, asıl medeniyetini temsil eden yönüyle, elinde gülle görmek, padişahları da o çizgi içerisinde mütalaa etmek, çok güzel. Bunun farkına vardım.

Konuşmasında, ilahi aşkı ve beşeri aşkı ayırmak yanlışır dedi. Bu tabii farklı bir konu; ama, ben not almışım, söylüyorum. O kanaatte değilim. Ama, sonra konuşmanın devamında işi sevgiye getirdi, orada tamam. Aşkı da eğer sevginin yoğunlaşmış bir tarzı olarak telakki ediyorsanız o zaman doğrudur. İnsanı sevmeyen, Allah'ı biraz zor sever, bu doğru.

Sanat alanında, yine doğrudan ifade edilmese de, hiçbir kültür, bütün unsurlarıyla özgün, orijinal bir topluma mahsus değildir, olması da mümkün değildir. Bu, ancak, Afrika'da, Avustralya'da henüz keşfedilen birtakım ilkel kabilelerdeki kültür; -ki, o da bir kültürdür, yaşama tarzıdır- onlarda söz konusu olabilir. Türk kültürü gibi, coğrafyası Çin Denizinden Viyana'ya kadar uzanmış, tarihi Milat'ın evvelinden 2000'e kadar gelmiş bir kültürde, bu manada, unsurlarıyla birlikte özgün kültür beklemek mantık dışı bir hadisedir. Unsurları alınır, her yerden alınır. Eğer kültür ölü bir kültür değilse, canlı, yaratıcılığı devam eden bir safhasını yaşıyor

ise, Çin'den Anadolu'ya gelene kadar her çiçeğin kokusunu alır, her sese kulaklarını diker, her ahenkten bir parça alarak kendi musikisini kurar, her çiçekten bir koku bir renk alarak kendi minyatürünü yapar. Bu kadar basittir bu. Önemli olan, yapan gücün yaratıcılığıdır. Bu bakımdan, geçenlerde Halil İnalcık Hocanın bir sohbetinde, Osmanlı'nın kuruluş dönemlerinde kültür bakımından yabancılara kapalı olmadığını, çok açık olduğunu söylemesi, beni fevkalade mutlu etti. Yani, şahsî bir mesele değil; ama, aynı çizgide düşünmüş olmaktan mutlu oldum büyük tarihçimizle. Evet, kültür yaratıcılığı döneminde daima açıktır, ataktır, alıcıdır; alır, yoğurur, kendine mal eder. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir ifadesi var "gümrüklerden geçen her şey Müslümanlaşıyordu" diyor. İşte, kültür odur. Osmanlı kültürü de budur. Bizans'tan da alır, Anadolu'nun altında kalmış uygarlıklardan da alır, komşusundan da alır; ama, onu, kendisi yapar, kendi üslubuna katar, kendi hayatında ona yeni bir işlev kazandırır, işte medeniyet budur. Medeniyetin, özgünlüğü budur. Yoksa, her unsuru, tek tek, kendi yaratışı olan bir medeniyet, ancak ilkel bir medeniyettir.

Nazmi Özalp Beyin musiki konusunda söylediklerine belki çok daha ilaveler de yapılabilir. Ama, İslâm kültürleri içerisinde, musiki en zengin olan millet, Türk Milleti. Başka musikileri bilmiyorum, benim musikimi seviyorum ve çok zengin olduğunu da zannediyorum; ama, böyle bir mukayeseli tabloda, Türk musikisinin önceliğinin olması da ayrıca bir övünç konusudur. Şunu izninle arz edeyim, belki yeri olmayabilir; ama, musiki, çok önemlidir bizim kültürümüz açısından; dünyanın hiçbir kültüründe ve tarihin hiçbir döneminde, bir milletin, kendi öz musikisine karşı bi-

zim milletimizin ve devletimizin yaptığı kadar horlama, aşağılama, yok sayma, eğitimden kaldırma, radyolardan kaldırma eylemine girdiği görülmemiştir. Mao, Çin'de ihtilal yaptı; ama, herhalde Çin musikisine katiyen dokunmadı. Bizden başka olanı yoktur. Ama, buna rağmen, musiki, beş – on yıl sonra, bilemedin yirmi yıl sonra, her yerde, bütün gürlüğüyle yeniden akmaya başladı. Bu kadar dirençli olan bir kimlik unsurumuz, bizim, çok zordur. Yani, biz, kırk sene Türkçe'yi yasak etsek, yahut onbeş – yirmi sene, korkarım ki Türkçe'yi bile unutturuz. Ama, musikiyi unutmadık. Bu çok önemli bir kimlik faktörümüz olarak devam ediyor.

Can Hersek Bey, mimari konusunda, mimari tarihçemizden bahsetti, çok güzel şeyler söyledi. Bu arada, tabii, yine söylediğim kültür bütünlüğü ve hiçbir kültürün unsurları itibariyle özgün olamayacağı, özgünlüğün toplam kültürel olguda ortaya çıktığını –bu cümlelerle olmasa da– ifade etmiş oldu. Yani, bir cami yapılınsın, cami bir kültürel olgudur, bir mimari eserdir. Taş işçiliğini İran'dan öğrenebilirsiniz, Kubbe-

yi Bizans'tan öğrenebilirsiniz, minareyi Arap'tan öğrenebilirsiniz, tamam, hepsini ayrı yerlerden öğrenirsiniz; ama, Selimiye'yi yaptığınız zaman, o Türk'tür. Kültür budur işte.

Cemal Kurnaz Bey, edebiyatımızdan bahsederken, Divan geleneği içinde şiirden söz etti. 16 ncı Yüzyılda İran şiirinin örnek olarak alınması ve Divan edebiyatımızın bu çizgi üzerinde, ortak kaynaklarımızdan beslenerek gelişmiş olmasına rağmen, 16 ncı Yüzyılda artık kişiliğini bulduğunu ve özgün, olgun bir edebiyat haline geldiğini söyledi. Tabii, doğru. Bu arada, cumhuriyetten sonra, tabii, Divan şiiri anlamında geleneğin devam ettiğini söylemek, birkaç şairimiz hariç, zor. Cemal Bey de bunları söyledi. Şimdi, yenilerde, en azından bir zamandan beri, yeniden, Divan edebiyatının, yani edebiyatımızın köklerine dönerek bir manada onu yeniden inşa etme, onun ahengini yeni bir üslupla, yeni bir tarz ve muhteva içerisinde sunma gayretlerini görüyoruz. Bunlar, kültürün sürekliliği bakımından ve millî olmadan evrensel olunamayacağı noktasında çok değerli

yönelişlerdir. Cemal Bey de bunları kutladı. Ben de kutluyorum ve devamını, başarılarını diliyorum. Divan edebiyatının ahengini yakalayıp, o ahengi günümüz şiir kalıpları içerisinde, günümüzün kelimeleri, kavramları içerisinde yeniden yakalayabilmek, Türkçe'nin o ahengini aksettirebilmek çabasında olan birçok isimler verdi. Arif Nihat Asya'dan bahsetmedi. Herhalde unuttu. Çünkü, Osmanlı şiirini anlayabilmek için, Osmanlı kültürünün kavramlarını, mazmumlarını, hayat tarzını bilmek lazım. Osmanlı kültürünü bilmeden Divan şiirini anlamak mümkün değildir. Biraz da, bu yüzden, eğitimdeki bu aksama, kültürdeki bu farklılaşma sebebiyle, Divan şiirinin itibardan düştüğünü söyledi, bu doğrudur. Ama, bu noktada, Divan şiirini, Osmanlı kültürünü en iyi bilenlerden, o mazmumları, o kavramları, o dünyayı en iyi tanıyan ve yaşayan insanlardan birisi Arif Nihat Asya'dır. Arif Nihat Asya'nın şiirinde, o serbest nazım tarzı içerisinde, aruzun gürül gürül ahengini duyabilirsiniz. Bilemiyorum, Yahya Kemal'e denk ahenk, zaman zaman onu da aşan ahenk, bu anlamda Arif Nihat'ta vardır. Bunu, herhalde Cemal unuttu, bahsetmedi. Ben de, onu bir daha rahmetle anmak için bunu vesile addettim.

Vecdi Akyüz Bey hukuk reformlarını anlattı, hukuk değişmelerini anlattı cumhuriyete geçerken. Kalanlar var, değiştirilenler var. Orada önemli olan, belki daha sonraki inkılapçıların davranışlarını ve psikolojilerini anlamak bakımından da önemli olacağını zannettiğim bir noktaya işaret etmek istiyorum. Osmanlı döneminin son zamanlarında da, cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında da, Atatürk'ün direktifiyle, ikinci dönemde, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'yi tadil komisyonla-

rı kuruldu. Vecdi Bey de bahsetti bunlardan, diğer kanunnameler, arazi vesaire, onlarla birlikte Mecelle'yi de tadil komisyonu kuruldu. Biliyorsunuz, o dönemin kanunları, bizim hukukta kazuistik metot dediğimiz meselecî tarzda, teknikte yazılmış kanunlardır. Gerçi mecellenin başında bir kavaid-i külliyesi vardır umumi hükümlerini ihtiva eden; ama, muhteva olarak her mesele için ayrıca hüküm vaz eden, modern kanun tekniğine uymayan bir tarzı vardır. Buların düzeltilmesi ve Mecelle'nin kazuistik metottan çıkarılıp, aynı hükümlerin, aynı ilkelere mücerret kanun tekniği ilkelere dayalı olarak yazılması için komisyonlar kuruldu. Vehbi Efendi bunlardan birinin başkanıydı. Fakat, başarılı olamadı.

Şimdi, ben şu soruyu soruyorum: Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin tadili -ki, dediğim gibi tek problemi o kazuistik metottan mücerret kanun tekniğiyle yazılması idi- başarılı olabilseydi, mücerret kanun tekniğiyle Mecelle yeniden yazılabilseydi, o ilk kavaidi külliye tarzında, o zaman, Medeni Kanunu tercüme ettirmek ve meriyete sokmak ihtiyacı duyulacak mıydı? Spekülatif bir soru; ama, bence, yine, o dönemle ilgili irdelenmeye değer bir olay.

İlber Ortaylı, benim belki nihai değerlendirmede söyleyeceğim şeyi bir cümlede ifade ediverdi, devletin adı ve siyasî rejim değişmiştir dedi. Aslında hadise budur. Değişmenin büyüklüğü, yine değerlendirmede söyleyeceğim, bizim çağdaşlaşma hadiseleriyle ilgilidir. Yani, yeni bir devlet kurma yahut inkılaplar yapma hassasiyetiyle değil, o çağdaşlaşma hadiselerimizle ilgilidir. Yalnız, burada, İlber Hoca, devlet dine hükmeder dedi Osmanlı'da; yani, din devlete değil devlet dine hükmeder. Bu hüküm, yanlış anlamalara mahal verebilir, onun için bence biraz tauzihe ihtiyaç var. O

da şu: İslâm kültüründe, bildiğiniz gibi, başlangıcından itibaren, bağımsız bir kilisevari teşkilat yok, yani kendi gücü, icra gücü olan, yaptırımları olan bir teşkilatlanma yok. İslâm'ın hümlerinin tenfizi, icrası, ancak devlet eliyle mümkün olmaktadır ve bu anlamda, Niyazi Berkez, mesela devletsiz bir İslâm'ı total sayar, ki doğrudur. Devletin dinle ilişkileri, İslâm kültüründe, bu noktadan ve teşkilat açısından gelişmiştir ve bir tenfiz görevi vardır. Bu sebeple, hükmeder dediğimizi böyle anlamak lazım. Yoksa, hukukun oluşumu, hatta devletten de bağımsızdır, muhteva olarak da devletin hükmedeceği bir alan değildir.

Bütün tespitlerimi ifade edemeyeceğim; ama, çok önemli bulduğum, Mehmet İbşirli Beyin, fetva konusundaki tebliği konusunda bir -iki noktayı, onun da, sizlerin de dikkatine sunmak istiyorum. Fetva, İslâm kültürüne mahsus, çok özgün ve ondan sonra da Osmanlı kültüründe çok özgün kamu hukuku alanında da yer almış, çok farklı bir müessesedir. Çok önemli bir müessesedir. Hukuka bağlılık şuurunun timsali olan müessesedir. Yani, toplumun hukuka bağlılık şuurunun hayata akseden müessesesidir itfa. Bir eyleme geçmeden evvel müftüye gidiyorsun, bu doğru mu, yanlış mı? Onun cevazını aldıktan sonra eyleme geçiyorsun. Çok önemli bir olaydır bu. Şimdi, bu olayda, Sayın İbşirli, hadiseye,

Osmanlı şeyhülislamı çerçevesinde, yani kamu alanı açısından bakarken, olayın ilkesini vermedi. Daha çok, ilkeden sapmalar olarak düşünebileceğimiz noktalar üzerinde durdu. Olayın ilkesi, gerek ferdî ilişkiler açısından, gerek kamu alanında olayın ilkesi, eylemin hukuka uygunluğunun denetimidir bugünkü kavramlarla. Kamu hukukuna geçtiğiniz zaman ise sadece, eylemin hukuka uygunluğunun denetimi değil, aynı zamanda eylemin üstün hukuk kurallarına, vaz edilen kuralların, üstün hukuk kurallarına uygunluğunun denetimidir. Bugünkü Anayasa Mahkemesinin fonksiyonu. Yani, hem hukuka uygunluğun, hem üstün hukuka bağlılığın hayata aksetmiş bir müessesesidir. İlke budur. Kuruluş döneminde bunun garantisi de verilmiştir, şeyhülislam azledilmezler, katledilmezler. İşte size kurumlaşma. İlkesi budur. Ama, uygulamada, başlangıçtaki hassasiyet ve hayatiyetini şüphesiz ki devam ettirememiş, bütün diğer kurumlar gibi Osmanlı'da şeyhülislamlık müessesesi de bir sürü sapmalara girmiştir. Ama, şunu bir cümleyle söyleyeyim, bir açı vermek istedim: İkinci Viyana Savaşı öncesinde Karamustafapaşa hazırlıklarını yaparken, Avusturya bu işin farkına varmış, üstümüze gelecek diye; oradan Osmanlı'ya özel elçiler göndermiş, aman bizim aramızda anlaşma var, onbeş sene daha bu devam edecek, bunu temdit edelim şöyle yapalım diye, Karamustafapaşa'ya elçi bir türlü yaklaşamamıştır. Fakat ne yapmıştır biliyor musunuz, gitmiştir, Osmanlı şeyhülislamından, böyle bir seferin caiz olmadığına dair fetva almıştır. Yani, Amerikan Yüksek Mahkemesine Kaddafi gitsin, Amerika'nın Irak'ı bombalamasının kanuna aykırı olduğuna dair fetva alsın. Böyle bir şeyi, günümüzün idraki bile kabul etmiyor; ama, o

dönemde, Avusturya elçisi, Osmanlı şeyühlislamından fetvayı almıştır caiz değildir diye. Kara-mustafapaşa dinlememiştir o ayrı mesele. Ama, işin ilkesi budur. Bozulması ayrıdır.

Sonuç olarak, toplu bir değerlendirmeye yaparsak, biz, Türk kültürünün devamıyız. Kültürü, bütün kurumları, maddesi ve biçimiyle hayat olarak düşünün, biz devam eden şu kadar bin yıllık Türk kültürünün bir devamıyız. Cumhuriyet olarak da bunun devamıyız. Bu devamda değişme de vardır, süreklilik de vardır. Değişmenin varlığı, sürekliliği reddetmiyor. Bu değişmeler, yani cumhuriyet dönemine geçtiğimiz zaman Osmanlı'dan intikal eden veya etmesi gerekirken, yahut etmesi düşünülebilircekken etmemiş olan kurumlardaki değişmeler de, biz yeni bir devlet kurduk, Osmanlı'nın kurumunu niye alalım diye değil, biz Cumhuriyete geçtik, artık farklı bir şey olalım diye değil; ne için;, çağdaşlaşma sürecinin bir icabı olarak ortaya çıkmıştır. Ama, bu çağdaşlaşma süreci ile cumhuriyet aynı çizgi üzerinde geliştiği için, bunlar, çağdaşlaşma sürecinin tezahürleri, sanki cumhuriyetin, sanki yeni kurulan devletin icaplarıymış gibi algılanmakta, zaman zaman da böyle takdim edilmektedir. Böyle değildir. Çağdaşlaşma sürecimizin, doğru veya yanlış tezahürleridir kültürümüzdeki, kurumlarımızdaki bu değişmeler. Bu süreç de cumhuriyetle başlamamıştır, Osmanlı'da başlamıştır.

Son bir noktayla kapatayım. Altıyüz yıla yayılmış, yüz yıla, ikiyüz yıla yayılmış böyle büyük tarihi kurumlar hakkında konuşurken, hepsinin, hem kuruluş ilkelerini, hem de devam ilkelerini, aynı ölçüler çerçevesinde mütalaa etmek doğru değildir. Nitekim çok yanlışlar yapılıyor. Sorulan sorulardan da görüyoruz. Konuşmacımız, kuruluş döneminde-

ki bir kurumu anlatıyor, canlı, atak, diri, fonksiyonel, kabullenilmiş, oturmuş, üsluba katılmış bir şeyi anlatıyor, soru soran çöküş dönemindeki aynı kültürü anlatıyor. Yani, ben size 25 yaşındaki bir gençten bahsediyorum, siz bana onun 80 yaşındaki davranışlarından soru soruyorsunuz ve iş birbirine karışıyor. Bana sorarsanız, bu noktada, biraz İbn-i Halduncu düşünmenin ve kurumlara biraz İbn-i Halduncu yaklaşmanın faydası vardır. O da, bunu, kesinlikle bölüp parçalamayabilirsiniz; ama, kurumların da, farklı dönemleri vardır, canlı yaratıcı dönemleri vardır, fonksiyonel dönemleri vardır, bunları ifa edemediği, çözülmeye dönmüş dönemleri vardır. Kuruluş ilkelerinden sapmaların olduğu dönemler vardır. Bunların her birini, kendi ilkeleri ve kendi şartları içerisinde ayrı ayrı mütalaa edersek, zannediyorum daha sağlıklı sonuçlara ulaşırız.

Prof. Dr. Mehmet İPŞİRLİ

Prof.Dr. Mehmet İpşirli de değerlendirmesinde, daha çok, Osmanlıyla ilgili dile getirilmeyen ya da, daha çok üzerinde durulması gereken hususları ele aldı. İpşirli'nin dikkat çektiği konuların başında bürokrasi geliyordu. İpşirli bu konuda: "Bütün bu tebliğler neticesinde dikkat çeken birinci husus bürokrasidir. Yani, şu tebliğlerde konuların böyle canlı ele alınabilmesi, son derece teusik edilmesi, Osmanlı bürokrasisinin sağlamlığından kaynaklanmaktadır. Bu daha önceki hiçbir devlete nasip olmayan bir mazhariyettir." dedi.

Dil konusuna da değinen İpşirli, "Biz, dilimiz konusunda Osmanlı'ya medyunu şükranız. Eğer Osmanlı'nın himmeti - bazen bilerek, belki bazen kendi tabii seyri içerisinde- olmasaydı, dilimiz herhalde bu derece gelişme kaydetmezdi. Selçuklular, elbette ki bizim atalarımız; ama, bütün devlet yazışma-

Prof.Dr. Mehmet İpşirli

ları Farsça'dır. O dönemden kalan belli başlı eserlerin hemen hepsi Farsça'dır. Türkçe kaynaklar, üç beş, Menafıkname vesaire gibi çok fazla esasa taalluk etmeyen şeylerdir. Vaktaki, Osmanlı gelmiş, bunu bir devlet politikası haline getirmiş. İşte o söylediğimiz 30'a yakın belge türü, 100'ün üzerindeki defter türleri, hep Türkçe tutulmuştur. Halkına hiçbir zaman zulmetmemiş; bir Sırp arzuhalini Sırpça vermiştir, bir Arap devlete sunacağı arzuhalini Arapça sunmuştur veya devlet dairesine geldiği zaman, haydi sen Türkçe'yi öğren de gel, burada Türkçe'den başka dil konuşulmaz dememiş. Her mahkemede, her eyalet divanında tercümanlar bulunmuştur. Hangi dilden konuşursa konuşsun dinlenmiş, kendisine münasip şekilde adaletin teuzii sağlanmış; ama, kendi devlet teşkilatı olarak, Türkçe'yi ön plana çıkarmıştır.

Medrese konusunda, ben biraz bu işlerle uğraşmış kişi olarak şu nu söylüyorum: Medresede eğitim dili Türkçe idi. Evet, medrese klasik bir İslâm kurumu olarak, orada tefsir kitabı Arapça takip ediliyordu, hadis kitabı Arapça okunuyordu, fıkıhtan muteber kitaplar okunuyordu; ama, hoca ile öğrenci, müderris ile danışment arasında Türkçe konuşuluyordu. Bu çok önemli bir meseledir." dedi.

Tarihten Sayfalar

Eshab-ı kiramın en büyüklerinden ve Peygamberimizin damadı, üçüncü halifesi, 577 senesinde, Fil vak'asından altı sene sonra, hicretten 47 sene evvel Mekke'de doğdu, Babası Affan olup, Kureyş kabilesinin Beni Ümeyye kolundandır. Annesi ise Erva binti Küreyz'dir. Hem ana, hem baba yönünden soyu, Abdülmenaf'ta Peygamber efendimizin temiz nesebiyle birleşir. Dünyadayken Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Rukiyye'den Abdullah isminde bir oğlu olmuş, bu sebeple Ebu Abdullah künyesiyle anılmıştır.

Osman-ı Zinnureyn, ilk Müslüman olanların beşincisidir. Daha gençliğinde ticaret hayatına atılmış, dürüstlüğü sayesinde itibarı artmış, servet sahibi olmuştur. Zengin bir tüccar olup, mükemmel ve zarif bir cemiyet insanı idi. Kabilesi arasında geniş bir çevresi ve büyük itibarı vardı. İslâmiyet gelmeden önce, Hz. Ebubekir ile yakın arkadaş ve dost idi. Ona karşı içten bir sevgi besler, iş hususunda da görüşüp konuşurlardı. O da Hz. Ebubekir gibi cahiliyye devrinin her türlü kötülüklerinden

H. Osman

O s m a n - ı Z i n n u r e y n

uzak durmuştur. Ebubekir Müslüman olduktan sonra o da onun teşvikiyle Müslüman oldu.

H. Osman Müslüman olduktan sonra diğer Müslümanlar gibi o da çeşitli işkencelere uğradı. Müslüman olduktan sonra Peygamberimizin kızı Rukiyye ile evlendi.

H. Osman Müslüman olunca, müşrikler tarafından yapılan işkencelere uzun zaman tahammül edip, Habeşistan'a hicret etmeye izin verilince hanımı Rukuyye ile Habeşistan'a hicret etti. Böylece Habeşistan'a ilk hicret eden Müslümanlardan oldu. Bir müddet sonra Mekke'ye dönüp, ikinci olarak tekrar Habeşistan'a hicret etti. Bu ikinci hicretten sonra da Mekke'ye dönüp, son olarak Medine'ye hicret etti. Böylece dini uğruna üç kere hicret etti.

Medine'ye hicretten sonra Eshab-ı kiram arasında en zengini H. Osman idi. Hicretin ilk günlerinde su sıkıntısı çekilmişti. H. Osman bir Yahudi tarafından suyu parayla satılan Rume kuyusunu o zamanki parayla kırk bin dinara satın alıp, Müslümanların su ihtiyacını karşılamak için vakfetti. Bedir Savaşı hariç bütün savaşlarda bulundu. Hudeybiye Antlaşmasında Mekke'ye elçi olarak gönderildi. Tebuk Seferi'nde on bin kişilik İslâm ordusunun, bütün ihtiyaçlarını karşılayıp donattı. Bütün malını İslâmiyetin yayılması, insanların kurtulması, saadete kavuşması için Allah yolunda harcadı.

Bedir Savaşı yapıldığı sırada, Peygamberimizin kızı olan, hanımı H. Rukiyye'nin ağır hasta olması sebebiyle, Bedir Savaşı'na katılmasına izin verilmedi. Zafer haberi geldiği gün H. Rukiyye vefat etti. H. Osman'ın Rukiyye'den, Abdullah adında bir oğlu olup, hicretin dördüncü yılında altı yaşında vefat etti. Pey-

gamberimiz, kızı Rukiyye'nin vefatından sonra diğer kızı Ümmü Gülsüm'ü H. Osman ile evlendirdi. Böylece Peygamberimizin iki kerimesiyle evlenme nimetine kavuştuğu için, iki nur sahibi manasına gelen "Zinnureyn" denildi. Hicretin dokuzuncu yılında Ümmü Gülsüm de vefat edince Peygamberimiz; "Ya Osman bir kızım daha olsaydı, onu da sana verirdim" buyurdu.

H. Osman, Emevi ailesinin en muhterem simalarındandır. Orta boylu, kaba sakallı, esmerce çehreli, utangaç tabiatlı bir zattı. Son derece doğru, dürüst, halim, selim, merhametli, şefkatli, melek sıfatlı bir kişiliğe sahipti. H. Peygamber gökteki melekler bile Osman'dan haya etmektedirler, derdi. Cahiliye zamanında asla içki kullanmamıştır. İffet ve namusuyla tanınmıştır. Kalbi Allah korkusuyla dolu idi. H. Peygamber nezdinde yüksek mevkii ve itibarı vardı. Peygamberimiz onu sever ve sayardı. Bir defa hanei sadetde yanına H. Ebubekir ve H. Ömer gelmişler, Peygamberimiz vaziyetini bozmadı. H. Osman gelince toplanmış, Osman utangaç bir zattır diyerek onu ihtiramla karşılamıştı.

H. Osman'ın en bariz vasıflarından biri de cömertliğidir. Malını Allah yolunda, din uğrunda seve seve harcardı. Onun mali fedakarlığı İslâm tarihinde hürmetle anılır.

H. Osman, Peygamberimizin vahiy katiplerindendi. Güzel yazar, güzel konuşur ve çok kuvvetli bir hatipti. Daima Kur'an-ı Kerim okur, ondan çeşitli meseleler çıkarırdı. Kur'an-ı Kerim'i hıfzı çok kuvvetliydi. Namazda bir rekatte bütün Kur'an-ı Kerim'i okuyan dört kişiden biri de odur. Çok okuduğu için iki mushaf elinde eskimiştir.

Ekseriyetle Peygamberimizin yanından ayrılmadı. Veda haccında da Resulullah efendimizle beraberdi. Peygamberimizin vefatından sonra Hz. Ebubekir'e biat edip onun halifeliği sırasında meşveret meclisinde bulundu. Ebubekir Sıddık'ın kendisinden sonra Hz. Ömer'in halife olmasını bildirdiği ahitname Hz. Osman tarafından yazılıp hazırlandı. Hz. Ömer'in yaralandığında, içlerinden birini kendisinden sonra halife seçmeleri için tain ettiği altı kişiden biriydi. Bu heyet tarafından hicretin 24. yılında Muharrem ayının birinci günü halife seçildi ve biat olundu.

12 sene hilafet makamında kalan Hz. Osman cesurdu. Hiç bir felaket karşısında sarsılmamıştır. Bunun için halifeliği de başarılı geçmiştir. Bilhassa halifeliğinin ilk yılları İslâm tarihinde altın bir devir teşkil eden Ebubekir ve Ömer (r.a) devirlerinin bir devamıydı. Devrinde bir çok fetih yapılmıştır. Horasan, Hindistan, Maveraünnehir, Kafkasya, Kıbrıs Adası ve kuzey Afrika'nın bir çok yeri, onun devrinde İslâm topraklarına katılmıştır.

Hz. Osman, Hz. Ebu Bekir tarafından temelleri atılan, Hz. Ömer'in sağlaştırdığı İslâm devletini, ilk senelerinde o esaslara riayet ederek idare etmiştir. Daha sonra Emevilerin baskısı ile bu esaslar sarsılmaya başlamış, Mervan gibi kimseler Hz. Osman'ın itimadını suistimal ederek her işe müdahaleye girişmişlerdir.

Hz. Osman bütün mühim meseleleri meşveretle hallederdi. Valileri toplar, devlete ait işleri onlarla müzakere ederdi. Hz. Osman herkese layık olduğu vazifeyi verirdi. Onun tayin ettiği valileri, emirleri, onu sevmekte ve emirlerini yapmakta, askerlikte ve memleketleri fethetmekte, çalışkanlıkta en seçme kimselerdi. Onun zamanında İslâm memleketleri batıda İspanya'ya kadar, doğuda Kabil ve Belh'e kadar genişletildi. İslâm orduları denizde ve kara da büyük zaferler kazandı.

Hz. Osman devrinde fütuhât genişleyince Beytül'malin geliri de arttı. Memurların maaşına yüz dirhem ilave yapıldı. Umumi refah arttı.

Hz. Osman memleketin imarına büyük önem vermiştir. Devrinde bir çok önemli binalar yapılmış, bir çok yerler imar olunmuştur. Hz. Osman, memleketin refahını temin için kanallar açtı, yollar yaptı. Meyve ağaçları diktirdi, emniyeti sağladı. Onun unutulmaz hizmetlerinden biri de Mescid-i Nebevi'yi tevsi ve tamir etmesidir. Hz. Osman orduyu mukemmelen bir halde tanzim etmiştir. Donanmaya büyük önem vermiş, donanma inşası onun devrinde başlamıştır. Arabistan'ın kuru toprakları onun devrinde bereketli yerler haline gelmiştir. O dönemde mal, servet artıp iş hayatı canlandı. Onun döneminde Medine'de tarla sürmeyen, bağ yetiştirmeyen kimse kalmadı.

Hz. Osman'ın hizmetlerinden biri de Hz. Ebubekir'in biraraya toplattığı Kur'an-ı Kerim nüshasından, altı nüsha daha yazdırıp büyük İslâm merkezilerine göndermesidir. Hz. Ömer'in hilafeti zaman olan on sene ile Hz. Osman'ın oniki senesinden ilk altısı, refah ve istirahatla geçerek, İslâm medeniyetinin hepsinde dini hükümler uygulandı ve İslâm dünyası çok genişledi. Fethidilen memleket ahalisi de seve seve Müslüman olmakla şerefleindiklerinden İslâm nüfusu pek artmış, milyonları aşmıştı. Bu kadar genişlik ve çokluk sebebiyle fikirlerde ayrılık çoğalmış, düşünüş tarzları, idrak şekilleri arasında farklılıklar baş göstermişti. Müslüman şekline giren münafıkların körüklemesiyle halifeye karşı çıkan isyan yüzünden Hz. Osman'ın hilafetinin son altı senesi karışık ve gürültülü geçti. Yahudiler ve diğer İslâm düşmanları, çeşitli ihtilaflar çıkarak, fitne ve fesadı yaymak teşebbüsüne geçtiler.

Asiler hicretin otuzbeşinci senesinde Medine'ye gelerek, halifenin evini kuşattılar, muhasara kırk gün devam etti. Hz. Hasan ve Hüseyin ile Hz. Talha, halife-i müsliminin kapısında nöbet tuttular. Sonunda asiler, komşu duvarından aşarak içeriye girdiler. Hz. Osman oruçlu olup, Kur'an-ı Kerim okuyordu. Asilerden Mısırlı Gafiki, Halife'nin üzerine atılıp şehit etti. Bu arada hanımı Na-

ile'nin de parmakları kesildi. Hz. Osman böylece asiler tarafından şehit edildi. Asiler halifenin evini soydular. Devlet hazinesi olan beytülmal da yağma ettiler. Asiler, Medine-i münevvereyi kana buladılar. Halife'nin cenazesi, üç gün defnedilemedi. Nihayet Zübeyr on yedi kişiyle cenaze namazını kıldıktan sonra, Baki mezarlığına defnetteler. Şehit olduğu zaman 82 yaşında bulunuyordu.

Hz. Osman'ın İlk Hutbesi

"Ey müslümanlar! Sizler İslamiyetle gerçekleşen huzur ve güven nimeti içinde yaşıyorsunuz. Bu nimetle ömrünüzün sonuna yaklaşmaktasınız. Eceliniz hayırla sonuçlansın. Elinizden geldiği kadar, gece gündüz çalışıp çabaladınız. Fakat şunu iyi bilin ki, dünyanın mayası aldatıcılıktır. Dünya hayatı sizi aldatmasın, Allah'a karşı mağrur olmayın, gelip geçenlerden ibret alın. Başı boş, vurdum duymaz olmayın, uyanık olun. Allah gafil değildir. O, dünyayı seven, ona bağlanıp da, her yerde hanlar, saraylar yaptırıp bizden önceki insanlar şimdi nerede? Uzun süre saltanat süren, dünya hanedanları neredeler şimdi? Dünya onlara vefasızlık etmedi mi? Bari bunlardan ders alın da Allah'ın hakir gördüğü dünyayı, siz de olduğundan çok büyütmeyin. Ahirete, ezeli yurdunuz olan ahirete hazırlık yapın."

Hz. Osman, "Şu ayeti kerimde buna güzel bir örnek var" dedi ve ayeti okuyarak hutbesini bitirdi:

"Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi (önce gelişip) birbirine karışmış; arkasından rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şey üzerinde iktidar sahibidir."

(Kehf suresi, ayet 45)

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları, Kocatepe Camii Konferans Salonu'nda "Deprem ve Benzeri Tabiat Olaylarının Dinî ve Sosyal Yorumları" konulu bir panel düzenledi.

Bilindiği gibi, 17 Ağustos 1999 günü sabaha karşı 03.02'de meydana gelen ve merkez üssü Kocaeli olan deprem; Marmara bölgesinde büyük can ve mal kaybına sebebiyet vermişti. Deprem neticesinde bu bölgedeki vatandaşlarımız son yüzyılın en büyük felaketiyle karşılaşırken, bu felaket toplumumuzda değişik yorumlara ve tartışmalara neden oldu.

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kollarının düzenlediği panelde, bu tür olayların dinî ve sosyal boyutları uzman panelistler tarafından gündeme getirilerek konu ilmi yönden ortaya konuldu.

Oturum Başkanlığını Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı **M.Sait Yazıcıoğlu**'nun yaptığı panele konuşmacı olarak, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof.Dr. **Hasan Onat**, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. **Nizamettin Kazanç** ve Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr. **Beylü Dikeçligil** katıldı.

Panelin açış konuşmasını Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları Başkanı Ayşe Sucu yaptı.

P a n e l

Deprem ve Benzeri Tabiat Olaylarının Dinî ve Sosyal Yorumları

Ayşe Sucu

(T.D.V. Kadın Kolları Başkanı)

Depremde kaybettiklerimize Cenab-ı Hak'tan rahmet ve mağfiret, geride kalan acılı ailelere, bu olayda canından başka her şeyini kaybetmiş, yapayalnız kalan vatandaşlarımıza acil şifalar ve sabırlar dileyerek sözlerine başlayan Ayşe Sucu yaşanan acının, çekilen sıkıntının boyutlarının büyük olduğunu ve bunun hemen onarılamayacağını belirterek, "Yaşanan felaketin zararları, kolay giderilecek, yıktıkları hemen onarılacak, yaraları kısa zamanda sarılabacak cinsten olmadığını hepimiz biliyoruz ve her gün televizyonlardan seyrediyoruz. Bu sebeple, deprem bölgesine gösterilecek ilginin, yapılacak yardımın, bütün problemler çözülünceye kadar, ilk gündeki heyecan, gayret ve kararlılıkla sürdürülmesi gerektiğine inanıyoruz. Çünkü, gerçekten buna ihtiyaç olduğunu, hep birlikte görmekteyiz." dedi.

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları olarak depremde zarar gören vatandaşlarımızla maddeten ve manen ilgilenmeye çalıştıklarını vurgulayan Ayşe Sucu "Acılarımızın dindirilmesine, ihtiyaçlarının karşılanmasına karınca kararınca katkıda bulunmaya gayret ettik. Ancak, felaketin büyüklüğü-

ne oranla, yapmaya çalıştıklarımızın hiçbir şey olmadığını da farkındayız. Onun için, tekrar ediyoruz ve diyoruz ki, tüm ihtiyaçlar karşılanıncaya kadar, bu felaketin, fert fert, her birimize yüklediği yükümlülükleri yerine getirmeye devam etmemiz gerekiyor." dedi.

Depremi yaşayanlar için, bu büyük felekâtin bir kıyamet provası sayılabileceği ifadesini kullanan Ayşe Sucu; depremin bugüne kadar, çok değişik platformlarda ele alındığını ve çok şeylerin söylendiğini belirterek, "Bu konuyla ilgili birçok şeyler, birbirinden farklı şeyler söylendi. Bunlar, söylenmesi gereken şeyler miydi; yoksa, bunların arasında söylenmesi gereken şeyler de var mıydı? Şunu da sormak gerekir: Bu konuda söylenmesi gerekenlerin hepsi söylenmiş midir; yoksa, daha söylenmesi gereken şeyler var mıdır? Kanaatimizce, bu konuda sorulacak bir başka önemli

soru da, söylenenler gerektiği biçimde mi söylenmiştir veya nasıl söylenmeli idi? İşte, panelimizin amacı, bu temel sorulara cevap aramaktır.” dedi.

Deprem konusunda söylenen bir çok olayın boyutunu aştığına ve adeta bir kavga malzemesi yapıldığına dikkat çeken Sucu “Bazen, depremi konuşuyoruz, tartışıyoruz; fakat, başka şeyler söylüyoruz. Sanki, bir şeylerin birikimiyle söylenenler, olayın boyutunu aşıyor, konu, birbirimizle kavganın malzemesi haline getiriliyor. Kıvançta olduğu kadar tasada da birleşmek, en önemli dini ve millî özelliklerimizden olduğu halde, neden bu hale geldik, niçin böyle olduk? Depremın kendisinin ve merkez üssünün yorumundan tutun da, yapılan yardımların hangi kişi ve kuruluşlarca sağlanıp nasıl dağıtılacağı konusuna varıncaya kadar olayın kavgaya konusu yapılmayan tarafı kalmadı. Mevcut manzaranın, herhangi bir olayın değerlendirilmesinde, olağan sayılması gereken görüş ayrılıklarından ibaret olarak görülmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Kanaatimizce, bu ihtilaf, daha derinden yaşanacak başka ihtilafların ve toplumsal huzursuzlukların habercisi durumundadır. İsbetli teşhis ve değerlendirme yapıp gerekli tedbirler zamanında alınmadığı takdirde, bir deprem olayı bahanesiyle yükselen bu farklı sesleri, ileride yaşanması muhtemel tehlikelerin alarm zilleri olarak da kabul etmek mümkündür. Panelimizin, bu açıdan da faydalı olacağını ve toplumda yaşanan deprem merkezli gerginliğin yumuşamasına, huzurun sağlanmasına katkıda bulunacağını ümit ediyoruz, diliyoruz.” dedi.

Açış konuşmasını müteakip Prof.Dr. M. Sait Yazıcıoğlu başkanlığında panele başlandı.

Prof.Dr. M.Sait Yazıcıoğlu

(A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı)

Panelin başında bir giriş konuşması yapan Prof.Dr. M. Sait Yazıcıoğlu, deprem ve benzeri tabii afetlerde en çok “Takdir-i İlahi” kavramının kullanıldığını, fakat, genellikle bu kavramın gerçek anlamını yüklemekten, âdeta gerisine saklanır bir şekilde telaffuz edildiğini belirterek takdir-i İlahi’den ne anlaşılması gerektiğini anlattı.

Maruz kaldığımız deprem felaketinin Allah’ın kanunlarının bir tcellisi olduğunu belirten Prof.Dr. M.Sait Yazıcıoğlu “Bu tür felaketleri Allah’ın kanunlarının bir sonucu olarak değerlendirmek gerekir. Yeryüzünde, gökyüzünde, yeraltında pek çok fizikî olaylar cereyan ediyor. Biz, bunların hepsine Allah’ın kanunları diyo-

ruz. Bizim inancımızın gereği, yerin altında, yerin üstünde olan biten her şey, Cenab-ı Hak’kın kudretiyle, gücüyle olur. Gökyüzüne uzaya baktığımız zaman, pek çok olayların cereyan ettiğini görürüz. Dünyanın kendi ek-seni etrafında ne kadar zamanda döndüğünü, güneşin etrafında ne kadar zamanda döndüğünü, dolayısıyla günü, yılı, namaz vakitlerini, güneşin doğuşunu, batışını dakikası dakikasına, saniyesi saniyesine bilimin ışığında hesap edebilecek durumdayız. Bunlar, yeryüzünde olan biten, Cenab-ı Hak’kın kanunları. Bunların hepsini bilim sayesinde, yüzdesine varıncaya kadar, nerede nasıl vuku bulacağını öğreniyoruz. Bilim, bunları bizim hizmetimize sunuyor, bunlarla ilgili elde edilen verileri değerlendirip, ona göre hayatımızı tanzim ediyoruz.” dedi.

Gökyüzünde olduğu gibi yer altında da bir takım kanunların cereyan ettiğine dikkat çeken Yazıcıoğlu “Yaşadığımız yer kabuğunun altına baktığımız zaman, orada da birtakım kanunların cereyan ettiğini görüyoruz. Bunların bir kısmını biliyor bir kısmını bilemiyoruz. Örneğin fay hatlarını biliyoruz, nerelerden geçtiği haritalarla belirlenmiş, bilim bunları bizlere gösteriyor. Ama, bilemediğimiz şeyler var; mese-la, zamanlama konusunda bilgilerimiz çok kıt. Yani, ne zaman

bu felaket vuku bulacak bunu bilemiyoruz. Dolayısıyla, bu bildiklerimizden hareket etmek suretiyle, nasıl yukarıları biliyor, hayatımızı ona göre tanzim ediyorsak, aşağıları da bilebildiğimiz kadarıyla o yapının gereklerine uygun olarak yukarıda bir hayat tarzı belirlememiz gerekiyor. Bütün bunları yaptıktan sonra bizi aşan bir şey varsa, o zaman biz ona takdir-i İlahi deriz, kader deriz. Ama üzerimize düşen vecibeleri yapmadan, bu felaketi, sadece takdir-i İlahi böyleymiş ne yapalım, yapacak bir şeyimiz yok deyip bıraktığımız zaman, bu eksik bir anlatım olur, yanlış bir anlatım olur, dinî gerçeklerle de örtüşmez. Âdeta, arkasına sığınılan bir kavram olur.” dedi.

“Takdir-i İlahi” kavramının arkasına sığınılacak bir kavram olmadığını, gereğinin yapılması gereken bir kavram olduğunu vurgulayan Prof.Dr. M.Sait Yazıcıoğlu “Bilimin bize gösterdiği veriler doğrultusunda bir düzenleme yaptıktan sonra, yani yapılacak her şeyi yaptıktan sonra tevekküle sıra gelir. Kendi üzerimize düşeni yapıp yapmadığımızın üzerinde biraz durmamız lazım. Dolayısıyla bu kavramları yerli yerine oturtmamız, buradan, bu şekilde bir ders çıkarmamız lazım.” dedi.

Bu tür olayların bir de manevi boyutunun olduğuna işaret eden Yazıcıoğlu, manevi açıdan da alınması gereken dersler olduğuna dikkat çekerek, “Olayın ikinci yönü de, manevi açıdan alacağımız derslerdir; sade maddî açıdan bir izah getirdiğimiz zaman eksik kalır, yanlış olur. Nedir manevi açıdan alacağımız dersler? Büyük bir ibret vesikasıdır bizim için bu olay. Düşününüz, bir kısım insanlar, her şeyleri var, evleri var, barkları var, vesaireleri var, belli bir şekilde hayatlarını

sürdürürlerken, birkaç saniye içerisinde hiçbir şeyleri kalmıyor. Bunu, tabii, insanın kendi hayatında düşünmesi lazım. Tahammülü çok zor bir olaydır. Cenab-ı Hak, hiç kimsenin, ne ülkemizin, ne de insanlığın hiçbir köşesinin başına böyle bir felaket vermesin.” dedi.

Prof.Dr. M.Sait Yazıcıoğlu konuşmasının sonunda bu tür olaylardan dersler çıkartmak gerektiğinin altını çizerek “Şöyle hafızalarınızı biraz zorlayın –pek hoş bir çağrışım değil ama- bu büyük felaketin şiddeti 7,4’ün iki misli, üç misli ve birkaç dakika sürdüğünü düşünün, şu uzayda duran dünya herhalde parça parça olur, ufak parçalara ayrılır, dağılır gider. Bizim inancımıza göre kâinatın bir sonu var. Bu dünya bitecek, her şey yok olacak, ondan sonra tekrar –inancımız gereği- ebedi olan ahiret âlemi başlayacak. İşte, bütün bunları düşünmeye de vesile oluyor yahut da bu felaket, bu şekilde bir kısım düşünceleri de bize çağırıyor. Bunlardan biz, ilahi mana da bir kısım dersler alıyoruz. Bu derslere göre hayatımızı tanzim ediyoruz.” dedi.

Prof.Dr. Nizamettin Kazanç

(A.Ü. Fen Fakültesi Jeoloji
Anabilim Dalı Öğretim Üyesi)

Nizamettin Kazanç sunduğu tebliğinde, insanların bilgi eksikliğinden dolayı deprem ve benzeri olaylarla ilgili değişik ve yanlış yorumlar yaptığını belirterek, bu tür yorum ve tartışmaların toplumun huzurunu bozduğunu söyledi. İnsanların ve özellikle inançlı insanların bilgi sahibi olmak mecburiyetinde olduğunu vurgulayan Kazanç, cehaletin suç olduğunu özellikle tabii afetler karşısında çok daha büyük suç teşkil ettiğini vurguladı.

İnsanların özellikle doğal afetler karşısında bilgilenmesinin gerekliliği üzerinde duran Nizamettin Kazanç “Tabii afetler karşısında, bugün, dünyada ve yurdumuzda oldukça ileri düzeyde bilgiler var. Bilhassa, yer küre hakkındaki Türkiye’deki bilgiler, dünyanın ileri ülkelerinden hiç geride değil. Türkiye doğal afetlerin merkezi durumunda. Dolayısıyla, birinci elden incelemek fırsatına sahibiz. Dolayısıyla, bu konuda bilgiler bir hayli fazla ve bu bilgiler, devamlı olarak yayılmaya çalışılıyor. Yerin yüzüyle, altıyla alakalı, elimizde pek çok bilgiler var. Ama, bu bilgileri topluma yeterince yayamadık, genel bilgi haline getiremedik. Bilinmelidir ki fen bilimlerinde, bence, bana göre şöyle oluşturun diye bir yaklaşım söz konusu değildir. Ya biliyorsunuz, ya bilmiyorsunuz. Bilimin şu anda yeni yeni keşfettiği, yeni yeni öğrendiği hususlar var, mutlak bundan sonra da olacak, ama bildiklerimizden eminiz.” dedi.

Deprem ve diğer doğal afet diye yorumlanan olayların son derece normal ve olması gereken olaylar olduğunu belirten Nizamettin Kazanç, bu olayların olmaması durumunda dünyanın düzeninin bozulacağını söyledi. Deprem gibi olayları son derece doğal karşılamanın

gerekliliğini vurgulayan Kazanç, "Bunlar, son derece olması gereken olaylar. Eğer, bugün deprem dediğimiz birtakım sonuçlar ortaya çıkmıyorsa, denizler oluşmazdı, dağlar da olmayacaktı ve yeryüzü bugünkü şeklini almayacaktı. Olayları suçlamak, son derece yanlış; çünkü, bu olaylar olacak. Aksi halde dünyanın mevcut düzeni devam etmezdi." dedi.

İnsanların doğal afet denilen olayları kendi zaman ölçülerine göre değerlendirmelerinden dolayı yanlış yorumların yapıldığını vurgulayan Nizamettin Kazanç, "Olayları kendi zaman ölçülerimize göre değerlendiriyoruz; ikincisi, olayların boyutunu kendimize göre değerlendiriyoruz. Gerçekte, bu değerlendirmeyi, yer kürenin kendi düzeni içerisinde yapmak lazım. Kendi düzeni içerisinde değerlendirdiğimizde de, son derece tabii olduğunun farkına varacağız." dedi.

Deprem ve benzeri doğal afetlerin bundan böyle de olmaya devam edeceğini belirten Nizamettin Kazanç, bu hadiselerin normal olduğunu ifade ederek, "Bu hadiseler devam edecektir. Eğer bunun benzeri olayları olmasaydı, bugün, Toros Dağları, Alpler, Himalayalar, Anadolu'nun başka yerleri oluşmazdı. Dolayısıyla, bu tür levha hareketleri, yer kabuğundaki kırıklar olacaktır. Bunun sonucu da depremler olacaktır. Ne zaman ki biz depremlere uygun yapılaşmayı yapmamız gerektiğini öğrenirsek, zemin özelliklerini öğrenirsek, tabiatı daha çok hoş görmeye ve bunların normal, olağan olaylar olduğunu kabullenmeye başlarız. O zaman farklı yorumlar yapmaya da gerek kalmaz. Yeryüzünde, daha mutlu yaşarız diye düşünüyorum." dedi.

Prof.Dr. Hasan Onat

(G.Ü. Çorum İlahiyat Fakültesi Dekanı)

Doğal olayla, doğal olayın felaket olarak algılanmasının birbirinden farklı olduğunu belirterek konuşmasına başlayan Prof.Dr. Hasan Onat, depremin doğal bir olay olduğunu, ancak insanlığın bu olayı bir felaket olarak algıladığını belirterek, "Temelde, doğal olayla, o doğal olayın felakete dönüşme sürecini birbirinden ayıramadığımız sürece, depremi doğru okuyamazsınız." dedi.

Günümüzde din alanının bilimle bağlantısının koptuğunu söyleyen Onat şuurlu bir korkuyla dindar insanların ilimden korktuklarını ifade ederek, dindar olmayan insanların da ilimden korktuklarını söyledi. Gerekçe olarak da "dindar olmayan insanlar, yine bilimden korkmaktadırlar; çünkü, bilim onları dine yaklaştıracaktır. Şuurlu korkuları, dine yaklaşıyoruz diye yine bilimden korkmayı gündeme getiriyor; çünkü, bilimin tabulaştırılması da bilimden korkmadır." dedi.

Bilimin insanı düşünmeye sevkettiğini ve insanı özgürleştirdiğini vurgulayan Prof.Dr. Hasan Onat, "Bilim eleştirel düşünceyi beraberinde getirir, bilim insanı öz-

gürleştirir. Din de özgürleştirir insanı; ama, farklı yollardan bir noktada buluşurlar. Eğer bilim, insanları özgürleştirmiyorsa, eğer bilimle uğraşanlar bilimi tabulaştırıyorlarsa, eğer bilim bi-hakkın toplumu aydınlatma, bireyi aydınlatma, doğru düşünme konusunda işlevini yerine getiremiyorsa, ya o bilimde bir problem vardır, ya o bilim anlayışında bir problem vardır. Türkiye'de, her iki alanda da problemler çıkıyor karşımıza. Niçin; çünkü, temelde, Türkiye'deki son iki asırdır mevcut bilim politikası çarpık. Hâlâ, kokmuş pozitivist bir bilim anlayışıyla Türkiye'de bilim üretiliyor ve üretilen bilimle alakalı da sıkıntılar var." dedi.

Mevcut din anlayışının bilimle bağlantı noktalarının kurulması gerektiğini belirten Onat, din anlayışının, bilim adamlarının ürettiği verilere dayalı olarak şekillenmesi gerektiğini söyledi. Bu alanda, bilimsel bilgiyi üretecek olan kişilerin de ilahiyatçılar olması gerektiğini savunan Prof.Dr. Hasan Onat, "Eğer ilahiyatçılar, kendi faaliyetlerinin, en az tabiat bilimlerinde çalışan bir tıpçının, yahut da bir mühendisin faaliyeti kadar bilimsel olduğunu göremezlerse, yine bilim yapamazlar. Öyleyse, bu alandaki kargaşanın temelinde, bilimin, bilimsel yaklaşımın, Türkiye'de, fert ve toplum planında, hatta devlet planında çok fazla önemsenmemesi, onun ötesinde devletin insan bilimlerinin önemini kavrayamaması, bir basamak ilerisinde, dindar insanın da bilimin önemini göremeyişiyile ilgilidir. Bu konuda kafalar netleşmediği zaman, tüm kademelerde deprem yorumları çarpık olacaktır." dedi.

İnsanların yaşadıkları doğal olayları ve doğal olayların felakete nasıl dönüştüklerini iyi anlamaları durumunda bu tür felaketlerin tekrar etmeyeceğini belirten Onat "Çünkü, tarihte bütün olaylar özgündür" dedi.

Türkiye'deki din anlayışının gittikçe açmaza doğru sürüklendiğini iddia eden Prof.Dr. Hasan Onat, "Türkiye'de, mevcut din anlayışı, din alanındaki bilgilenmenin bilimsel bilgiye dayanmamasıyla bağlantılı olarak, gittikçe açmaza doğru sürüklenmektedir. Oysa, din alanındaki bilgi bilimsel bilgi olursa, insanlar, dinin insanları özgürleştirdiğini çok daha kolay algılayabilirler, çok daha kolay değerlendirebilirler. Bizim, İslâm gibi bir dinimiz var ve gerçekten, fevkalade mükemmel bir din. Müslüman insanın korkması gerekecek hiçbir şey yok. Öyleyse, niye bilimden korkalım, niye olumlu şeylerden korkalım. Korkmamız için herhangi bir sebep söz konusu değil. Din ve bilim insanı özgürleştirdiğine göre, daha özgür bir insan olabilmenin yolu, zannediyorum din alanında bilimsel bilgiyi ön plana çıkarmaktan geçiyor. İnşallah bu felaketler, din alanında sağlıklı bir düşünüş süreci başlatsın. Eğer bu süreç başlarsa, bunun arkasından sağlıklı bir paradigma değişikliği kendiliğinden gelecektir." dedi.

Prof. Dr.
Beylül Dikeçligil

(H.Ü. Sosyoloji Bölümü
Öğretim Üyesi)

Depremin farklı şekillerde yorumlanmasını üç boyutta ele alarak izah eden Prof.Dr. Beylül Dikeçligil, bunların birisinin anlam boyutu, ikincisinin etkileşimin aktörleri ve üçüncüsünün de analiz olduğunu söyledi.

Depremin farklı yorumlanmasındaki boyutları izah eden Dikeçligil, anlam boyutuyla ilgili şunları söyledi. "İnsanlar, ilişkiye geçtikleri her şeye anlam atfederler. O zaman, ancak, kendi duygu, düşünce ve davranış dünyasında yerini bulur. Bir de insanların farklı algılama biçimleri olduğu için, hem kişilik yapıları, hem yetiştikleri çevre şartları farklı

olduğu için, farklı anlamlandırmalar da söz konusudur. O halde, bu noktada, sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulabilmesi, daha üretken, daha yaratıcı bir etkileşimin kurulabilmesi için, toplumda, farklı anlamlar atfedildiği için, hoşgörünün gerekliliği de ortaya çıkar." dedi.

Etkileşimin temel aktörleri konusunda da açıklamalar yapan Dikeçligil, etkileşimin temel aktörlerini birey, toplum ve devletin oluşturduğunu belirterek "Bu, her bir toplumda aynı; ama, etkileşimdeki bu aktörlerin ya da etkileşim boyutlarında ağırlık payları toplumdan topluma, zamandan zamana değişebilir. Burada en fazla sorgulanan devlet kurumu oldu ve haklı bir biçimde tabii." dedi.

Sosyolojik açıdan devlet oluşumunun, kurum ve organizasyon olmak üzere iki temel boyutunun bulunduğunu, organizasyon boyutunu da kurumu temsil eden de insanların oluşturduğunu belirten Prof.Dr. Beylül Dikeçligil, kurum ve insan arasında önemli bir faktör olduğunu ifade ederek, "Dolayısıyla, kurum ve insan arasında çok önemli bir faktör vardır. Buraya gelsin devlet otursun dedğiniz zaman; hayır, oraya koca bir kurumu oturtmak mümkün değil, çünkü soyut bir varlık. Ama, bir kişi onu temsilen oturur. Devleti yönetenlere devlet diyemeyiz. Onlar, sadece işin oyuncularını, aktörleridir. Dolayısıyla, hükümetler değişir; ama, devletin temel prensipleri de zaman içinde değişir. Takımla oyunu birbirine karıştırıp, oyunu ezme çalışana ya da oyunu kaldırmaya çalışan aşırı bir görüş de var. Dolayısıyla, bu aşırı genellemeler, siyah – beyaz şeklindeki düşünceler, aslında, olayı tozu dumana katıyor. Biz, bunun bilincinde olmalıyız diye düşünüyorum. Çünkü, devlet, çok

önemli bir kurum, vatandaşların güvenliğini sağlayan, koruyan, aynı zamanda ona çeşitli imkânlar sağlayarak refahı sağlayan önemli bir kurum. Bu yüzden, bu iki aşırı değerlendirmelerle yıpratılmasına izin verilmesi gerekiyor.” dedi.

Son olarak depremin yorumlanmasının analiz boyutunu anlatan Prof.Dr. Beylül Dikeçligil, sosyologların toplumsal olayları; faktörlerin ağırlık paylarını dikkate alarak analiz etmeye çalıştıklarını ifade ederek, “insan hayatında, hep olması gerekenler ve olanlar, bireyin kendi dünyasında da, hem iç hem de kendi sınırlı, dar etkileşim alanında da birlikte, beraber bulunur. Ama, her zaman olması gerekenle olan arasında bir mesafe vardır. Bu mesafeyi de aşamazsınız. Her zaman, bizim için olması gereken, ideal olana da ulaşmaya çalışırız. O zaman, baktığımızda, Türkiye’de aslında olması gerekenler açısından, uzmanların söylediğine göre, gerektiği kadar deprem yönetmeliği var, bunu yönetici de biliyor, evi yaptıran vatandaş da, yani normatif boyutta kurallar –olması gerekenler yazılı ve yazısız kurallarla ifade edilir- net bir biçimde, aşağı yukarı belirtilmiş vaziyete. Bütün problem, aslında, kanunları değiştirmekten çok, o kanunların nasıl uygulandığı. Olana baktığımız zaman, demin de ifade ettiğimiz gibi, katılan bütün faktörlerin hepsinin önemli derecede payı var. O zaman, bir tek faktöre yüklenmekten, sanıyorum bu toplumsal afeti daha çok boyutlu düşünüp, daha yapıcı bir biçimde incelemek gerekiyor.” dedi.

Ülkemizde meydana gelen bu deprem olayının insanların ve grupların kimliğinin ortaya çıkmasına vesile olduğunu belirten Prof.Dr. Beylül Dikeçligil, “Aslında, depremle ilgili bu sarsıntı-

lar, bizim genel olarak sosyokültürel kimliğimizin özelliklerini, yani Türkiye’deki sağ – sol, inanç düzeyi ne olursa olsun o yelpazedeki insanlar olsun, hepsinin ortak paydası olan zihniyetin temel özelliklerini de ortaya çıkarıyor. Genel olarak, zihniyetimizde olumlu özelliklerimiz de bir deprem ortaya çıkardı. Ne kadar yardımsever olduğumuzu, gerçekten paylaşmayı sevdiğimizi ve burada etnik köken, mezhep, cinsiyet, statü, gelir düzeyi farkı gözetmeksizin, insanların nasıl yardımlaştıklarını yaşadık. Bu da, bize, bir anlamda kazanç oldu.” dedi.

Prof.Dr. M.Sait Yazıcıoğlu

(A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı)

Toplantının sonunda bir değerlendirmeye konuşması yapan Prof.Dr. M.Sait Yazıcıoğlu tüm İslam dünyasında yanlış bir kader anlayışının hakim olduğunu belirterek, “Gerek ülkemizde, gerek İslâm dünyasında tamamen rayından çıkmış yanlış bir kader anlayışına sahibiz, fatalist bir kader anlayışımız, kaderci bir anlayışımız var. Nedir o? İnsanı, kurumuş bir robot gibi kabul eden, ferdî sorumluluğa kesinlikle yer vermeyen bir anlayıştır. Bu anlayış, tarihte ortaya çıktığı zaman, bir kısım taraftar da buldu; ama, kısa zamanda terk edildi. Dolayısıyla, bu yanlış kader anlayışı bizi nemelazımcılığa götürüyor, boşvermişliğe götürüyor, herhangi bir şeyi sorgulamamaya

götürüyor, tepki vermiyoruz. Negatif bir toplumuz; yani, yanlış inancımızın bizi sürüklediği bir atalet içindeyiz. Bunun geçmesi için gerekli gayreti göstermedikten sonra, onun ortaya çıkış sebeplerine inmedikten sonra hiçbir şey geçmez, o levha orada asılır kalır, biz de o anlayış içerisinde kıvranır dururuz. Bu anlayışın doğrusu toplummuza sinmiş olsa, o zaman tepki veren, sorgulayan, araştıran, bunların üzerine giden bir toplum oluruz; yani, pozitif bir toplum oluruz.” dedi.

Yanlış kader anlayışının toplumumuza sinmesinde yöneticilerin çok büyük katkılarına olduğunu ifade eden Yazıcıoğlu “Yöneticilerin çok hoşuna gider bu anlayış; çünkü, ortaya çıkan bütün olumsuzluklar, bir ilahi veyahut metafizik bir güce havale edilir ve kendileri sıyrılır. Toplum da, ne yapalım başımıza bu geldi, çekeceğiz dedikçe, onlar da huzur için, oh ne güzel, bize gelmiyor bu iş, başka birilerine gidiyor diye bir atalet içinde olmuştur. Bundan silkinmesi lazım. Dolayısıyla, insan merkezli bir topluma dönüşmemiz lazım bizim. İnsan merkezli toplumdan şunu kast ediyorum: Hedef insan olacak, insanın mutluluğu olacak. Dinin hedefi o değil mi? Dini, bir cümleyle nasıl tarif ediyoruz: Dünya ve ahiret mutluluğunu temin eden bir kurum değil mi? Devletin görevi nedir: Sosyal devlet, insanları dünyada mutlu kılmak içindir. Devlet ahiretle uğraşmaz, onunla din uğraşır. Dolayısıyla, ikisinin hedefi de aynı. Keşke şimdiden sonra insan merkezli bir kurumsal yapı oluştursak. O zaman, zaman zaman ortaya çıkan bu tabii felaketler karşısında, böyle ağlamaklı durumlarda herhalde olmayız, çok daha iyi durumda oluruz.” dedi.

BATMAN

Mülkiyeti Vakfımıza ait Batman Müftülük Sitesi'nin önemli bir halkasını teşkil eden Aygün Müftülük Camii, Müftülük ve Vakfımız işbirliğiyle kısa sürede tamamlanarak düzenlenen bir törenle ibadete açıldı.

Caminin ibadete açılış törenine Batman Valisi M.Temel Koçaklar, Vakfımız Genel Müdür Yardımcısı Süreyya Balkış, İl Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı M.Cüneyt Kavşut, Belediye Başkanı Avukat Abdullah Akın, Cumhuriyet Başsavcısı Sadık Bölek, Batman Eğitim Fakültesi Dekanı Halil Hoşgören, daire amirleri, civar ilçe müftüleri ve ka-

labalık bir topluluk katıldı.

Açılış töreninde bir konuşma yapan İl Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı Cüneyt Kavşut, Batmanda müftülük olarak çok büyük hizmetler gerçekleştirdiklerini, bunun da hayırsever Batmanlıların katkısıyla olduğunu belirterek, cami ve külliye'nin yapımında emeği geçen hayırseverlere teşekkür etti.

Vali Temel Koçaklar da Batman'ın güzel hizmetlere layık olduğunu belirterek, caminin yapımında emeği geçenleri kutladı.

Tören konuşmalarından sonra Vali Temel Koçaklar tarafından cami ibadete açıldı.

VAN

Van Yatılı Kur'an Kursu'nda iki yıl önce eğitime başlayan ve geçtiğimiz günlerde hafızlık belgesini almaya hak kazanan 10 öğrencinin icazet belgeleri düzenlenen törenle verildi.

Van Müftülüğü tarafından Ulu Camide, Cuma namazı öncesi düzenlenen törene, Van Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı Osman Şarklı, Müftü Yardımcısı Mehmet Sönmez, Kur'an Kursları Müdürü M.Emin Akan ve çok sayıda vatandaş katıldı. Ulu Camii Müezzin Kayyım-ı Salih Tanrıant'ın okuduğu mevlid-i şeriften sonra hafız öğrenciler tarafından Kur'an tilavet edildi.

Kur'an tilavetinin ardından Müftü Osman Şarklı tarafından 10 hafızın icazet diplomaları verildi.

Osman Şarklı yaptığı konuşmada hafız öğrencilere sahip çıkılmasını istedi.

Harmancık

Bursa'ya bağlı Harmancık İlçe Müftülüğü'nde imam-hatip ve müezzin-kayyumlar için hizmetiçi eğitim kursu düzenlendi. Harmancık Merkez Kur'an Kursu'nda yapılan ve 100 saat süren kursa, merkez ve köylerden 40 görevli katılarak kursu başarıyla tamamladılar.

İlçe Müftüsü Yusuf Tuna kurs bitiminde yaptığı konuşmada hizmetiçi eğitim kursunun hizmette verimliliği artırma açısından çok faydalı olduğunu belirterek, ezan okumadaki olumlu değişikliğin vatandaşlar tarafından farkedildiği ve takdirle karşılandığını ifade etti.

Gördes

Camiler Haftası münasebetiyle Vakfımız Gördes Şubesi ve İlçe Müftülüğü işbirliği ile Gördes Belediye Düşün Salonu'nda bir konferans düzenlendi. İzmir İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi Dr. Mustafa Yıldırım'ın konuşmacı olarak katıldığı toplantıya ilginin bir hayli fazla olduğu gözlemlendi.

Dr. Mustafa Yıldırım konferansta sunduğu tebliğinde, camilerin sosyal ve dini hayatımızdaki önemine değinerek, camilerin insanların ihtiyaçlarının, eksikliklerinin giderilmesinde, birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularının pekiştirilmesinde önemli fonksiyon içerdiğini anlattı.

Konferansta Gördes Müftülüğü tarafından lise ve dengi okullarda öğrenim gören öğrenciler arasında düzenlenen "Dinimizde ağaç dikmenin ve yetiştirmenin önemi" konulu kompozisyon yarışmasında dereceye giren öğrencilerin ödülleri de verildi.

Sincanlı

Gerçekleştirdiği sosyal, kültürel ve dinî faaliyetlerle Sincanlıların güven ve takdirini kazanan Sincanlı Müftülüğü ve Vakfımız Şubesi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 700. yılı münasebetiyle "Kur'an'ın Ahlakî Boyutu ve Gençlik" konulu bir konferans düzenledi.

Saygı duruşu, İstiklal Marşı ve Kur'an-ı Kerim'in okunmasıyla başlayan konferansın açış konuşmasını yapan Sincanlı Müftüsü ve Vakfımız

Şube Yönetim Kurulu Başkanı Osman Şen, vatandaşların katkıları ve destekleriyle önemli hizmetler gerçekleştirdiklerini belirterek, "Bu vatan üzerinde, devlet ve millet olarak ebediyyen yaşamak istiyorsak, bunun için bedeniyle, ruhuyla mükemmel şekilde yetiştirilen insanları yetiştirmeliyiz, bu ancak yetişmiş insanla mümkün olur." dedi.

Açış konuşmasını müteakip tebliğini sunan Uludağ Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksek Okulu Müdürü Prof.Dr. Mustafa Kara, ahlak kavramının insanın iç dünyasıyla ilgili bir olgu olduğunu

belirterek, insanların Kur'an ahlakıyla ahlaklanmalarının gerektiğini, ancak bunun da geliş güzel bir hareket olmadığını vurguladı.

Peygamber Efendimizin güzel ahlakı tamamlamak için gönderildiğini, Peygamber Efendimizin ahlakını tanımak için de Kur'an'a bakmak ve anlamakla mümkün olacağını belirten Prof.Dr. Mustafa Kara, Peygamber Efendimizin Kur'an ahlakının canlı bir örneği olduğunu söyledi.

Tebliğinin bütününde ahlak kavramını işleyen Kara, bu konuyu hadis ve örneklerle dinleyicilere anlattı.

Ula

Muğla'nın Ula ilçesine bağlı Kızılkaya ve Sarayyanı köylerine yapılan camiler düzenlenen bir törenle ibadete açıldı.

Ula İlçe Müftülüğü'nün gayretli çalışmaları neticesinde 14 köye yapılan camiler halkasını teşkil eden Kızılkaya ve Sarayyanı camilerinin açılış törenine Muğla Müftüsü Mustafa Yıldız, Ula Kaymakamı Ali Çetin, Ula Müftüsü ve Vakfımız Şube Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Albayrak, Marmaris İlçe Müftüsü Mustafa Kaya, daire amirleri ve kalabalık bir topluluk katıldı.

İlçe Müftüsü Mehmet Albayrak'ın açış konuşması ile başlayan törende Muğla Müftüsü Mustafa Yıldız ve Ula Kaymakamı Ali Çetin günün anlam ve önemine binaen birer konuşma yaptılar.

Açılış töreni yapılan va'z ve dualar ile sona erdi.

Kiraz

Kiraz şubemiz ve ilçe müftülüğü işbirliği ile camiler haftası münasebetiyle bir dizi etkinlik düzenledi.

Hafta münasebetiyle, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof.Dr. Mehmet Şeker tarafından, İslam Kültüründe Caminin Yeri konulu bir konferans verildi. 400 den fazla dinleyicinin

katıldığı toplantıda, Mehmet Şeker, camilerin sosyal hayatımızdaki yeri ve önemi üzerinde durarak, camilerin birleştirici, kaynaştırıcı ve hoşgörü duygularının doruk noktaya ulaştığı mekanlar olduğunu vurguladı.

Bunun yanı sıra ilçedeki kültürel açıdan önemli bir boşluğun doldurulması amacıyla, müftülük hizmet binası ve Merkez İsbey Camii bitişiğinde muhtelif sahalarda 800'den fazla kitabın yer aldığı halka açık bir kütüphaneye hizmete açıldı.

Yatağan

Camiler Haftası münasebetiyle Yatağan Şubemiz "Camilerin Fert ve Toplum Hayatındaki Fonksiyonları" konulu bir konferans düzenledi. Konuşmacı

olarak İzmir İlahiyat Fakültesi Mezhepler Tarihi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Avni İlhan'ın katıldığı toplantıda Yatağan Müftülüğü ilahi korusu tarafından okunan ilahiler de büyük beğeni topladı.

Konferansın açış konuşmasını yapan Muğla Müftüsü Mustafa Yıldız camilerin önemine değinerek, camilerin; sevginin çoğaldığı, hüznün dağıldığı mekanlar olduğunu söyledi.

Prof.Dr. Avni İlhan da sunduğu tebliğinde camilerin toplum hayatındaki yeri ve önemine değinerek, camilerin birleştirici, kaynaştırıcı ve eğitici fonksiyonları üzerinde durdu.

İlginin bir hayli fazla olduğu konferansa, Yatağan Kaymakamı Mehmet Okur, Belediye Başkanı H.Şaşımet Işık, Muğla Müftüsü Mustafa Yıldız, Kavaklıdere Kaymakamı, Yatağan Cumhuriyet Başsavcısı Muammer Özcan, belde belediye baş-

kanları, daire amirleri, muhtarlar ve kalabalık bir topluluk katıldı.

Konferansın sonunda camilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli destek sağlayan cemaate şükran plaketi verildi.

700. Yılın Ardından

Osman Gazi'nin Söğüt'te diktığı küçük bir çınardın Bereketli topraklarda kökü sağlam temellere dayalı Gün geçtikçe heybetli bir hâl almaya başlamıştın Tökezlemeni bekleyenlerin iştahını kabartan Üşüşmek için uygun anın gelmesini kollayanlar Avuçlarını ovuşturanların dikkatleri üzerinde Zaman geldi gövdeni taşıyamaz, ayakta duramaz oldun

Yıkılmaman için destekler yapıldı çare olarak Ne fayda!

Hastalık hem içerden hem de dışardan sirayet etmişti bedenine bir kere

İmkânsızdı artık bu yorgun gövdenin hastalıkla bağışemesi

Doktorları da teşhisi koymuş "Hasta Adam" demişlerdi

Tökezlemen için fırsatını kollayanlara gün doğmuş Üşüşmüşlerdi başına

Her biri bir parça kopardı hasta bedeninden

Yine de son vazifeni yapmadan gitmemiş

Bünyenden bir filiz çıkarmayı başarmıştın.

İşte 1999 yılında kuruluşunun 700. yılı kutlanan, 6 asır ayakta kalan, esrarı hâlâ tartışılan, kitaplara sığmayan, tarihe damgasını vuran Osmanlı devletinin satırlarla ifade edilemeyecek olmasına rağmen üç beş satırda özetlenmeye çalışılan çınarvarı hayat hikâyesi.

Öyle bir hayat hikâyesi ki sürekli merak konusu olmuş, araştırılmış, bir neticeye varılmaya çalışılmıştır. Peki neydi bu uzun hayat hikâyesinin esrarı ve bu esrarın arkasında yatan sebepler?

Osmanlı'nın Söğüt'te mukim küçük bir aşiretken 6 asır süren cihan devletine ulaşmasının arkasında, Kur'an'dan aldığı ilhamla İlä-yi Kelimetullah ruhu ve daire-i adalet düsturuyla hareket etme tarzı yatmaktadır. Bu sayede bünyesinde çok çeşitli milletler olmasına rağmen devlet yapısının özelliği tabandaki insanlara rahatlıkla ulaşabilmiş, devletin gayesi ve ülküsü alt tabakalarda ifadesini bulmuştur. Osmanlı'yı büyüten "İşi ehline vermek" prensibidir. "Ölürsem şehidim, öldürürsem gaziyim" inancıdır Osmanlı'yı genişleten ve üç kıtaya hükmetmesini sağlayan. "Müslümanı camide, Hristiyanı kilisede, Yahudiyi havrada görmek istemek" gerçeğidir Osmanlı'daki farklı unsurları kaynaştıran. "Devlet-i ebed

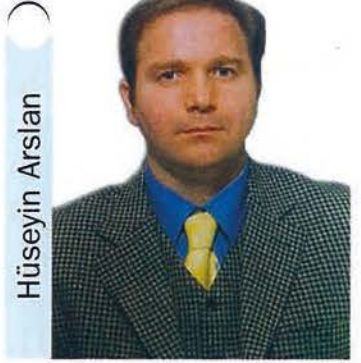
müddet"lik iddiası bu prensiplerin sağlamlığına güvenden çıkmıştır. Kurduğu sistem öyle güzel işliyor ki yıkılmaz bir devletim diye tanımlıyor kendisini.

Bu kadar uzun yıl süren cihan devletliğini başka sebeplerle izaha kalkanların yukarıdaki prensiplerin arkasında yatan gerçekleri iyi tedkik etmeleri gerekmektedir.

İyi bir örnek teşkil etmesi sebebiyle Prof. Beynun Akyavaş'ın Türkiye Diyanet Vakfı yayınları arasından da neşredilecek bir makalesinde işlediği yaşanmış bir olayı burada nakletmek istiyoruz.

İstanbul'da bir kabristanı dolaşırken gördüğü bir kabir taşı yazısının kendisine hatırlattığı bir vakıydı bu. Kabirde yatan ve kabir taşında kendisi hakkında bilgi verilen kişi II. Abdülhamit'in ikballerinden Behice Maan Hanımefendi idi. 29 Kasım 1984 Perşembe günü Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde, meşhur bir Fransız yazarı ve gazetecisi olan Marcel Schneider'in "Fransız Trajedisinde Padışah Kadınları Tasviri" konusunda verdiği bir konferansta anlattığı bir hatırasını, Prof. Beynun Akyavaş'ın makalesinden aynen aktarıyoruz:

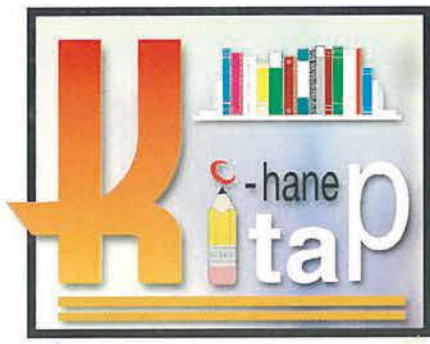
"Hanedanın memleket dışına çıkarılmasından sonra Behice Hanımefendi'nin Napoli'ye yerleştiğini öğrenen Marcel Schneider bir gün bir arkadaşıyla beraber ziyaretine gitmiş. Salona buyur

Hüseyin Arslan

etmişler, az sonra Sultan II. Abdülhamit'in ikbali Behice Hanımefendi içeriye girmiş. Marcel Schneider artık hem İtalyanca hem de Fransızca konuşan bir kraliçenin huzurunda olduğumuzu biliyorduk dedi. Sohbetin ilerlediği bir sırada Behice Hanımefendi yerinden kalkıp salonun baş köşesindeki bir çekmecedeki bir kitap çıkarmış, öpüp başına koymuş ve bu Kur'an-ı Kerim Hünkâr'ın her zaman okuduğu Kur'an-ı Kerim idi dedikten sonra ellerini Marcel Schneider'e doğru uzatmış ve yarı İtalyanca yarı Fransızca: "Toccate! Toccate! C'est la grandeur de l'Empire ottoman" (Dokunun! Dokunun! Osmanlı İmparatorluğunun azameti işte bu Kitap'tır) demiş."

İslâm'dan ilham alan bir devletin insana verdiği değeri anlatmaya gerek yoktur. Bir çok farklı kültüre, dine mensup insanın bir arada problemsiz yaşamasını sağlayan bir sistemi kurması bunun bir göstergesidir. İnsana dininin gereği olarak değer vermesi, onu sömürecek bir eşya olarak görmemesi, emperyalizme tevessül etmemesi, bu çizgide yürüyen batılı devletler karşısında geri kalmasına sebep olmuştur. Eğer -batılı devletlerin yaptığı gibi- gelişme adına sömürgecilik yapsaydı bu devletlerle rekâbet edebilecek bir seviyeye ulaşabilirdi. Fakat bu da kurduğu düzeni, güttüğü davayı dolayısıyla kendini inkâr demektir. Bunu yapmadığı, oyunu kuralına göre oynamadığı için kendisini parçalamak isteyenlerle mücadelede her alanda geri kalmış ve tarihe karışmıştır. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi kendisi tarih sahnesinden çekilirken yerine yeni bir filiz olan Türkiye Cumhuriyeti'ni yeşertmeyi başarak.

Zeki Velidi Togan ve Hatıralar **Kısa Hayat Hikayesi**

Zeki Velidi Togan 1890 yılında, bugünkü Başkurdistan'da (RF), Ural Dağları'nın bir köyü olan Küzen'de doğar. Eğitim hayatına o yörelerin köy aydınları olan annesi ve babasının yanında, daha 4-5 yaşlarında iken, Arapça, Farsça ve Rusça öğrenerek başlar. On sekiz yaşında ise Zeki Velidi Togan eğitime devam etmek üzere, Kazan'a gider. Eğitimini burada tamamlayan Zeki Velidi Togan, Kazan'da Kasımiye medresesinde ders vermeğe başlar ve ders notlarını bir kitap haline getirerek, 1912 yılında, Türk-Tatar Tarihi adlı ilk eserini yayımlar. Bir Türk Tarihi yazmış olması onun ününü artırır ve Orta Asya'da Türkistan sahasında kendisinden "genç müverrimiz, yazarımız" diye söz edilir. Rus Bilimler Akademisi adına, 1913-14 yıllarında, Fergana'ya yaptığı seyahatlerde, aralarında Kutadgu Bilig'in bulunduğu bir çok eser keşfeder. Bütün bu olaylar onun daha çok tanınmasına ve 1916 yılında Duma (parlamento)'ya seçilmesine sebep olur.

Duma'ya seçilmesi Zeki Velidi Togan'ı yoğun bir siyasi hayatın içine iter. Bu yoğun siyasi faaliyet, 1927 yılında İstanbul Darülfünun'una müderris (profesör) tayin edilmesine kadar sürer. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde verdiği derslerle bir Umumi (Genel) Türk Tarihi kürsüsünün kurulmasına yol açmış olur. Zeki Velidi Togan, İstanbul'da sürdürdüğü hayatını, 1970'deki ölümüne kadar geniş anlamda anladığı "milletinin" tarihini araştırmaya ve tanıtmaya hasreder ve Türklerin tarihini bir bütün olarak ele aldığı çalışmalarıyla bu alanın uluslararası düzeyde kabulünü sağlar.

Siyasi Hayatının **Bir Belgesi Olarak Hatıralar**

Hatıralar'daki Zeki Velidi Togan, öncelikle siyasi hayatını ele alır. 1917 Şubat ve Ekim devrimleriyle başlayan siyasi olaylar onu önce Türkistan bölgesini de kapsayacak şekilde faaliyet göstermeye, sonra Başkurt Milli Hükümetini kurmaya ve 1918 yılında bir buçuk yıl Bolşeviklerle işbirliğine girmeye sevkeder. Bu faaliyetleri onun bugün Başkurdistan'da devlet kurucusu olarak saygı görmesine vesile olmaktadır ve bu ne-

denlerden dolayı da Hatıralar önce Başkurtçaya, sonra da Rusçaya çevrilmiştir.

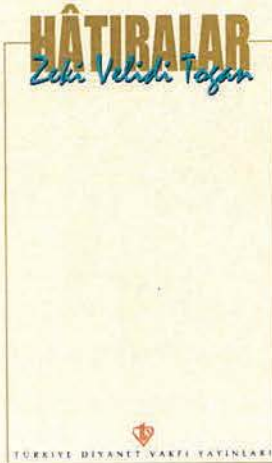
1920 (Mayıs) yılında Bakü'de toplanan Doğu Halkları Kongresi sırasında artık Zeki Velidi Togan'ın Lenin ve Stalin ile yolları ayrılmıştır. Sözler tutulmayınca, yollarını ayırıp karşı mücadeleye geçen Zeki Velidi Togan, arkadaşı Abdülkadir İnan ile beraber bugünkü Özbekistan sahasında "Türkistan Milli Birliği" hareketini kurarak mücadeleyi devam ettirir ve bugün, Özbekistan'da "İstiklalci" diye anılmalarına sebep olan olaylar zinciri içinde yer alır. Bugünün istiklalcileri, içinde Enver Paşanın da bulunduğu o günün "Basmacıları" idi. İşte Özbekistan tarihinin de bir safhasına ışık tuttuğu için, bugün Hatıralar, Özbekçeye çevrilmiştir.

Türkistan milli mücadelesinin gidişatı, onların 1923 yılında memleketten (geniş anlamda) ayrılmalarına sebep olur ve bu iki dava ve fikir arkadaşı 1924'te İran, Afganistan, Hindistan yoluyla Avrupa'ya, oradan da 1927'de Türkiye'ye gelirler.

Hatıralar'ın Türk Kültür Tarihi **Açısından Önemi**

Zeki Velidi Togan Başkurdistan'ın dağlarında doğan bir gencin nasıl olup da bütün bu olaylara karıştığı konusuna Hatıralar'da özel bir yer ayırmış ve yetiştirdiği çevre üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Köy hayatını, orada yaşayan insanların sadeliği, bu sadeliğin insana verdiği, kendi dışındakilerle ilgilenebilme ve çevresini sorgulayabilme yeteneğini örneklerle anlatan Zeki Velidi Togan, böylece bir donanım içinde yetişen "köy aydınlarının" başta Kazan olmak üzere Buhara, İstanbul, Beyrut, Kahire, Hicaz gibi merkezlerle kurdukları kültürel ilişkilerle bu köy çevresinin gelişmesine sebep olduklarını gösterir. Öte yandan bu köy topluluğu, Rusya İmparatorluğu içindeki konumları çerçevesinde, o zamanlar "Rusya Müslümanları" denilen Rusya Türkleri ile de yoğun sosyal ve kültürel ilişkiler içinde bulunmaktadırlar. Zeki Velidi Togan, babasıyla birlikte bu çevrelere yaptığı ziyaretler sonucunda halk kültürünün ana mayasını teşkil eden destan gelenekleri içinde büyümüştür ve kendi deyimi ile Türk Tarihini bir bütün olarak anlamasında, aynı destanın farklı Türk gruplarında söylenmesi sonucunda destan kültüründeki bütünlüğü görmesi yardımcı olmuştur.

Hatıralar, her ne kadar Zeki Velidi Togan'ın 1917-1923 yılları arasındaki siyasi olayların ve bu olaylara kendisi ile beraber karışmış olan isimli kahramanların hikayesi ise de, öte yandan halkın bu olaylara belli bir kültür birikimi ve bilinç düzeyi içinde katıldığını göstermek açısından Türk kültür tarihine ışık tutan önemli bir belgedir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NDAN

DUYURU

Değerli Vatandaşlarımız!

Diyanet İşleri Başkanlığı organizesinde Türkiye Diyanet Vakfı aracılığıyla sürdürülen “**VEKALET YOLUYLA KURBAN KESİMİ KAMPANYASI**” 2000 yılı için de başlatılmıştır.

Yurtiçinde kesilen kurban etleri; 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen deprem felaketi sonrası mağdur olan depremzede vatandaşlarımız ile ülkemizdeki öğrenci yurtları, Huzurevleri, Kur'an Kursları gibi kuruluşlara, şehit ailelerine, yoksul ve muhtaç vatandaşlarımıza ulaştırılacaktır. Yurtdışında ise kurbanlar; **Kuzey Irak (Erbil), Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya, Kırım** gibi soydaş ve dindaşlarımızın bulunduğu ülkelerde kesilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakfımızca ortaklaşa yürütülen bu kampanyada kurbanlar; kesim merkezlerinde oluşturulan komiteler nezaretinde dinimizin esaslarına uygun olarak kesilmekte ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır.

Kampanyamıza katılan vatandaşlarımızın, kurban bedellerini zamanında yatırmaları, parayı yatırırken (sonradan kendilerine bilgi verebilmemiz için) ad, soyad, adres ve telefon numaralarını düzgün ve okunaklı bir şekilde ilgili memura yazdırmaları önem arz etmektedir.

2000 yılı için bir kurban bedeli (tüm masraflar dahil) **70.000.000.-TL** olarak belirlenmiştir.

Kampanyaya katılan vatandaşlarımız, kurban bedellerini, en geç **15 Mart 2000 Çarşamba** günü mesai bitimine kadar Türkiye Vakıflar Bankası'nın bütün şubelerinde özel tahsilat hesabı olarak açılan **TÜRKİYE DİYANET VAKFI KURBAN HESABI**'na veya İl ve İlçe Müftülüklerimize yatırmaları gerekmektedir.

İsteyenler : İl veya İlçe Müftülüklerimizden veya Türkiye Diyanet Vakfı'na ait (0312) 417 12 35 (8 hat) - 418 25 96 - 425 08 31 no'lu telefonlardan bilgi alabilirler.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Dr. Mediha Eldem Sokak No: 89 06640 / ANKARA Fax: (0312) 418 19 00 - 419 47 83
internet mail adresi : kurban@diyanetvakfi.org.tr